

LELKIPÁSZTOR

EVANGÉLIKUS LELKÉSZI SZAKFOLYÓIRAT

XXXIV. ÉVFOLYAM 4. SZÁM

1959 ÁPRILIS

TARTALOMJEGYZÉK

CSENDBEN ISTEN ELŐTT: Képeslapok lelkészekről (Káldy Zoltán)	193
AZ EGYHÁZAK A TÍZ ÉVES BÉKE-VILÁGMOZGALOMBAN	195
Emlékek és tanulságok (D. dr. Vető Lajos)	195
Az Orosz Orthodox Egyház hisz a béke és igazság győzelmében (Selmeczi János)	204
A szlovákiai evangélikus egyház békemunkája (Mekis Ádám)	211
A Németországi Evangéliumi Egyházak békemunkája (Groó Gyula)	216
E. R. Wickham: A keresztyén hit találkozása a modern technikai társadalommal. — A nyborgi konferencián elhangzott előadás (Ford. Csengődy László)	221
A felszabadulás és az egyház (Zalán Pál)	228
Modern bibliafordítást! (Bodrog Miklós)	231
Könyvszemle (Virág Jenő)	235
AZ IGEHIRDETŐ MŰHELYE:	
Mennybemenetel ünnepe (Zoltai Gyula)	242
Exaudi (Káldy Zoltán)	244
Pünkösdvasárnap (Schreiner Vilmos)	246
Pünkösdhétfő (Groó Gyula)	248
Szentháromság vasárnapja (Hafenscher Károly)	249
Szentháromság utáni 1. vasárnap (Benczúr László)	252
Válasz Káldy Zoltán püspök levelére	254
Oltári imádságok (Pröhle Károly)	256

=====
Címlapunk Emil Noldenak — a nemrég 88 éves korában elhunyt német festőnek főművét: a pünkösdi Szentlélek kitöltését ábrázolja Emil Nolde a német expresszionista festészet főképviselője.
 =====

LELKIPÁSZTOR

Evangélikus lelkési szakfolyóirat.

Felelős szerkesztő: Dr. Ottlyk Ernő.

Felelős kiadó: Juhász Géza.

A szerkesztés munkájában szerkesztőbizottság vesz részt.

Előfizetési ár: havi 12,— forint, félévre 72,— forint, egy évre 144,— forint.

Csekkszám: Lelkipásztor Kiadóhivatala, Budapest, 220.507.

Szerkesztőség és kiadóhivatal: Budapest, VIII., Üllői út 24.

Telefon: 142—074.

Kiadja az Evangélikus Egyetemes Sajtóosztály.

Példányszám: 1000.

15713 2 — Zrínyi Nyomda, Budapest. Felelős: Bolgár Imre.

Képeslapok lelkészekről

A püspöki szolgálat közben sok olyan megfigyelést tehet az ember, amelyből tanulhatnak nemcsak a püspökök, hanem a lelkészek is. Hadd tegyek most néhány fényképet az asztalra lelkészekről lelkészek elé. Vegyük kézbe ezeket a fényképeket Isten előtt:

1. Részt vettem az egyik egyházmegyei Lelkeszi Munkaközösség ülésén, melyen a bevezető áhitatot olyan lelkész tartotta, aki szolgálatát a maga gyülekezetében meggyőződésem szerint igyekszik hűségesen betölteni. Az áhitat textusát exegetikailag is kimunkálta, mondanivalóját átgondolta és azt – ahogy az ember egyáltalán meg tudja ítélni – meggyőződéssel, hittel adta elő lelkésztársai számára. Azt gondolom, hogy a jelenlevő lelkészek nagy többségükben szívesen és igehirdetését vállalva hallgatták őt. Annál is inkább, mert köztudomású erről a lelkésztől, hogy családi élete is rendezett és próbálja élni azt, amit prédikált. Mégis volt az egész igehirdetésnek egy olyan „levegője” és „éle”, amely megcsapott és bizonyos értelemben megsebzett. A lelkész ugyanis ilyen és ehhez hasonló mondatokat mondott: „Nekünk *egyedül Jézust* kell hirdetnünk. Bármi legyen az igehirdetésekkel szemben való kívánság, mi csak Jézust prédikáljuk. Nekünk senki se mondhatja meg, mit prédikáljunk. Egyedül Isten az, aki kijelöli mondanivalónkat stb.” Ezeknek a mondatoknak volt egész világosan egy bizonyos polemikus éle az úgynevezett „korszerű igehirdetések” ellen és lehetetlen volt észre nem venni, hogy nagy „ingerültség” is átszínezte a lelkész mondanivalóját azzal az állásponttal szemben, amely nem azonos a lelkész álláspontjával.

Néhány megjegyzést kell idevonatkozólag tennem. Elsősorban azt, hogy meggyőződésem szerint magyarországi evangélikus egyházunknak püspökei, esperesei és lelkészei *valamennyien* nem akarnak ma mást hirdetni, mint a megfeszített és feltámadott Jézust. Ez még akkor is így van, ha ez nem mindig sikerül. (Nyilvánvalóan az itt említett lelkésznek sem mindig sikerül.) Azt a lelkészt, aki nem a tiszta evangéliumot akarja hirdetni, hanem valami mást, feltétlenül felelősségre kell vonnunk. Éppen ezért felesleges mindenféle polémia a másképpen látókkal szemben és mellőzhető minden ingerültség e tekintetben. A körülöttünk levő világra pedig ne fogjunk rá olyat, amit mi képzelünk róla, de azt maga ez a világ nem vállalja. Ma Magyarországon az evangélikus lelkészekről nem kívánja sem az állam, sem valami más szerv, hogy ne hirdessék a megfeszített és feltámadott Krisztust és nem is ír elő semmit a prédikációk „textusául”.

Viszont különbségek vannak közöttünk a tekintetben, *mit jelent Jézus Krisztust hirdetni*. Ha ugyanis Jézus Krisztus hirdetésén csupán azt értjük, hogy Jézus megszületett, élt, tanított, meghalt, feltámadott és

mennybement, vagy azt, hogy Jézus Krisztus megítéli a bűnt, követeli a bűnbánatot és a megtérést és munkálja az üdvösséget, akkor nyilvánvalóan a legjobb szándékunk ellenére *nem Jézus Krisztust* hirdetjük, hanem *Belőle valamit*. Egy eltorzított, magunk által elképzelt, a saját egyéni teológiánkat igazoló Bálvány-Jézust. Magát Jézust hirdetni úgy, ahogy Őt a Szentírás elénk adja, sokkal, de sokkal többet és nagyobbat jelent ennél. Ha nem az általunk bálványosított, hanem a valódi Krisztust hirdetjük, akkor az egyéni lelkiélet szűk kis kereteiből *ki kell lépniünk az élet egész területére és az egész élet valamennyi kérdésére nézve kell Őt, mint megfeszítettet és feltámadottat hirdetni*. Jézus soha sem hagyta magát beszorítani az életnek valami nyomorúságos kis szűk körére. Az élet egyetlen kérdésére nézve sem volt hajlandó „illetéktelenségét” elfogadni. Volt szava, kora valamennyi izgató kérdéséhez, a politikai, faji, társadalmi, sőt gazdasági kérdésekhez is. A megváltás ajánlóját nemcsak lelki síkon kívánta érvényesíteni, hanem az egész életre nézve. És amikor Pál apostol hirdetette a megfeszített és feltámadott Krisztust, ő sem volt hajlandó beszorítani Jézust az élet néhány területére és nem volt hajlandó a többi területeket másoknak, Jézusnál illetékesebbeknek átengedni.

Aki megtagadta azt, hogy Jézus Krisztus az élet egész területére és az élet valamennyi kérdésére nézve hirdesse, *az maga szekularizálja a világot*. Meggyőződés szerint azok a lelkészek, akik ma állandóan polemizálnak „a korszerű igehirdetések” ellen és kínos precizitással vigyáznak arra, hogy „csak Jézus Krisztust” hirdessék (persze a maguk-képzelte Jézust!), azok nem a Jézus Krisztus misszionáriusai, hanem a *szekularizáció misszionáriusai*. Tisztában vagyok vele, hogy ma még lelkészeink és gyülekezeti tagjaink jó része is abban a meggyőződésben él, hogy azok az igazán jó és hűséges lelkészek, akik minden második szavukkal Jézus Krisztust, bűnt, bűnbánatot, megtérést, üdvösséget hirdetnek, viszont megalkuvók azok, akik mernek a világ égető kérdéseivel bátran foglalkozni és igehirdetésükkel az élet egész területére kilépni. Mégis azt mondom, hogyha mind a lelkészek, mind a gyülekezeti tagok nem lépnek ki ebből a tarthatatlan álláspontból, akkor elkerülhetetlen lesz az, hogy egyházunkat éppen ezek a lelkészek a leggyorsabb ütemben szekularizálják, tehát azt tegyék, ami ellen Jézus Krisztus általuk elgondolt hirdetésével harcolnak. Mostanában nem egyszer jut eszembe az a szép ének, amely arról beszél, hogy a sátán néha úgy jelenik meg mint a Világosság Angyala. De a sátánnak ez mindig a legnagyobb kísértése. Ez áll most arra is, hogy a sátán olyan igehirdetéseket tüntet fel „tisztának”, amelyek éppen azért nem tiszták, mert mindenáron tiszták akar-
nak maradni.

2. Valamelyik lelkészünkkel volt valami baj. Amikor azt mondtuk, hogy ennek a lelkésznek a magatartását már nem lehet tovább tűrni, barátja ezzel a megjegyzéssel kelt védelmére: „Hagyjátok őt, *ha nem is jó politikus, de jó teológus*”. Itt megint egy olyan álláspont jutott napfényre, amelyet nem lehet semmiképpen vállalni. Egy darabig én is azt hittem, hogy van ilyen képlet: jó teológus és rossz politikus. Ma már ezt nem hiszem. Ma már úgy látom, hogy az ilyen álláspont a szkizofrénia határát súrolja. A kettőt ugyanis: a teológiát és a politikát nem lehet egymástól elválasztani. A jó teológiának ugyanis megvannak a világos látásai a politikai, társadalmi kérdésekre nézve is. A rossz teológiából

viszont rossz közéleti magatartás folyik. Azért, ha valaki politikailag is állandóan hibázik, az nem pusztán apolitikus ember, hanem rossz teológus is. Azért nekünk azokkal a lelkészeinkkel szemben, akik a közéletben sehogy sem tudják megtalálni a helyüket, nem pusztán politikai kérdéseket kell felvetnünk, hanem teológiai kérdéseket. Meg kell kérdeznünk tőlük, mi a teológiai álláspontjuk többek között ilyen kérdésekben: egyház és világ, az egyház szolgálata a társadalomban, az egyház és az állami felsőbbség, az egyház és a technikai fejlődés stb. Azt szeretnénk, ha a jól átgondolt teológiai kérdések nyomán olyan lelkészeink lennének, akik a közélet valamennyi kérdésében is helyesen tudnak dönteni és jó egyházi szolgálatot tudnának ott is végezni.

3. Megkértem az egyik jónevű lelkészünket, hogy a Lelkipásztor számára írjon meg egy homiliát. Egy egész hét állt a rendelkezésére. Az illető lelkész nem tett eleget a kérésnek. Telefonon közölte, hogy sok munkája miatt ezt megtenni nem tudja. Nézzünk egyszer szemébe ennek a problémának is. Meggyőződésem szerint ennek a lelkésznek semmi körülmények között nem lett volna szabad lemondania a kérést. Lehetetlen dolog az, hogy az egyház püspökei és a püspökök közvetlen munkatársai sokszor napi 14–16 órát dolgozzanak le az egyház érdekében, ugyanakkor egyes lelkészek egyéb munkájukra való hivatkozással nem tudnak beseíteni az országos munkákba. Egy ilyen felkérésnek a lelkésznek akkor is eleget kell tennie, ha egy egész éjszakája megy rá erre a munkára. E tekintetben még igen sokat kell Isten előtt csendben állnunk és a csendből fakadóan igen sokat dolgoznunk.

Káldy Zoltán

Az egyházak a tízéves békevilágmozgalomban

1949 tavaszán indult el győzelmes útjára a békevilágmozgalom.

1949 virágvasárnapján jelent meg a magyarországi protestáns egyházak vezetőinek körlevele a világbéke megoltalmazásának érdekében. Ez az első dokumentuma az egyházi békemunkának. Innén számítjuk békeszolgálatunk tíz esztendejét. Ennek a jubileumnak az alkalmából kértük fel D. Dr. Vető Lajos püspököt, aki kezdettől fogva részt vett az egyházi békemunkában, a vezércikk írására. A békéért érzett felelősség terén kiemelkedő szolgálatot végzett egyházak munkájáról nyerünk összképet a további cikkekben. Selmeczi János az orosz pravoszláv egyház, Mekis Ádám a szlovákiai evangélikus egyház, Groó Gyula a németországi evangélikus egyház békeszolgálatáról nyújt beszámolót.

— Emlékek és tanulságok —

Tíz évvel ezelőtt, 1949. április havának egyik verőfényes szép reggelén a budaörsi repülőtéren egy kis csoport, férfi és nő, útrakészen állott, hogy Párizsba utazzon. A magyar küldöttség tagjai között a két magyar történelmi protestáns egyház két püspöke is látható volt. Az egyik **Bereczky Albert** református püspök; a másik ezeknek a soroknak az írója. Köztünk volt **Mihályfi Ernő** egyetemes felügyelőnk is. A szép tavaszi

reggel s az utazás izgalma jó hangulatot teremtett az itthonmaradóktól való búcsúvételre. A formaságok elintézése után beszálltunk a kétmotoros csehszlovák repülőgépbe és csakhamar felemelkedtünk a magasba. Nem sok idő múlva a Kárpátok felett voltunk. Itt már felhős volt az idő, s amikor Prágába érkeztünk, esett az eső. Prágában négymotoros francia repülőgépbe szálltunk, s még aznap délután meg is érkezünk Párizsba.

Ez volt az első repülőutam. Fogalmam sem volt előzőleg, hogy mit is jelent repülni, bírom-e a repülőgépen való utazást. De éppen ilyen talányos volt számomra, hogy micsoda gyűlésre is utazom tulajdonképpen. Ekkor kezdődött lényegileg a békevilágmozgalom, legfeljebb azt lehetne még a történeti hűség kedvéért megemlíteni, hogy előzőleg a lengyelországi *Wroclawban* (Breslau) volt egy értelmiségi gyűlés, amelyen már felismerték és hangsúlyozták a résztvevők egy átfogó és erőteljes béke-mozgalom szükségességét. Új dolog volt számomra, s egyáltalán a világ számára ez a megmozdulás, még inkább újdonságot jelentett az egyház és az egyházi emberek számára. Meg kell vallanom, hogy előttem *csak lassacskán bontakozott ki a békevilágmozgalom mivolta, értelme és jelentősége*. Mint olyan ember, aki két világháborút élt meg, gyűlöltem a háborút s akartam a békét, de fogalmam sem volt még akkor, hogy a háború ellen lehet is és kell is valamit tenni, és hogy a békét hogyan lehet védeni és megtartani. Hozzá 1949 elején látszólag és aránylag nyugodt volt a világpolitikai helyzet. Nem lehet mondani, hogy túl nagy lett volna a feszültség a keleti és nyugati államhatalmak között. Sokak előtt szinte érthetetlen volt, minek is gyűlik össze a béke védelmének jelszava alatt a világ minden tájáról annyi ember Párizsban. Jellemző az általános tájékozatlanságra, hogy amikor Párizsban híre ment, hogy két magyar protestáns püspök is résztvesz a békenagygyűlésen, mindenke előtt a francia protestáns egyházak vezetői értetlenül állottak ezzel a „nagy felvonulással” szemben. Párizsba érkezésünkkor Bereczky Alberttel együtt természetesen találtuk, hogy felvesszük a kapcsolatot a francia protestáns egyházak vezetőivel. Meglátogattuk mindenke előtt *Marc Boegnert*, a francia református egyház lelkes-elnökét. Marc Boegner, az Egyházak Világtanácsának egyik akkori elnöke, amikor megjelentünk nála, szinte rosszállóan támadt nekünk a kérdéssel: mit keresünk ezen a „kommunista gyűlésen”, nem tudjuk-e, hogy az egésznek semmi értelme nincs, elsősorban azért, mivel senki a világon nem akar háborút és béke van. Nyugaton is, de a szocialista országokban lévő egyházakban is sokáig uralkodott az a felfogás, amelynek Marc Boegner előttünk kifejezést adott. Hosszú időnek kellett eltelnie, amíg egyre világosabbá vált szerte az egész földkerekségen, de különösen az egyházakban és az Egyházak Világtanácsában, hogy a béke veszélyben forog, s a háborút meg kell akadályozni.

Ezek a tapasztalatok a béke-mozgalom legelején igen tanulságosak ma is. Rögtön jelentkezett a béke-mozgalomban való egyházi részvétel egész problematikája. A politikai reakció kezdettől fogva a legélesebben ellenezte a béke-mozgalmat, különösen az egyházak részvételét benne. Ismerek nem egy olyan német egyházi embert, aki az ötvenes évek elején kijelentette, hogy már ha a béke szót hallja, dühbe kell gurulnia. Nálunk hamarosan megszületett a „béke-pap” fogalma. Úgy látszott, hogy a szószéken és az egyházban a békéről beszélni, magát a béke szót említeni sem lehet a népszerűtlenség kockázata nélkül.

*

Ha azt a kérdést vetem fel, hogy mit köszönhetek a békemozgalomnak, akkor mindenek előtt azt kell megállapítanom, hogy a *békemozgalom kitűnő politikai iskola* volt. A korábbi lelkésznevezéseket politikai nevelésben alig részesítették. Nem mintha nem kívántak volna a lelkésztől politikai szolgáltatásokat. Arról azonban szó sem lehetett, hogy bizonyos nacionalizmuson, esetleg irredentizmuson felül valamiféle komoly politikai magatartásra nevelték volna lelkészi karunkat. A felszabadulástól fogva pedig jelszavá lett legalább a magyarországi egyházi körökben, hogy az egyház és a pap ne politizáljon.

A politikai iskola mindenekelőtt azt jelentette, hogy megtanultuk: a történelmet emberek csinálják, a háborúkat is, nem lehet tehát úgy gondolkodni, hogy rábizzuk a „történelem folyására”, lesz-e háború. Megtanultuk, hogy a háború alig nélkülözhető velejárója a szocializmusnál alacsonyabbrendű társadalmi rendszernek. Megtanultuk, hogy a háború, de már a háborús készülődés, fegyverkezés is az emberiség egy kicsiny, de rendszerint nagyhatalmú rétegének rendkívül hasznos és előnyös, amiért ez a réteg mindent elkövet a háborús feszültségek növelése, a fegyverkezés, háborúk kirobantása céljából. Megtanultuk azt is, hogy a nemszocialista társadalmi rendszerek, röviden a Nyugat, olyan tényezők uralma alatt áll, amelyeknek nem érdekük a béke, ellenben annál nagyobb hasznot tudnak húzni a háborús előkészületekből és a háborúból. Megtanultuk azt is, hogy rendkívüli összefogásra és következetes erőfeszítésre van szüksége az emberiségnek ahhoz, hogy a háborús erőket megfékezze, a háborút megakadályozza és kiküszöbölje. Megtanultuk azt is, hogy az egyház és a lelkészek magatartása nem közömbös politikailag, tehát nem igaz az az állítás, hogy a nem-politizáló egyház és a nem-politizáló pap magatartása a helyes. Az ilyen látszólag közömbös magatartás ugyanis rendkívül kedvező a háborúra spekuláló politikai reakciónak. Ha az emberiség ilyen közömbösökből tevődik össze, akkor azok, akiknek érdekük a háború, könnyen kirobantathatják azt. *Nyilvánvalóvá lett tehát az egyház és az egyházi emberek felelőssége a háború és a béke kérdésében.*

Ezek ma már közkeletű igazságok és meggyőződések egyházi embereknél is, de nem voltak azok a békemozgalom megindulása és megerősödése előtt. A békemozgalmon kívül és a békemozgalom előtt általános emberi és egyházi felfogás volt az, hogy a háború a természeti katasztrófákhoz, például a földrengéshez hasonló, amit megakadályozni, vagy elkerülni nem lehet. Csak többéves munkának az eredményeként honosult meg az egyházakban is az a jól megalapozott felfogás, hogy a háborút el lehet kerülni és meg lehet akadályozni.

Ezek az igazságok nem egyszerre jelentkeztek és győzték meg az emberiséget, s benne az egyházakat. Sokáig úgy érezték a teológiailag jól képzett egyházi emberek is, hogy a békemozgalom és az Isten-hit szemben áll egymással. Úgy gondolták sokan, hogy a háború és a béke kérdésének eldöntése nem az ember és az emberiség, hanem Isten dolga, s hogy így a békemozgalomban való részvétel Istennel való nyílt szembeszállás. Arra eleinte nem volt mód és lehetőség, de idő sem, hogy a békeszolgálat teológiáját tisztázzuk. Ennek szükségessége hamarosan világossá lett, de közel egy évtizednek kellett elteltie, amíg a béke teológiája nálunk világosan kikristályosodott.

*

A békevilágmozgalom legfontosabb gyűlésein *kezdetől fogva* résztvettek egyházi emberek. Volt rá eset, hogy egy-egy békevilággyűlés általános határozatain kívül a jelenlévő egyházi emberek csoportja külön felhívásokat adott ki. A párizsi békegyűlésen vagy 50 egyházi ember vett részt. Nagyon különböző felekezetekhez, sőt vallásokhoz tartoztunk. Tartottunk külön összejöveteleket is, s ezeken *érdekes problémák* bukkantak fel. Párizsban protestáns egyházi emberek szóba hozták az egyházak bűneit és mulasztásait a háborúk keletkezésével kapcsolatban. A jelenlévő római katolikus egyházi férfiak azonban testvériesen tiltakoztak az ellen, hogy egy esetleges békenyilatkozatban az egyház bűneiről bármiféle vonatkozásban szóljunk. Az egyház a Krisztus menyasszonya, mondták, tehát „szepőlтелен”. Szóba került az is, hogy a római pápa megakadályozhatja-e katolikus lelkészek részvételét és állásfoglalását a békemozgalomban, tudniillik azon az alapon, hogy a békemozgalom állásfoglalásai eltérhetnek a „csalatközhatatlan” pápa nyilatkozataitól. Katolikus teológusok válasza erre a kérdésre az volt, hogy a pápa csak dogmatikai kérdésekben csalatközhatatlan, de nem politikai kérdésekben. Lehetséges tehát az, hogy római katolikus egyházi férfiú a békemozgalomhoz csatlakozzon, s a háború és béke kérdésében a pápától eltérő nézeteket valljon anélkül, hogy kétség férhetne jó római katolikus mivoltához, vagy a római katolikus egyházhoz való hűségéhez. A protestáns egyházi emberek közt is hamarosan észlelhetőek voltak bizonyos különbségek. A magyarországi református és evangélikus egyházi felfogás között is hamarosan jelentkezett bizonyos különbség, amikor közös nyilatkozatokat, felhívásokat, körleveleket akartunk szövegezni a béke valamilyen aktuális kérdésében. Mi volt ez a különbség? Röviden és vázlatosan úgy lehetne jellemezni, hogy a református egyházi emberek a békemozgalom minden állásfoglalásának a helyességét bibliai alapon igekeztek igazolni, vagy egyenesen a bibliából próbálták kikövetkeztetni. Ezért a református békenyilatkozatok elképzelhetetlenek voltak két-három bibliai idézet nélkül. A lutheri egyházi felfogás miatt igen komoly viták alakultak ki szűk körben református atyánkfiai között és közöttünk, amikor mi hangsúlyoztuk, hogy politikai s egyáltalán világi, nem hitelvi kérdésekben a *józan ész* világossága és belátása a döntő. Az orthodox egyházból valóknál, közelebről a *pravoszlávoknál* megint csak sajátos módon iktatták be a békemunkát az egyházi szolgálatba. Mi protestánsok, és a katolikusok is, egyházi cikkeinkben, ige hirdetéseinkben, sajtónkban és a templomban a béke és a politika kérdéseiről legalább is az ige hirdetés alkalmazási, applikációs részében *szoktunk* beszélni. Az orthodox egyházi emberek, de sajtótermékeik is éles határvonalat vonnak a béke és az egyház ügyeire tartozó megnyilatkozásokban.

Ezek a különbségek azonban nem jelentettek akadályt eddig soha abban a tekintetben, hogy a béke ügyéért fáradozó, különböző felekezetekhez, sőt vallásokhoz tartozó lelkészek ne működjenek együtt a legnagyobb, valóban testvéri összhangban a béke nagy ügyéért. Sőt elmondhatom, hogy *semmilyen területen nem fejlődött még ki különböző egyházi férfiak között olyan őszinte és igaz barátság, mint a békemunka területén.*

*

Mindjárt a párizsi béke-világkongresszuson megismerkedhettem a béke-világmozgalomban részt vevő egyházi férfiak közül azokkal, akik mindvégig és most is a legjelentősebbeknek tűnnek fel előttem nem ma-

gyar vonatkozásban. Három, ma már közismert nevű egyházi személyiségre gondolok: *Endicott* kanadai methodista lelkészre, *Hromádka* prágai teológiai professzorra és *Nyikoláj* orosz-pravoszláv metropolitára.

Endicott James apja is methodista lelkész volt és hosszú életén át vezető funkciót töltött be egyházában. Amikor a békeharcos *Endicott* megszületett, akkor atyja Kínában volt misszionárius. A fiatal *Endicott* maga is Kínában született, s életének első évtizedeit ott töltötte, úgyhogy azon ritka nyugati egyházi emberek közé tartozik, akik a kínai nyelvet tökéletesen bírják. *Endicott James* maga is lelkészi pályára készült és misszionáriusként működött hosszú ideig Kínában. Maga *Csang-kai Sek*, az akkori államfő *Endicott*-ot tanácsadójáról választotta, ő azonban látva azt, hogy kicsoda korrupció uralkodik *Csang-kai Sek* vezetőemberei, vezérkara körében, még idejében figyelmeztette *Csang-kai Seket*, hogy el fogja veszíteni *Mao-ce Tung* felszabadító kommunista seregei ellen folytatott polgárháborúját. *Csang-kai Sek* ezért ki akarta *Endicott*-ot végeztetni. *Endicott* látván a felszabadító néphadsereg és *Mao-ce Tung* komoly szociális intézkedéseit, elmenekült *Csang-kai Sek* udvarából, s ettől fogva híve az Új-Kínának, s kezdetől fogva részt vesz a békevilágmozgalomban, jelenleg pedig a Békevilágtanács Irodájának egyik vezetője. Nálunk Magyarországon is többször járt, szókimondó nyíltságával, nagy emberszeretetével, sajátos tapasztataival igen nagy szolgálatot tesz nemcsak a békevilágmozgalomnak, hanem ezen belül az egyházi békeszolálatnak is.

Hromádka József eredetileg morvaországi lutheránus családból származik, s a több felekezethöz egyesült cseh—morva testvéregháznak a prágai Comeniusról elnevezett teológiai fakultásán professzor, illetve dékán. *Hromádka* a hitlerizmus erősödése idején még a második világháború előtt az Amerikai Egyesült Államokba került, s ott közel egy évtizedeken át Princetonban volt teológiai tanár. A második világháború után tért vissza Prágába, s bátor keresztyén gondolkodásával, teológiai kérdés-felvetéseinek megkapó eredetiségével és igazságával rendkívül népszerű lett a legszélesebb egyházi körökben. Az Egyházak Világtanácsának, sőt az EVT Végrehajtó Bizottságának is megalapításától fogva tagja. Az Egyházak Világtanácsa alakuló gyűlésén 1948-ban Amsterdamban drámai vitája volt *Dulles*-szal, az Egyesült Államok mai külügyminiszterével. *Hromádka* a szociális haladás híve és nagy keresztyén teológus egyszemélyben. Mint teológus a dialektikus teológia iskolájában nőtt fel, s *Barth Károly*val régi baráti szálak kapcsolják össze. Tagja a Békevilágtanácsnak is. Akik őt közelről ismerik, azt találják személyiségében a legmegkapóbbnak, hogy ugyanakkor, amidőn a legradikálisabb szocializmusnak a híve, rendkívül mély hitű és mély gondolkodású keresztyén is, amit megfordítva is mondhatnánk: rendkívül mély hitű keresztyén létére, a legradikálisabb szociális reformoknak a híve. Őt is jól ismerjük Magyarországon, példájából és előadásából sok jó indítást kaptunk.

Nyikoláj moszkvai metropolita jellegzetes alakja a békemozgalomnak. Kiváló igehirdető és ékesszavú szónok. Felszólalásai gyűjtő hatásúak. Kitűnően beszél franciául. A béke ügyében elmondott beszédei keresztyén hitünk erkölcsi követelményeire támaszkodnak. Aszkétikus szerzetesi életmódja, lankadatlan aktivitása, szeretetteljes modora sok tisztelőt szerzett számára hazája határain túl is. Tagja a pravoszláv Szent Szinódusnak, és helyettese a moszkvai patriarchának.

*

A békevilágatanács gyűlésein 70—80 ország küldöttei szoktak részt venni. A több napig tartó békevilággyűléseken a felszólalók rendszerint a saját hazájuk, népük helyzetét, problémáit, békeharcát is rendszerint ismertetik. Így a békevilággyűléseken való részvétel abban a tekintetben is kitűnő iskola, hogy megismerkedhetünk a földkerekségnek úgyszólván minden országával és népével, szinte közvetlen kapcsolat útján.

Sok kiválóság is résztvett az eddigi békevilággyűléseken. Ezen a réven találkozhattam például *Picasso*val, a híres modern festőművésszel, a békegalambnak, a békevilágmozgalom szimbólumának a megalkotójával. A békevilágmozgalom legkiválóbb személyisége kétségtelenül *Joliot-Curie* volt. Ez a nagy tudós, a rádióaktivitás és az atombontás világhírű mestere tipikus francia férfi volt külső megjelenésére nézve. A középtermetet alig elérő barna, feketeszemű férfi, csakúgy ragyogott az örömtől, amikor a békemozgalom sikeres erősödését láthatta. A stockholmi első békevilágatanács-i ülésen ismerkedhettem meg vele közelebről. Egy, a nagyközönség számára rendezett nagygyűlésen mind a ketten benne voltunk az elnökségben. Amikor a hideg, nehezen lelkesedő svéddek a hatalmás termet teljesen megtöltötték, szinte gyermeki öröm vett erőt rajta. A múlt évben bekövetkezett halála szinte pótolhatatlan veszteséget okozott a békevilágmozgalom soraiban.

A békevilággyűlések résztvevői azonban általában véve a *nép fiai és leányai* voltak. Noha a Békevilágatanács vezetősége mindent elkövetett, hogy a legkülönbözőbb világnézetű és pártállású, de békeszerető embereket gyűjtse össze egy-egy nagy találkozóra, a résztvevők nagy többsége a munkásosztályból kerülvén ki, sajtóságosan viszonyult a békemozgalomban résztvevő egyházi emberekhez. A szokottnál nagyobb érdeklődés, eleinte derűs, gúnyos mosoly fogadta az egyházi emberek felszólalását. Nézetem szerint ez felelt meg annak, ahogyan általában véve az öntudatos munkásság néz az egyházi emberekre. A komoly, mélyen emberi mondanivaló a béke ügyében azonban mindig meg tudta nyerni a békenagygyűlés tetszését, ha egyházi emberek ajkáról hangzott is el. Amikor például a párizsi békekongresszuson *Bereczky Albert* felszólalt, olyan sikert aratott, ami szinte egyik fénypontja volt az egész békenagygyűlésnek. Valami kettősség jellemezte azt, ahogy az a békenagygyűlések résztvevői az egyházi emberekre néztek. Mintha egyfelől ezt gondolták volna: az egyház, a vallás, a pap egyik legnagyobb ellensége a haladásnak, a békének, a szocializmusnak általában véve. Másfelől, ime itt vannak a jó kivételek, akik azt mutatják, hogyha a vallásnak és a papnak van még valami rendeltetése ezen a világon, mely tudományával és életfelfogásával annyira maga mögött hagyta a vallásokat, akkor ez az: a papok, a vallás és az egyházak legyenek a békének a munkálói, imádkozzanak és fáradozzanak az emberiség békés, szebb jövőjéért.

Az utóbbihoz hasonló felfogást éreztem ki akkor is, amikor egy ízben itt Budapesten bemutattak *Vorosilov* marsallnak. *Vorosilov* azt mondta, hogy nekünk papoknak imádkoznunk és dolgoznunk kell a békéért. „Higgye el nekem”, mondotta ujjával az ég felé mutatva, „ennek a jó Isten is örül az égből”.

Ennek felel meg az is, amit nemrég *Hruscsov* a XXI. Pártkongresszuson mondott *Adenauer*ről: „*Adenauer* elnöke a Keresztény Demokrata Uniónak. Úgy látszik, hogy neki az evangélium tanaitól kellene magát vezéreltetnie, melyről pártja olyan sokszor és szívesen nyilatkozik. A valóságban azonban ez a »keresztény« egyik kezében a keresztet tartja, a

másikba az atombombát szeretné venni. Éspedig a legszívesebben éppen a bombára támaszkodik, noha az ilyen nézet sem az evangélium tanainak, sem a német nép nemzeti feladatai megoldásának nem felel meg.

Adenauer úr élemedett és tapasztalt ember. Miként hagyhatja figyelmen kívül, hogy nem csupán az ő szövetségesei rendelkeznek atomfegyverekkel, hanem a szovjet ország is! Nem szabad elfelejteni: Ez olyan eszköz, amely sok ember megsemmisítésére vezethet. És mivel Nyugat-Németországot az atomfegyverek támaszpontjává teszik, lakossága háborús vita esetén a leghamarabb kerülne bajba. Ha Adenauer úr valóban hívő ember lenne, a keresztyén tanításnak megfelelően a jövőre kellene gondolnia és azzal törődnie, hogy lelke bejusson a mennyországba. Mégis, ha Adenauer működését pontosabban szemügyre vesszük, azt kell mondanunk, hogy neki egyáltalán semmi kilátása sincs arra, hogy a paradicsomba jusson. Az ilyen tettekért az evangélium szerint egy egészen más hely jár: a tizes pokol.”

*

A békemozgalom megindulásakor még éppen csak hogy kezdődött az *atomkorszak*. A párizsi kongresszus idején mégcsak az amerikaiaknak volt atombombájuk. Csakhamar híre ment, hogy a Szovjetunió is rendelkezik ilyenekkel, majd feltalálták mindkét oldalon a hidrogénbombát, a kobaltbombát stb. A rakétafegyverek terén is rohamos fejlődés következett be. Az atomkorszak egyre nagyobb problémává lett a háború és béke kérdésében. Egyre világosabbá lett, hogy a háború ma szükségképpen atomháborúvá fajulna, de ugyanilyen világossá lett az is, hogy éppen ezért nem szabad többé háborúnak lennie. Ahogyan előrehaladtunk az atomkorszakban, egyre erősebbé és öntudatosabbá lett a békemozgalom. Egészen megváltozott a felfogásunk nagy lakóhelyünkéről, a földgolyóról. Az új világháború előreláthatóan a földön az élet teljes megsemmisülését eredményezné.

Pár évvel ezelőtt olvastam egy amerikai napilapban, hogy az Egyesült Államokban lezuhant egy személyszállító repülőgép. Néhány utasa még néhány óráig életben maradt, s el tudta mondani, hogy a gép azért zuhant le, mert az utasok berugtak és összeverekedtek. A verekedésbe rendcsinálás céljából beleavatkoztak a pilóták is. Amióta az atomfegyvereket egyre jobban halmozzák, sokszor eszembe jut ez az amerikai repülőszerecséltenség. Azt gondolom, hogy földünk is egy nagy repülőgép, amely keringve rohan a világűrben, s ha háború tör ki rajta, csak pusztulás lehet a sorsa a rajta élő emberiséggel együtt.

A békevilágmozgalomból nagy hatások indultak ki az egész földkerekségre. Az elmúlt tíz esztendő alatt volt néhány aránylag kisebb, bár kegyetlen háború. A legveszedelmesebb volt a két évig tartó *koreai háború*. Nem vitás, hogy ennek a háborúnak a megszüntetéséhez nagy mértékben hozzájárult a békevilágmozgalom, annak is nálunk Budapesten tartott tanácsulése. Ugyanilyen, vagy még ennél is jelentősebb az a tény, hogy a békevilágmozgalom nyugati politikusoknak a veszélyt bagatellizáló megnyilatkozásaival ellentétben tudatosította a egész világon a nukleáris fegyverek előállításának és felhalmozásának a szörnyű felelősségét, ezzel együtt pedig eddig soha nem látott mértékben mozgósították az emberiséget a béke védelmére.

*

A békevilágmozgalomban nemcsak a keresztyén egyházak egyes papjai vesznek részt, hanem más világvallásoknak a képviselői is, mohamedánok, buddhisták stb. A kis keresztyén felekezetek közül különösen erős tevékenységet fejtettek ki eddig a quäkerek. A quäker és buddhista pacifisták a mindenáron való békét szolgálják. Szolgálatuk értékét nem becsljük le. Világos azonban, hogy nem lehetünk a pacifista, tehát a mindenáron való béke hívei. *A mindenáron való békeszolgálatnak azonban soha nem szabad megszűnnie.* Erre a békeszolgálatra kötelezték el magukat a magyarországi egyházak is, nemcsak a protestáns, hanem a római katolikus egyház is.

Meg vagyok róla győződve, hogy a nyugati egyházak, a római katolikus és protestáns egyházak is sokszor akarataik ellenére hatása alá kerültek a békevilágmozgalomnak. Az Egyházak Világtanácsa épp úgy, mint a római pápa, évről-évre foglalkozik a béke problémáival. Sokszor a békemozgalom határozataival szinte párhuzamos nyilatkozatokat tesznek. *Nem lehet ma már ezen a világon egyházi életet élni anélkül, hogy több-kevésbé jól, de valahogy mindenesetre ne tennének az egyházi emberek bizonyosságot békeakarataikról.* Ebben a békevilágmozgalomnak döntő jelentősége van, ha a békevilágtanáccsal szemben is állnak a nyugati egyházak hivatalos vezetői és szervezetei. Fontos, hogy egyre tisztuljon a felfogásuk, s egyre kisebb legyen a különbség és az eltérés a helyes békepolitika és az ő politikájuk között. Itthon Magyarországon tíz év alatt egyházaink lelkészei és hívei rengeteget változtak a jó irányban a háború és béke kérdésében. Imádkoznunk és dolgoznunk kell azért, hogy a magyar egyházak jó példaadása, testvéri kérése és tanácsa, értelme és figyelmeztetése a nyugati egyházak felé további javulást idézzen elő a békéért való küzdelem javára.

*

A magyar protestáns egyházak tagjai az *Egyházak Világtanácsának*. Mivel kezdettől fogva résztvettünk a békevilágmozgalomban, természetesen, hogy a két világtanácsot, az Egyházak Világtanácsát és a Békevilágtanácsot megpróbáltuk közelebb hozni egymáshoz. Nagy erőfeszítések történtek ezen a téren az elmúlt tíz esztendőben. Volt olyan esztendő, hogy a két világtanács küldöttei nem hivatalosan találkoztak is egymással. A valóságos kapcsolat megteremtése azonban eddig nem sikerült. Mint mondtuk, a békemozgalomnak azonban megvolt a hatása az Egyházak Világtanácsára is. Ezen a téren kimagasló munkát végzett az Egyházak Világtanácsa tavalgy elhunyt nagy vezéralakja, *Bell chichesteri* püspök. Nemcsak az Egyházak Világtanácsában, hanem a Lordok Házában is sokszor tiszteletreméltó bátorsággal szállt síkra a békéért, a nukleáris lefegyverzésért stb. Segítségére voltak a magyar egyházak püspökei kívül az Egyházak Világtanácsában elsősorban *Niemöller* és *Hromádka*. De minden valamennyire is pozitív állásfoglalást hihetetlen küzdelmek árán lehetett csak elérni. Gondoljuk meg, az Egyházak Világtanácsának politikai, illetve nemzetközi kérdésekben egyik legfőbb európai tanácsadója még ma is ott tart, hogy szerinte a béke akkor térne vissza Európába, ha helyreállítanák az osztrák—magyar monarchiát. Ilyen emberekkel nehéz pozitív békemunkát végezni.

Hazánk kis ország, és a magyar protestáns egyházak is kicsinyek világvilágviszonylatban. Tíz évre visszatekintve, elmondhatjuk azonban, hogy erőnkhez képest nem keveset tettünk a béke megvédése érdekében. Szé-

pen együttműködtünk ebben a tekintetben a *csehszlovákiai* protestáns egyházakkal. Ökumenikus Tanácsunk s annak Tanulmányi Bizottsága hatalmas munkát végzett az aktuális problémák tisztázása, s a megoldásukra alkalmas javaslatok elkészítése terén. A tízéves évfordulón visszatekintve a magyar protestáns egyházak békemunkájára nemzetközi téren és belföldön, könnyen úgy lehet, hogy nem sok idő múlva éppen a békemozgalomban való részvételünk miatt azt fogja megállapítani a történetírás, hogy *a mögöttünk levő tíz esztendő a magyar protestantizmus legdicsőbb korszakai közé tartozik.*

Legalább néhány szót még arról, hogy *egyházaink* hogyan viszonyulnak ma a békemozgalomhoz.

Az 1956. évi őszi *ellenforradalom* mérhetetlen válságba juttatta egyházi békemunkánkat is. A politikai téren történt árulás, mely a hibák indokolt orvoslása helyes szándékát használta ki, lehetővé tette, hogy egyházainkban, mint megbélyegzett bűnösöket állítsák félre, azokat a protestáns egyházi férfiakat, akik az egyházi békemozgalom élén jártak nemcsak hazai, hanem világviszonylatban is. Szinte úgy próbáltak elbánni velünk, a béke aktív híveivel, mint ahogyan a háborús bűnösökkel kellene. Ha egyházi békeszolgálatunk prófétai szolgálat, mint-hogy az is, a „békepap” sorsa „próféta-sors”. De ez éppen egyik bizonyítéka szolgálatunk prófétai mivoltának.

Az ellenforradalom után egyházi békemozgalmunk újra rendezte sorait, s ma az *egyházi békebizottságok* kétségtelenül jó és intenzív munkát végeznek. A tízéves évforduló alkalmával lehetetlen azonban meg nem emlékezni azokról a magyar egyházi férfiakról, akik az élvonalban küzdöttek itthon és külföldön, hazai és nemzetközi fórumokon a békemozgalom nagy célkitűzéseieért, de akik ma már különböző okoknál fogva nincsenek egyházi békemunkánk soraiban. Van, aki súlyos betegsége miatt, és vannak olyanok, akik világi téren vállalt szolgálatuk miatt nem végeznek egyházi békeszolgálatot. *Bereczky Albert, Péter János, Dezséry László* neve kitörölhetetlenül beletartozik az elmúlt tíz évben végzett egyházi békeszolgálatunk történetébe. A jó úton azonban, amelyet ők megláttak és megmutattak, többen járnak ma magyar protestáns egyházainkban, mint valaha. Olyanok is, akik évekkal ezelőtt hozzáférhetetlenek voltak a békeszolgálat számára, ma szívvel-lélekkel résztvesznek benne. Az egyházi és lelkeszi szolgálatnak természetes és mellözhetetlen része ma már a békemunka.

A békevilágmozgalomért tízéves jubileumán mi Istennek adunk hálat azért is, hogy éppen a mi nemzedékünkben jött létre és azért is, hogy mi is résztvehettünk benne. De kérjük is Istent, a történelem Urát, tegye erőssé világszerte a békemozgalmat, s benne az egyházi békeszolgálatot, hogy a nemzetközi kérdések barbár megoldása, a háború, örökre letűnjön s a béke eszközeivel szolgálhassuk és munkálhassuk hazánk és az emberiség boldogulását.

D. Dr. Vető Lajos
püspök.

Az Orosz Orthodox Egyház hisz a béke és igazság győzelmében

Az orosz orthodox egyház békeszolgálatának tíz esztendeje

A nemzetközi békemozgalom tíz esztendő mérlege világosan megmutatja, hogy a világbékéért folytatott hősi küzdelemben a vezető helyet a szocialista országok foglalják el, élükön a Szovjetunióval. Amikor ezt a tényt megállapítjuk, bennünk keresztyéneknél önkéntelenül is felvetődik a kérdés: hogyan veszik ki részüket a Szovjetunió vezetete nemzetközi békeharcban a Szovjetunió keresztyén egyházai, elsősorban a legnagyobb és legtekintélyesebb: az Orosz Orthodox Egyház? A nemzetközi békemozgalom megindulásának tíz esztendő jubileuma alkalmat ad arra, hogy röviden bepillantjunk az Orosz Orthodox Egyház békemunkájába. Az itt következő rövid áttekintés kettős célt szolgál: egyrészt a békeszolgálatban előttünk járó idősebb testvér munkájából a magunk szolgálatára nézve sokat tanulhatunk, másrészt a más dogmatikai alapon álló orthodox egyház megismerésével közelebb kerülünk az eddig csak hírből ismert testvérhez és ezzel jelentősen szolgáljuk az egyház egységének szent ügyét.

A lendületes megindulás

Az Orosz Orthodox Egyház a maga területén és hatáskörében már a nemzetközi békemozgalom hivatalos megindulása előtt is minden tőle telhetőt megtett a béke ügyéért. Amikor 1945-ben elnémultak a fegyverek és a második világháború sok nyomorúságát a béke reménysége váltotta fel, az Orosz Orthodox Egyház Szent Szinódusa kitörő lelkesedéssel üdvözölte a várva-várt békét, s nyilatkozatában fogadalmat tett, hogy minden erejével küzdeni fog azért, hogy az emberiség a jövőben elkerülhesse a háború borzalmait. S amikor a „keresztyén nyugat” egyházai közvetlen a második világháború befejezése után meghirdették a „keresztesháborút” a kommunizmus ellen, Alexij pátriarcha, az Orosz Orthodox Egyház feje 1948-ban szöveget intézett a világ keresztyén egyházaihoz, melyben kérte, hogy „a békesség, szeretet és igazság lelkével tegyenek meg mindent a háború kísértésének legyőzésére.” Ezek után érthető, hogy amikor 1949 februárjában a kulturális ügyekkel foglalkozó Nemzetközi Bizottság felhívást intézett a világ békeszerető embereihez, hogy a béke megóvása érdekében egy békevilágkonferenciára gyülekezzenek össze, a világ keresztyén egyházai közül elsőnek az Orosz Orthodox Egyház fejezte ki meleg támogatását és áldását erre a felhívásra. Ugyanakkor Alexij pátriarcha szöveget küldött valamennyi autokefál orthodox egyházhoz, hogy ők is csatlakozzanak a mozgalomhoz és hallassák szavukat a béke ügyében. A felhívásra sorra érkeztek Alexij patriarchához a levelek és táviratok, s amikor Nyikoláj metropolita az Orosz Orthodox egyház hivatalos küldöttként elindult a párizsi világkonferenciára, jóformán az egész orthodoxia áldását és békeakarátát tolmácsolhatta a világgyűlésen. Az Orosz Orthodox Egyház másik küldötte, Kolocsickij protopresbiter nem kapott francia vízumot, Hasonló sorsra jutott még 275 keleti küldött is, akik a párizsi világkonferenciával párhuzamosan Prá-

gában tartották meg gyűlésüket. Nyikoláj metropolita a párizsi kongresszuson 1949 április 22-én fel is szólalt. Nagy hatású beszédében szemléletesen rajzolta meg a háború borzalmait és az emberiség békevágyát. Kifejtette, hogy az Orosz Orthodox Egyház kötelességének érzi hangját hallatni az emberiség békéjének ügyében. Ezért segíti és áldásával látja el mindazoknak törekvését, akik vágyakoznak és küzdenek az igazságért. Az Orosz Orthodox Egyház hisz a béke és az igazság győzelmében. Ez a bemutatkozó beszéd megteremtette nemcsak Nyikoláj metropolita, hanem az egész Orosz Orthodox Egyház tekintélyét a nemzetközi békemozgalmomban. A kongresszus Nyikoláj metropolitát beválasztotta a világgyűlés állandó bizottságába, amelynek azóta is aktív és nagyrabecsült tagja.

Hazatérve Nyikoláj metropolita a Moszkvai Patriarchátus folyóiratában színes beszámolót írt a világgyűlésről és személyesen számolt be elményeiről Moszkva több templomában, valamint a leningrádi lelkészakadémia dísztermében. Alexij pátriárcha pedig pásztorlevelében tájékoztatta a lelkészeket és híveket a világgyűlés eredményeiről és felhívta az Orosz Orthodox Egyház minden tagját: tegye magáévá a világgyűlés határozatait és a maga helyén kövessen el mindent az emberiség békeségéért.

De nemcsak nemzetközi szinten kapcsolódott be az Orosz Orthodox Egyház a békemozgalomba, hanem a szovjet nép között is mindent megtett a béke érdekében. 1949 augusztus 25-én, a Moszkvában tartott első össz-szovjet békekonferencián öt tagú küldöttséggel képviseltette magát, melyen Nyikoláj metropolita nagyhatású beszédet mondott. Beszéde mélyen megérintette a háború borzalmaitól sokat szenvedett szíveket, s így közel tudta vinni hozzájuk az egyház pásztori szavát. Nyikoláj metropolitát a szovjet békebizottságba is beválasztották, amelyben azóta is tevékenyen munkálkodik. Az egyház képviselői a köztársaságokban, területeken, városokban és községekben is bekapcsolódtak a békemozgalomba és mindjárt kezdetben nagy tekintélyt és megbecsülést szereztek az Orosz Orthodox Egyház számára. Az egyház hivatalos folyóiratában pedig sorra jelentek meg a cikkek az egyház békeszolgálatának teológiai tisztázására, valamint a keresztyén békeszolgálat tudatosítására és népszerűsítésére. Így indult meg nagy lendülettel az Orosz Orthodox Egyház békeszolgálata, mely tíz esztendő alatt hatalmas fává terebélyesedett. A továbbiakban látni fogjuk, hogy ez a terebélyes fa a maga gyümölcseit meg is termette.

Tíz esztendő keresztmetszete.

Tanulságos és érdekes lenne ilyen apró részletességgel végigkísérni az Orosz Orthodox Egyház tízesztendős békeszolgálatát, azonban egy rövid ismertetés keretében ez lehetetlen. Meg kell elégednünk azzal, hogy a továbbiakban tíz év szolgálatának csak a keresztmetszetét mutatjuk be, kiemelve az Orosz Orthodox Egyház békeharcainak sajátos vonásait és mozzanatait.

1. Részvétel a világgyűléseken.

Az Orosz Orthodox Egyház Istentől kapott missziói feladatának tekinteti, hogy a gyűlölettől megfertőzött világban hirdesse a keresztyén szeretet és megbékélés igéjét. Ezért vesz részt a béke megóvása érdekében tartott világgyűléseken, ahol bátran megvallja, hogy Isten nem a háborúság, hanem a békeség Istene. Tíz esztendő alatt a Béke Világ-

tanácsának jóformán minden összejövételén képviseltette magát. Párizs után Varsó, Bécs, Berlin, Prága, Budapest, Stockholm az Orosz Orthodox Egyház Isten békeakarataráról szóló bizonyoságtételének egy-egy jelentős álomása. Nyikoláj metropolita bölcsességét és keresztyén szeretetet sugárzó egyénisége szinte elválaszthatatlanul hozzá tartozik a béke világyűlés fogalmához. Bölcs megfontolással felépített és mégis annyi lelkesedést sugárzó beszédei sokszor vitték előre a világyűléseken a Béke Világtanácsának már-már zátonyra futó hajóját. A béke ügyében elmondott beszédei könyv alakban is megjelentek. A könyv elolvasása nyomán nemcsak Nyikoláj metropolita nagy keresztyén egyénisége bontakozik ki előttünk, hanem az orthodox egyház szeretetet sugárzó „jánosi” lényéből is megérezzük valamit.

2. Nemzetközi kapcsolatok létesítése és ápolása.

A világ népei közötti feszültség és az ennek nyomán fakadó hidegháború fő forrása a népek közötti bizalmatlanság. Ez pedig jórészt onnan ered, hogy kelet és nyugat népei és egyházai nem ismerik egymást eléggé. A Szovjetunió egyházi viszonyairól a két világháború között nyugaton egészen hamis, a valóságnak meg nem felelő képet festettek az emberek elé. Az Orosz Orthodox Egyház békeszolgálatában egyik legfőbb feladatának éppen ezért azt tartja, hogy ezt a hamis felfogást eloszlassa. Ezért ragad meg minden alkalmat a nemzetközi kapcsolatok létesítésére és ápolására.

Az Orosz Orthodox Egyház vezető emberei a békevilágyűlések alkalmával állandóan keresik a kapcsolatot más egyházak küldötteivel. A világyűlések alkalmával lefolytatott baráti beszélgetések meg is hozták a kívánt eredményeket. Az addig szinte teljes elszigeteltségben élő Orosz Orthodox Egyház eleven kapcsolatot teremtett más országok egyházaival. Természetesen elsősorban a szocialista országok jöttek számításba. 1950 júliusában a csehszlovákiai Lugacsovicén tartott békekonferencián, melyen a csehszlovákiai keresztyén egyházak, valamint más országok egyházai is részt vettek, az Orosz Orthodox Egyház öt küldöttel képviseltette magát. Nyikoláj metropolita nemcsak a konferencián, hanem a konferenciával kapcsolatban tartott velegrádi békenagygyűlésen is beszédet mondott. A többi népi demokratikus országgal és azoknak egyházaival is szoros kapcsolatba került az Orosz Orthodox Egyház. Erről szól az a tény is, hogy Nyikoláj metropolitát 1953-ban a debreceni református teológiai akadémia, majd 1955-ben a kolozsvári református teológiai akadémia avatta díszdoktorává. A nyugati országokkal való kapcsolat megteremtése azonban nem ment ilyen könnyen. Amikor végre a nyugati egyházi körök is kezdték komolyan venni a békeszolgálat ügyét, az Orosz Orthodox Egyház örömmel üdvözölte a kezdeményezéseket. 1951 őszén Nyikoláj metropolita üdvözőlő táviratot küldött az Angol Nemzeti Keresztyén Mozgalom békekonferenciájára és az amerikai egyházközi bizottság felhívására Isten áldását kívánta, hogy minden keresztyén templomban imádkozzanak a békéért. Így kerül kapcsolatba az Orosz Orthodox Egyház 1952-ben a keletnémetországi CDU-val, majd 1954-ben a német békebizottsággal. A keletnémet kapcsolatok kiépülése után végre Nyugat-Németország felé is megtört a jég. Parijszkij leningrádi teológiai professzor vezetésével a nyugatnémet evangélikus egyházi küldöttség látogatásának viszonzásaképpen 1956 júniusában orosz orthodox egyházi kül-

döttség járt Nyugatnémetországban. Alig van olyan európai ország, melyben az elmúlt tíz év alatt ne jártak volna orosz orthodox egyházi személyek. Sőt Európán kívül az ázsiai és amerikai országok nagy részét is felkeresték.

Az Orosz Orthodox Egyház külföldi látogatásainál szinte még fontosabbak a külföldi vendégek látogatásai a Szovjetunióban. A Szovjetunió egyházi viszonyairól legjobban a helyszíni látogatások győzik meg a külföldieket. S ezen a téren még több a beszámolni való az elmúlt tíz esztendőben. Szinte képtelenség felsorolni azokat a személyeket és küldöttségeket, melyek az elmúlt tíz évben az Orosz Orthodox Egyházat meglátogatták. Csak néhány fontosabbat említünk meg közülük, 1949 augusztusában az első össz-szovjet békegyűlésen az Orosz Orthodox Egyház vendégeként részt vett Johnson canterbury-i érsek, akit 1951-ben nemzetközi Sztálin-békedíjjal tüntettek ki. Ugyanebben az évben az angol keresztyén baráti társaság küldöttsége is meglátogatta a Moszkvai Patriarchátust. Ki gondolta volna 1949-ben — amikor Johnsonnak rengeteg szemrehányást és gyanúsítást kellett elviselnie —, hogy tíz év múlva az angol királyság kormányfője jön baráti látogatásra Moszkvába? 1953-ban James Endicott kanadai lelkész kapott nemzetközi Sztálin béke-kitüntetést, aki ebből az alkalomból szintén az Orosz Orthodox Egyház vendége volt. 1954-ben finn evangélikus egyházi küldöttség látogatta meg a Moszkvai Patriarchátust, hogy a szovjet- finn kapcsolatok rendezése után a két ország egyházai közötti viszonyt is barátságosan rendezzék. 1955-ben pedig Iwand bonni teológiai professzor vezetésével nyugatnémet evangélikus egyházi küldöttség tárgyalt nagyon barátságos légkörben az Orosz Orthodox Egyház vezetőivel. 1956-ban a dán evangélikus egyház küldöttsége járt Moszkvában s látogatásával erősítette a baráti kapcsolatokat kelet és nyugat között. Angliából, Ausztriából, Észak-Amerikából, Ausztráliából stb. is jártak egyházi személyek a Szovjetunióban az elmúlt tíz év alatt. Jóformán nincsen olyan nyugati ország, amelyből ne járt volna egyházi személy vagy küldöttség a Moszkvai Patriarchátuson. Mindehhez hozzá kell vennünk a népi-demokratikus országok egyházi látogatásait, melyek többször is megismétlődtek és nagyban hozzájárultak a szocialista országok közötti kapcsolatok erősítéséhez. A magyar protestáns egyházak képviselői 1957-ben és 1958-ban jártak a Szovjetunióban. De nemcsak egyházi személyek keresték fel a Moszkvai Patriarchátust, hanem a Szovjetunióban megfordult egyéb külföldi személyek és küldöttségek is. Nőküldöttségek, turisták, újságírók és egyéb küldöttségek egész sora szerepel a Moszkvai Patriarchátus vendégkönyvében.

Az Orosz Orthodox Egyház nemzetközi kapcsolataival nagyban hozzájárult a nemzetközi feszültség enyhítéséhez. A Patriarchátus vendégeiként a Szovjetunióban járt egyházi és egyéb küldöttségek igen sok esetben előkészítői voltak a Szovjetunióval való kulturális, kereskedelmi és politikai kapcsolatok megteremtésének.

3. Szolgálat a szovjet nép körében.

Az Orosz Orthodox Egyház szolgálata a Szovjetunió határain belül a szovjet nép körében éppen olyan intenzív volt az elmúlt tíz évben, mint a nemzetközi élet porondján. A hivatalos egyházi folyóirat tudósításai arról számolnak be, hogy a helyi békebizottságok nagyszerű segítőtársakat találtak az Orosz Orthodox Egyház lelkészeiben. A békegyűlések szónokai között mindig ott találjuk az egyház képviselőit is. De nemcsak békegyűléseken szólnak a békéről, hanem a templomok szószékeiről is

hangzik a békességre és szeretetre intó ígéhirdetés. Itt szokták ismertetni a béke ügyében kibocsátott főpásztori körleveleket, valamint a békebizottságok határozatait, felhívásait. Az ígéhirdetésekben és tanításokban mesterien tudják megszólaltatni Isten igéjének üzenetét a béke ügyében. A békéről szóló beszédek nem merülnek ki csupán a békesség emlegetésében. A nemzetközi békemozgalom aktuális problémái és a hazafias feladatok konkrét kérdései a békebeszédekből soha sem hiányoznak. A lelkészek részt vesznek a konkrét feladatok megoldásában is. 1949-ben pl. a békevilággyűlés bizottságának felhívására világszerte nemzetközi békenapot tartottak. Ennek megszervezésében az orosz orthodox lelkészek is tevékenyen kivették részüket. Amikor a Béke Világtanács felhívására megindult az aláírásgyűjtés a koreai agresszióval, a leszereléssel, majd az atomfegyverek eltiltásával kapcsolatban, a lelkészek felhívták a híveket, hogy keresztyén lelkiismeretükre hallgatva írják alá ezeket a tiltakozásokat, s az ívek aláírásával maguk is jó példával jártak elől.

A lelkészek már a lelkész-szemináriumokban és lelkész-akadémiákon jól felkészülnek a békeszolgálatra. De nem feledkeznek meg a továbbképzésről sem. A szokásos egyházi konferenciákon a lelkészek a többi egyházi szolgálat mellett megbeszélik a békeszolgálat kérdéseit is és meghallgatják a békegyűlésekről szóló beszámolókat. 1952 május 9-től 12-ig Zágorszkban a Szovjetunió összes egyházának és vallási közösségének részvételével békekonferenciát tartottak, 27 egyház és vallási közösség képviseltette magát ezen a konferencián, köztük a lett és észt evangélikus egyház, valamint a kárpátaljai magyar református egyház is. A konferencián egybehangolták a különböző egyházak és vallási közösségek békemunkáját és próbálták megkeresni a békeszolgálat közös alapját. Ezt az alapot az egy Isten-hitben és a szeretet parancsában találták meg. A konferenciáról szép kiállítású könyvet adtak ki orosz, német, francia, angol, arab és kínai nyelven. A konferenciáról készült filmet a magyarországi lelkészeknek is volt szerencsájük megtekinteni.

Az Orosz Orthodox Egyháznak a szovjet nép közötti békeszolgálatát szemlélve, számunkra az a nagy tanulság, hogy az Orosz Orthodox Egyház nem lát ellentétet Isten iránti szolgálata és a nép érdekeinek szolgálata, azaz a béke ügye között. A kettőt teljesen egy síkban látja és soha nem játssza ki egyiket a másik ellen.

4. Az egyházi sajtó a béke ügyéért.

Az Orosz Orthodox Egyház szovjet nép közötti békeszolgálatának igen jelentős eszköze a Moszkvai Patriarchátus Folyóirata. A bőséges terjedelmű (80 oldalnyi) folyóirat nagy helyet biztosít a béke ügyének. A békeszolgálatnak a folyóiratban külön rovata van, s a rovaton belül hónapról hónapra bőséges anyagot közöl a béke gondolatának népszerűsítése érdekében. Itt jelennek meg a Béke Világtanács, valamint a Szovjet Béketanács nyilatkozatai, felhívásai. Itt olvashatják a lelkészek és hívek egyaránt a főpásztori körleveleket, szövegeket, melyek a békemozgalom fontosságára mutatnak rá. Itt találhatjuk az egyházi személyek által a békegyűléseken elmondott beszédeket, valamint a hozzájuk fűzött komoly teológiai megjegyzéseket. A békevilággyűlések és össz-szovjet békegyűlésekről színes beszámolók jelennek meg, amelyekben mindig keresztyén szemmel szemlélik az előadásokat és eseményeket. Végül, de nem utolsósorban itt találjuk az egyházi békeszolgálat teológiai kérdéseiről írt hosszabb értekezéseket, melyeknek sommáját a következő

fejezetben fogjuk ismertetni. A külföldi egyházi küldöttségek és személyek látogatásairól szóló beszámolókat is ebben a rovatban találhatjuk meg. Alexij patriarchának és Nyikoláj metropolitának a béke ügyében elmondott beszédei külön kiadványban is megjelentek. Nyikoláj metropolita több esetben az irodalmi folyóiratban is írt cikket a békéről.

Az egyházi sajtó békeszolgálatának ugyanaz a jellemzője, mint az egész egyházi békeszolgálatnak: Határozott, bátor kiállás a béke ügye mellett és szilárd bizonyosság a szolgálat eredményében.

A teológiai alap

Sokan azt gondolják, hogy az Orosz Orthodox Egyház békeszolgálatának hiányzik a teológiai alapja, s csupán politikai meggyőződésből végzi ezt a szolgálatot. Azt el kell ismerni, hogy a politikai meggyőződés nem hiányzik békeszolgálatából, de azt is meg kell látnunk, hogy politikai meggyőződésének és békeszolgálatának teológiai alapja van. Aki végigolvassa a békeszolgálat teológiai alapjáról tíz év alatt megírt cikkeket, s elolvassa a béke ügyében elmondott beszédeket, az kénytelen elismerni, hogy az Orosz Orthodox Egyház békeszolgálatában elsősorban Isten ígéjére figyel és támaszkodik. Amikor a nyugati egyházakban, de még nálunk Magyarországon is az egyházi békeszolgálat csupán néhány „békepap” ügye volt, Kasenyinyikov a Moszkvai Patriarchátus Folyóiratának 1949 júliusi számában hosszú teológiai értekezésben fejtegeti, hogy a világ keresztyénységének Istentől kapott szent missziója van a béke ügyében. Ha a keresztyének a kettészakadt világban betöltik hivatásukat, vagyis Krisztus Urunk szeretetéről nemcsak prédikálnak, de cselekszik is azt, nagyon sokat tehetnek a béke megőrzéséért. Ezután sorra jelennek meg az értekezések. Csak néhány cím: A nemzetközi béke, mint keresztyén erkölcsi feladat. A keresztyénység egysége a béke védelmében. Az egyház fegyverei a béke szolgálatában. Egyházi és hazafiúi kötelesség stb. Érdeemes és tanulságos lenne ezeket a cikkeket mind ki vonatosan ismertetni, de ebben a rövid beszámolóban csak arra jut hely, hogy sommásan összefoglaljuk az Orosz Orthodox Egyház békeszolgálatának teológiai alapját.

Az alaphangot már Alexij pátriarcha 1949 március 25-i békeszózatában megtaláljuk. Mi is lehetné az az alap a szeretet apostolának tradícióját olyan hűségesen őrző egyház számára, mint a *keresztyén szeretet*? A békeszolgálatának legfőbb teológiai alapja az Isten iránti szeretet, amely az engedelmségben nyilvánul meg. Isten megparancsolta: ne ölj! Tehát, ha ennek a parancsolatnak engedelmeskedünk, akkor a békesség követői leszünk e világban. A szeretet másik oldala a felebarát iránti szeretet. Isten egy vérből teremtette az embert, tehát a világon mindannyian testvérek vagyunk és ezért szeretnünk kell egymást. Ez a szeretet abban nyilvánul meg, hogy a másik emberben is Isten teremtményét látjuk, s a kizsákmányolás és nyomorba döntés által nem raboljuk el tőle Istentől kapott emberi méltóságát. Azt orthodox teológia leszámol azzal a hamis felfogással, mintha Isten világában a háború szükséges rossz lenne. A keresztyén ember a béke embere, mert Krisztus békét hozott. Igaz, hogy ez a békesség több és nagyobb, mint e földi béke, de azért Krisztus békessége nem zárja ki a földi békét, sőt inkább eredményezi azt.

Az Orosz Orthodox Egyház tudatában van annak, hogy az egyháznak más eszközökkel kell szolgálnia a békét, mint a világi békemozga-

lomnak. Az egyházi békeszolgálat legfőbb eszköze az *imádság*. Nem hiába nevezik az orthodox egyházat imádkozó egyháznak. A békéért való imádság szervesen beépült liturgikus szolgálatába s ezt a szolgálatot nagyon komolyan veszi. Az egyház másik eszköze a szóval való *meggyőzés*. Ezért ragaszkodik szilárdan ahhoz a tételhez, hogy meggyőzéssel, tárgyalással nagyon sok vitás ügyet el lehet intézni. A harmadik eszköz pedig a *szereletben és békességben való előjárás*. Az egyház tagjai ezen a vonalon tehetnek legnagyobb szolgálatot a béke érdekében.

Mivel a világ sorsát végső sorban Isten kezében tudja, azért hisz az igazság és béke győzelmében. S ez a hit és reménység az Orosz Orthodox Egyház békeszolgálatának legfőbb alapja.

Az orthodox egyházak élén.

Az orthodox keresztyéneknek nincs közös vezetőjük, mint a római katolikusoknak a pápa személyében. De mégcsak közös szervük sincs, mely összefogná őket, mint a protestáns egyházakat az Egyházak Világtanácsa. A béke szolgálatában ez igen nagy hátrány, mert akadályozhatja az akcióképes egységes fellépést. Ezért próbálta meg a Moszkvai Patriarchátus, mint az orthodox egyházak legjelentősebb szerve, legalább a békeharc akciójához megnyerni a többi autokefál orthodox egyház hozzájárulását. Alexij patriárcha 1949 március 25-i felhívásának meg is volt az eredménye. Az orthodox egyházak legnagyobb része csatlakozott a felhíváshoz, s így Nyikolaj metropolita szinte az egész orthodoxia nevében nyilatkozhatott az első béke világkongresszuson. Politikai okok miatt néhány orthodox egyház, mint a Belgrádi és Konstantinápolyi Patriarchátus csatlakozása nem történt meg. Az orthodox egyházak annak ellenére, hogy közös békeszervük nincsen, azóta is egységesen vesznek részt a békemozgalomban. A Szovjetunió három nagy autokefál orthodox egyházának feje, az Orosz, Grúz és Örmény Orthodox Egyház patriarchái 1950 augusztus 5-én találkoztak és aláírtak egy közös felhívást a béke ügyében az egész világ keresztyénségéhez. A két egyháznak a Moszkvai Patriarchátustól való elszakadása óta ez volt az első baráti találkozása, amelynek az orthodoxia egységének szempontjából éppen ezért döntő jelentősége van. A népi demokratikus országok orthodox egyházai, a román, bolgár és albán orthodox egyházak és az Orosz Orthodox Egyház között megvan a testvéri jó viszony. A kölcsönös látogatások egész sora bizonyítja ezt. A magyarországi, csehszlovákiai, lengyelországi, nyugat-európai és amerikai orthodox egyházak nagy része szervezeteileg is a Moszkvai Patriarchátus fennhatósága alá tartozik, ennek következtében ez egyházak között a béke ügyében nincs véleménykülönbség. 1953 óta a Szerb Orthodox Egyház is baráti viszonyba került az Orosz Orthodox Egyházzal, amit kölcsönös baráti látogatással pecsételtek meg. A közel-keleten élő orthodox egyházak, az Alexandriai, Antióchiai és Jeruzsálemi Patriarchátus is baráti viszonyban van az Orosz Orthodox Egyházzal és a békemozgalomban együtt dolgoznak. Csupán a Konstantinápolyi Patriarchátus felé nem sikerült még teljesen megtalálni a baráti közeledés útját. Mindezek a tények arról tanúskodnak, hogy az Orosz Orthodox Egyház vezető szerepe az orthodox egyházak között éppen a nemzetközi békemozgalomban elfoglalt tekintélye és vezető szerepe miatt egyre jobban nyilvánvalóvá lesz.

Selmeczi János.

A szlovákiai evangélikus egyház békemunkája

I.

A második világháború végén bekövetkezett felszabadulás a Csehszlovák Köztársaság történelmének új szakaszát nyitotta meg. Az első években mutatkozó nehézségek legyőzése után 1948 februárjában Klémént Gottwald köztársasági elnök vezetésével teljes határozottsággal és tervszerűséggel lépett rá a szocializmus építésének útjára. Ennek az útnak igen fontos részét jelenti a béke ügyéért folytatott következetes, bátor harc, amelyhez ez a nép már kezdettől fogva csatlakozott.

A Csehszlovák Köztársaságban élő egyházak csakhamar felismerték a békevilágmozgalomban rejlő nagy erkölcsi erőt s az ezzel kapcsolatos kötelezettségeiket. A béke védelmében vallott felfogásukat nem rejtették véka alá, hanem élőszóval és cselekedettel bizonyosságot tettek róla. Így lett rövidesen világszerte ismertté dr. J. Hromádka prágai teol. tanár neve, akít a Békevilágtanács tagjává választottak.

A szlovákiai evangélikus testvéregháznak a békemunkába való bekapcsolódása szintén kezdettől fogva, fokozatosan, mind jobban imponáló erővel történt. Az egyház vezetőit ott találjuk már az 1950. évi Luhačovice-i békekonferencián, ahol első ízben találkoztak a mi magyar evangélikus egyházunk vezetőivel. Ez a találkozás döntő jelentőségűvé vált a két szomszédos testvéregház további kapcsolatainak kimélyítése szempontjából. Az 1952-es és 1953-as esztendőket erőteljesen bontakoztatták ki a szlovákiai evangélikus egyház békemunkáját. Az egyházi élet élére új vezetők kerültek, akiknek személye és tevékenysége a püspöki szék betöltésétől az esperesi tisztségek megújításáig megnyugtató biztosítékot szolgáltatott abban a vonatkozásban, hogy ez az egyház nemcsak felismerte az épülő szocializmusban járható utat, hanem bátran rá is lépett erre az útra. Felismerte és bátran vállalta a világbéke védelmének vonalán reá váró feladatokat is.

Elsősorban az egyház vezetői adtak jó példát arra, hogyan kell a felelős állásban levőknek egyértelműen, következetesen és példamutatóan kiállniuk a béke ügye mellett. *Dr. Ján Chabada* egyetemes püspök, *Andrej Žiak* egyetemes felügyelő, *dr. Andrej L. Katina* püspök, *dr. Ján Michalko* teológiai dékán és mások nemcsak odahaza, hanem külföldi útjaik során is minden alkalommal teljes határozottsággal tettek bizonyosságot békeszeretetükről s arról, hogy a békemunkát az egyház egyik legfontosabb és legidőszerűbb feladatának tekintik.

Alábbiakban néhány szemelvényt adunk a szlovákiai evangélikus egyház békemunkájáról.

II.

A békéért mindnyájan *felelősek* vagyunk. Ezt domborítja ki dr. Ján Chabada egyetemes püspök a „Cirkevné Listy” (a szlovákiai evangélikus egyház havi folyóirata) 1953. évi januári számában írt vezércikkében, ahol többek között ezt olvassuk: „Az elkövetkező esztendőt szeretnők átélni az apostoli bizonyosság jegyében: „A szeretetnek és békességnek

Istene veletek lesz" (2. Kor. 13,11). Tudjuk, hogy az ilyen élet, a szeretetben és békében való élet, még mindig nem vált mindenütt a kor jelenőségévé... Nagyon viszket a fülünk, ha Kóréáról, vagy a szabadságukért és függetlenségükért harcoló más ázsiai és afrikai népekről történik említés... Ha látjuk, hogy a szeretetben és békében való élet még nem lett jelenvalósággá, ez csak fokozottabb aktivitásra kötelez bennünket, hogy segítsünk azokon, akik ezen a földön építeni akarják a béke és szeretet világát, továbbá, hogy felelősségre vonjuk azokat, akik nem átalják homlokukon hordozni még a testvérgyilkosnak bélyegét sem. Számunkra, keresztyének számára, kritikus időszak következett el. Ne becsüljük le azt, ami a világban történik. Ma már minden ember világos nyelven beszél az emberiség történelméről. Hogy ez a beszéd milyen lesz: a béke, vagy a háború beszéde, azért mindnyájunknak felelősséget kell éreznünk. Ne akarjunk kibujni ez alól a felelősség alól, mert egykor mindnyájan megjelenünk Isten előtt, aki mindnyájunk fölött kimondja ítéletét."

Hogy a békéért *harcolnunk* és *dolgoznunk* kell, s azt meg is kell *védénünk*, arról ír Andrej Žiak egyetemes felügyelő az 1952 decemberében Bécsben tartott világ-békekongresszusról írt „Nagy békeoffenzíva” című beszámolójában: „Élni és dolgozni akarunk!... Az élethez és a munkához békére van szükségünk. Isten országának építéséhez is feltétlenül békére van szükségünk... Miért kell megvédenünk a békét, mint az emberi életnek, munkának, jólétnek alapvető feltételét? Azért, mert az emberiség fölött egy új, szörnyű háborúnak sötét felhői tornyosulnak... Koreában hallani a bombák robbanását, Vietnamban, a Maláj-földön, Marokkóban, Kenyában fegyverek ropognak, amelyeknek nyomán felhanganak a sebesültek jajveszékélései, a haldoklók kétségbeesett kiáltásai. Kóréában és a gyarmati országokban vér folyik. Nyugat-Európában katonai szerződéseket kötnek, az imperialisták nyíltan beszélnek háborúról. A szabadság és békeszeretet világa, a munka és béke világa, a népi demokráciák világa a Szovjetunió vezetésével döntő harcba kezdett a béke ügyéért... Az igazi keresztyének világszerte imádkozni és dolgozni akarnak a békéért. Becsületes emberek a világon mindenütt a békét akarják és nem a háborút... A béke sorsa a világ dolgozóinak kezében van. A békeszerető emberiség ereje nagyobb, mint az új háború gyújtogatóinak ereje... Még az atomok és baktériumok ellenére is nagyobb. A mi erőnk abban a mély erkölcsi tudatban rejlik, hogy mi, békeszeretők és békét védő népek, egybetartozunk."

„A nagy békeoffenzívában... evangélikus egyházunk nem a részvétel nélkül szerepét tölti be. Gyülekezeteink a bécsi kongresszus előtt és alatt őszinte aktivitással vettek részt a békerendezvényekben. Mind imádságunkkal, mind az alkotó, építő munkára való rendszeres nevelésünkkel bizonyosságot akarunk tenni arról, hogy valláserkölcsei területen súlyt helyezünk a béke megvédésére, embermilliók életének megvédésére, akik egy új, szörnyűséges háború áldozataivá lennének... A béke-mozgalomban való munkánk alkotó része lesz annak az egyházi erkölcs-nevelő munkánknak, amelyet a templomban, a presbitériumokban és egyházi összejöveteleken végzünk. Ezt a munkánkat annak eredményeivel fogjuk ellenőrizni. Evangélikus népünk számára is érvényesek és kötelezőek Gottwald elnökünk szavai: „Ha hazádat építed, a békét erősíted!"

Ivan Kolesár, az ÚSEK (Evangélikus Lelkészek Központi Szerve) elnöke, a *lelkészek a béke* vonalán végzendő *feladatairól* szólva, megállapítja: „Evangélikus népünk túlnyomó többsége az 1952. évben kötelességeinek teljesítésével szilárdan állott hazánk békés építésének frontján és ugyanezen a fronton állottak lelkészeink száza is, akik egész éven át a békét hirdették a jóakarátú embereknek...” A Gottwaldról elnevezett ötéves terv teljesítésével kapcsolatban mondja: „Evangélikus lelkész nem kapcsolódhatik ki a békés építés munkájából s ezért az ötéves terv utolsó esztendejében helye a dolgozó nép oldalán van... Az 1953. évben is kötelességünkké válik a békéért való harc. Olyan kötelességünk ez, amelynek lényege Krisztus evangéliumában gyökerezik. Nem elég, ha csak karácsonykor, vagy az esztendő néhány vasárnapján prédikálunk a békéről... A nép előtt rá kell mutatnunk az igazságra, hogy az a béke, amelyik Krisztus parancsa szerint minden népet megillet, tekintet nélkül bőrük színére, nemzetiségükre, vagy világnézetükre, ugyanaz a béke, amelytől az angol–amerikai imperialisták megfosztották a koreai népet, amikor hazájában szörnyű háborút robbantottak ki... Fogjunk hozzá mindnyájan munkához, hogy hazánk építésével erősítsük a világbékét.”

Dr. Andrej L. Katina püspököt 1952 végén iktatták be a nyugati egyházkerület püspöki tisztebe. A beiktatással kapcsolatban országos lelkészértekezletet is tartottak, amelyen Chabada és Katina püspökök határozottan a béke ügye mellett foglaltak állást. Utaltak arra, hogy nem volt könnyű a béke útjának egyengetése a lelkészek között sem. Bojnice-ben kezdődött ez a munka és folytatódott Komáromban; – „ekkor kellett lerombolni az egyházban mindazt, ami régi volt és felépíteni az újat”. Felhívják a lelkészeket, hogy csatlakozzanak szocializmust építő hazájuk új rendjéhez és az emberiség békéjéért folyó küzdelemhez. Katina püspök határozottan kijelenti: „Teremtsünk rendet saját sorainkban, hogy egyházunk valóban pozitív hozzájárulást jelentsen hazánk építésében. Vannak sorainkban olyan lelkésztestvéreink, akik nem férnek bőrükbe, saját dicsőségük után áhitoznak, elárulják a népet és az egyházat.”

A lelkészi kar egyre határozottabban sorakozik fel a béke ügye mellett. Sorozatos békekonferenciákat tartanak (Bojnice–Sliač–Luhačovice–Komárno–Zvolen), amelyeken tisztázzák a világbéke ügyében és a hazájukban folyó szocialista építés ügyében követendő lelkészi magatartásukat és állásfoglalásukat. Megalakul az ÚSEK, a béke ügye mellett kiálló evangélikus lelkészek központi szerve. Ennek elnökévé Ivan Kolesárt választják, aki későbbben bratislavai lelkész, majd esperes lett. Bátran bírálják és helytelenítik azon lelkészek magatartását, akik még ingadoznak, vagy nem tanúsítanak határozottságot a béke érdekében.

Ezt a belső egyházi békeharcot keményen folytatták, személyre való tekintet nélkül. Így pl. az egyházi sajtóban nyílt levelekben fordulnak Čobrda püspökhöz és elítélik magatartását, mert betegségére és nagy elfoglaltságára való hivatkozással nem akart cikket írni, illetőleg nyilatkozni a háború és béke kérdésében. Idézünk az egyik nyílt levélből: „Joggal várjuk az Ön hangját, amely arról győzhetne meg bennünket, hogy Ön valóban revidálta nézeteit és nem kívánja támogatni azoknak a táborát, akiknek vallása a gazdagságuk volt. Szeretnők hinni, hogy sokak életének megvédése, a békéért való harc érdekében Ön fog szakí-

tani tudni magának legalább annyi időt, amennyit talált egykor az agrárpárti képviselők választásakor... Mert a béke és háború kérdésében csak két lehetőség, két út van: vagy velünk együtt a békéért, vagy ellenünk a háborús gyűjtogatókkal. Az az „arany” középút, amelyen egykor az Őn agrárpártja járt, nincs többé.” Nem lehet kétségünk afelől, hogy az a lelkes kar, amely ilyen éles hangon meri bírálni aktív püspökének magatartását a béke kérdésében, képes rendet teremteni a maga sorai-ban minden vonatkozásban s egységesen fel tud sorakozni a béke híveinek táborában.

Politizáljanak-e a lelkészek, vagy ne? Ezzel a felvetett kérdéssel kapcsolatban Chabada püspök azt válaszolja, hogy éppen azok a lelkészek helytelenítik az egyházban való politizálást, akik a múltban az első Csehszlovák Köztársaság idején erősen politizáltak. Utal arra, hogy sokan a lelkészválasztásokba is belekeverték a múltban a nemzeti és agrárpártok politikáját, és pedig gyakran izléstelen módon. „Ma úgy politizálunk – mondja –, hogy támogatjuk kormányunk erőfeszítéseit hazánk építésénél, különösen Szlovákia soha nem látott iparosodásánál, továbbá úgy, hogy szívvel-lélekkel támogatjuk a világ békemozgalom harcát, amelynek élén a Szovjetunió áll.”

A *teológiai fakultás* tanárai – élükön dr. Ján Michalko dékánal – a teológus hallgatókkal együtt minden alkalmat megragadtak arra, hogy bizonyosságot tegyenek békeszeretetükről és arról, hogy a béke ügye valóban szívük ügye. A teológiai tanárok tudományos munkásságukkal, a teológus hallgatók pedig különböző műsoros békerendezvényeikkel, előadásaikkal ismételten kifejezésre juttatták, hogy a maguk helyén jó békemunkát akarnak végezni. A békemunka teológiai alapját a nagy parancsolatban látják: „Szeresd az Urat... és szeresd felebarátodat!”

Az *országos békekongresszusok* előkészítő munkáiban is jól vette ki részét az egyház, éppen úgy, mint a hozott békehatározatok terjesztése és népszerűsítése terén. Így pl. az 1953. január 17–18-án Prágában tartott II. országos békekongresszusról adott nyilatkozatában Chabada püspök többek között arról szökött, hogyan kapcsolódott be a szlovákiai evangélikus egyház a békemunkába már a bécsi kongresszus előtt (1952. dec.). Sokfelé tartottak békeistentiszteleteket és a gyülekezetek részéről számos távirat és írás ment Bécsbe. A lelkészek aktív módon járultak hozzá az értekezlet előtti békehadjárat munkájához. Az egyházi sajtó is sokat foglalkozott a kongresszussal. A prágai országos békekongresszusra is komoly előkészületek folytak a gyülekezetekben a lelkészek és hívek között és nem véletlenül került a kongresszus 1617 küldöttje közé 45 lelkész is. Az országos békekongresszus eredményeit a lelkészek a tavasszal tartott egyházmegyei értekezleteken kiértékelték.

A *nemzetközi eseményeket* a szlovákiai evangélikus egyház sajtója éber szemmel figyeli s azokat a béke ügyével kapcsolatban elfoglalt magatartások alapján értékeli.

A Kelet és Nyugat között fennálló feszültséggel kapcsolatban Chabada püspök kijelentette: „A krisztusi szellemmel határozottan ellentétben áll némely nyugati lelkészeknek az az álláspontja, hogy a Kelet és Nyugat közt fennálló problémát csak háborús úton lehet megoldani.. Azok a lelkészek, akik ilyen álláspontot foglalnak el, egyszer majd megkapják Kain bélyegét. S mi leszünk azok, akik ezt nekik adjuk! Nem

lehet beszélni a háborúról kétféle állásponton! A kétkulacsosság: átok! A mi állásfoglalásunk legyen egyértelmű: a béke mellett vagyunk — a háború ellen!... „Az egyházakban még mindig sokan keresnek bűvőhelyet. Az egyház senki számára nem lesz menedék!”

A külföldi keresztyén egyházakat is hívogatják és bátorítják a békéért folyó küzdelemre. Ezzel kapcsolatban Chabada püspök megjegyzi, hogy „amikor a külföldi testvéregházakat is hívogatjuk a békéért folyó harcba, ez nem a mi gyengeségünknek, vagy a háborútól való félelmünknek jele, hanem éppen a mi lelkiismeretességünknek és annak a tudatnak, hogy felebarátaink életének őrői vagyunk.”

Az egyházi sajtóban mindig készségesen adnak helyet a külföldi vezető egyházi férfiak békenyilatkozatainak. Ugyanakkor élesen bírálják azokat a külföldi egyházi vezetőket, akik a béketábor erőfeszítéseit ellen áskálódnak. Így elsősorban Dibelius püspököt támadják, aki északamerikai útja alkalmából tett nyilatkozatában szinte az egész német népet szerette volna a béke tábora ellen fordítani.

A szlovákiai evangélikus egyháznak az Egyházak Világtanácsához, a Lutheránus Világszövetséghez, a németországi evangélikussághoz intézett ismételt békefelhívásai mind arról tanúskodnak, hogy ez az egyház a békevilágmozgalom elmúlt első évtizedében valóban fontos lelkiismereti kérdésének tekintette a béke védelmének ügyét. A különböző európai egyházi béketalálkozásokon, így legutóbb a Prágában tartott nagyjelentőségű egyházi békekonferencián, valamint a Német Demokratikus Köztársaságban, a lengyel és magyar evangélikus egyházakban és a Szovjetunió egyházainál tett hivatalos látogatások alkalmával szlovák evangélikus testvéreink mindenkor erőteljes bizonyosságát adták őszinte békeszeretetüknek.

Az 1953. év igen nagyjelentőségű volt a szlovákiai és magyarországi evangélikus testvéregházak kapcsolatainak kiépítése és elmélyítése terén. Az év tavaszán először a szlovákiai evangélikus egyház 4 tagú küldöttsége látogatta meg egyházunkat s ezt a kedves látogatást a mi egyházunk még ugyanazon év decemberében viszonzta, amikor püspökeinknek: Vető Lajosnak és Dezséry Lászlónak a bratislavai evangélikus teológiai fakultás a teológiai díszdoktori címet adományozta. A két szomszédos testvéregház közeledése és testvéri találkozója valóban az egyházak közti békemunkának legszebb jele volt. De igen jó szolgálatot tett ez a találkozás a két szomszédos nép közeledése és békés egymás mellett élése ügyének is.

1956-ban tovább mélyültek a két egyház békés kapcsolatai. Ebben az évben a mi budapesti Teológiai Akadémiánk adományozta a teológiai díszdoktori címet Ján Chabada és A. L. Katina püspököknek.

III.

Hisszük, hogy a testvéri kezeknek összefogásából és a testvéri szíveknek összedobbanásából sok jó fog származni nemcsak a keresztyén egyház ápolása, hanem egyházaink, népeink barátsága és a béke ügyének is!

Mekis Ádám

A Németországi Evangéliumi Egyházak békemunkája

Ennek a tanulmánynak nem lehet célja, hogy a németországi evangéliumi (luteránus, református és uniált) egyházak békemunkájáról akár csak krónikát vagy éppenséggel oknyomozó történeti munkát adjon. Erről ma már — hála Istennek — köteteket lehetne írni. Mindössze arra szeretnénk szorítkozni, hogy ennek a munkának a *jelentőségére* és *néhány jellegzetességére* felhívjuk a figyelmet.

I.

Nem kétséges, hogy a háború és béke kérdésének különös jelentősége van abban az országban, amelynek kormánya a második világháborút kirobbantotta és ahol a militarizmusnak s mindannak ami ezzel összefügg olyan „gazdag” hagyományai vannak. Nem akarunk elfogultnak lenni s azt állítani, mintha más népek történetét nem terhelné militarizmus és imperializmus. Tagadhatatlan azonban, hogy itt, éppen Németországban vált a háború, a hadviselés hivatalos „ideológiává”, itt hangzott el Schlieffen tábornok (az első világháborúban alkalmazott hírhedt Schlieffen-terv alkotója) ajkáról a megállapítás, hogy a népek életének természetes rendje a háború, amit csak időnkint szakítanak meg a béke állapotának kényszerű szünetei. S itt teljesedtek be Heine jóslatai félelmetes módon, aki csatabárdokkal felfegyverzett hégeliánusok és kantiánusok inváziójáról prófétált — kerek száz esztendővel előbb. Elháríthatatlanul igaza van Barth Károlynak, aki rámutatott arra, hogy a német népek Bismarckig, de inkább Nagy Frigyesig revízió alá kell venni történelmi hagyományait s hogy más dolog az, ha egy német ember ölt egyenruhát, mintha ezt a világ bármely nációja teszi. (v. ö. Karl Barth: „Wie können die Deutschen gesund werden?“, 1945. Zollikon Vlg, Zürich). Akik Barthot ezért „germanofóbiával” vádolják (Gerstenmaier, Lilje stb.), azok jobban tennék, ha lelkiismeretvizsgálatot tartanának: igazán szeretik-e népüket és hazájukat, annak valóban a javát akarják-e — földi és örökkévaló üdvét —, vagy pedig még nagyon is áthatja őket a nacionalizmus kovásza. Az igazi német hazafiak: Niemöller és a többiek, éppen azért foglalnak *úgy* állást a háború és béke kérdésében, ahogyan ezt teszik, mert forrón szeretik népüket s keresztyén lelkiismeretük készítésére annak — s az egész emberiségnek is — *valóban* a javát akarják.

A második világháború utáni németországi egyházi békemunka alapvetésének az ún. stuttgarti nyilatkozatot kell tekintenünk. A háború és összeomlás ájulataiból magához térő egyházak 1945 augusztusában tartották első zsinatukat Treysában s néhány héttel később, októberben az ökumené váratlanul megjelenő képviselői előtt spontán és drámai módon hangzott el Stuttgartban a németországi evangéliumi keresztyénség bűnvallása: „Mérhetetlen szenvedést okoztunk népeknek és országoknak... vádoljuk magunkat, hogy nem tettünk bátrabban hitvallást, nem hittünk szilárdabban, nem imádkoztunk hűségesebben, nem szerettünk forróbban...” Ez a bűnvallás teremtette meg újra a közösség lehetőségét a világ egyházaival és népeivel — s ez éppen azok részéről hangzott el, akiknek — emberileg szólva — talán a legkevesebb okuk lett volna erre a bűnvallásra: a Hitvalló Egyház képviselői részéről! — Niemöller szerint

ez a Stuttgarti Nyilatkozat az újabkori német egyháztörténet döntő eseménye (Stimme d. Gemeinde, 1958. é. 14. sz.). Mély teológiai belátásra mutat ez: új kezdet, igazi megújulás csak bűnbánatból fakadhat.*

A fentiekből máris kitűnik körvonalalaiban a németországi egyházi békemunka jelentősége és jellegzetessége: *jelentőségét* az adja meg, hogy annak a népek az egyháza végzi, amelyik a háborús ideológiával hosszú évtizedek óta kiváltképpen meg volt fertőzve s e kísértésre ma is különösen hajlamos, amely Európa tűzfészkevé vált többször is a történelem során s minden jel szerint némelyek ismét azzá akarják tenni. *Jellegzetességét* pedig abban találjuk, hogy itt vált ez a munka a legteológiábbá, itt ástak a legmélyebbre az e munkában fáradozó kiváló teológusok (Niemöller, Iwand, Gollwitzer, Vogel, Diem, Wolf, Schmauch és sokan mások) s itt tárták fel a háború és béke kérdésével való foglalkozás mély és széles teológiai összefüggéseit. Azt, hogy itt nem egyszerűen a keresztyén szociáletikának egy fejezetéről van szó, hanem arról a nagy leckeről, amit Isten nemzedékünknek feladott. S hogy ennek a leckének a megoldásán való fáradozás közben át kell gondolnunk *egész* teológiai rendszerünket és esetleg sok mindent egészen újra is kell gondolnunk: az emberről — s ez azt jelenti: Jézus Krisztusról is, emberségünk forrásáról és zálogáról — az egyházzal — s ez azt jelenti: a világról is, Isten szántóföldjéről, — való tanításunkat —, hogy csak ezeket említsük, de említhetünk volna többet is.

Hogy ez így van, hogy a háború és béke kérdése a nemzedékünknek Istentől feladott lecke, — mint ahogyan két évtizeddel előbb az Izraelkérdés volt pl. — azt Németországban azok a férfiak ismerték fel, akik a Hitvalló Egyház mozgalmából jöttek. Ezért a németországi egyházi békemunka elválaszthatatlan a Hitvalló Egyház mozgalmától. Hordozói javarészt ma is azok a „Bruderschaft”-ok, Testvéri közösségek, lelkeszi munkaközösségek, Teológiai Társaságok, amik a HE-nak a nácizmussal való harcában forrtak össze.*

II.

Ez a felismerés természetesen nem egyszerre világosodott meg és lett közkinccsé (igazán még ma sem az). Hiszen a háború utáni első években — legalábbis nyíltan — senki nem gondolt Németország újrafelfegyverzésére s új háborúra. Sőt hivatalos helyről (Adenauer) többször is erősít-

* Erdemes ebben az összefüggésben arra emlékezni, hogy mily makacsul tiltakoztak hazai egyházi köreink a háború után nálunk is a meghirdetett bűnbánat ellen s akarták ezt még „teológiai” érvekkel is alátámasztani: az egyház mint olyan nem tehet bűnvallást, mert tiszta, szeplőtelen, csak az egyes keresztyén ember tarthat bűnbánatot. E kérdés tisztázása, mivel szorosan összefügg az egyházfoglalommal, nézetem szerint egyházi életünk mai sarkkérdésével, külön tanulmányt igényelne. Jellemző módon nálunk is azok hirdettek 1945-ben bűnbánatot, magukat is belefoglalva, akiknek arra — ismét emberileg szólva — a legkevésbé okuk lett volna. Ezt a kevéske bűnbánatot s a belőle fakadt látást és utat, amin egyházunk 1945—56. között, nyilván nem hibák nélkül, járt, siettek némelyek 1956-ban „megbánni”.

* A békemunkának és általában a háború és béke kérdésének a HE küzdelmével stb. való összefüggéséről H. J. Iwand budapesti előadásában is rámutatott (Lelkipásztor, 1958. é. 497—kk. o.) vö. még M. Niemöller: Reden: 1955—57., továbbá a „Háború és béke kérdése az egyházban”. Lelkipásztor, 1958. é. 43—kk. o.

gették, hogy ilyesmiről nincsen és nem is lesz szó. Mégis már 1947. aug. 8-án elhangzott a „Darmstadti Nyilatkozat” a „német nép politikai útjáról”, a Németországi Evangéliumi Egyház Testvéri Tanácsa részéről. Ebben rámutatnak arra, hogy az egyház vétkezett, amikor szövetséget kötött a visszahúzó erőkkel s vak volt a szükséges társadalmi átalakulások iránt. „Tagadtuk a forradalom jogosságát, de túrtük és jóváhagytuk a diktatúra kialakulását. Elmulasztottuk felvenni a kizsákmányoltak és szegények ügyét, „keresztény frontot” csináltunk ahelyett, hogy lebontottuk volna a falat, ami 100 év óta már elválasztotta az egyházat a munkásságtól.” A nyilatkozatot J. Beckmann, H. Diem, M. Niemöller és E. Wolf fogalmazták. (Stimme d. Gemeinde, 1955. é. 452. old.). E nyilatkozat is mutatja, hogy a HE embereinek helyén volt a szíve és esze s idejekorán meghúzták a vészharangot.

1948 júliusában az eisenachi konferencián elhangzik a fontos szó: „Az erőszakon nincsen áldás”, — szinte egy időben azzal, hogy az EVT első, megalakuló amsterdami világyűlése kijelenti: „A háború Isten akaratára ellen van...” A látóhatáron közben már gyülekeznek az új háborús készülődés viharfelhői. 1949-ben nyilvánvalóvá válik, hogy a világ két vezető nagyhatalma egyaránt rendelkezik atomfegyverekkel. Az emberiségre rávetődik az atomháború lehetőségének árnyéka.

1950 áprilisában a Berlin–Weissensee-i zsinaton még erről a témáról tárgyalnak a németországi kereszténység vezetői: Mit tehet az egyház a békéért? A NEE* tanácsa ugyanez év augusztusában Essenben óvást emel Németország immár küszöbön álló és bejelentett újrafelfegyverzése ellen. Ettől kezdve azonban egyre nyilvánvalóbbá válik: a nyugatnémetországi politikai körök mind erőteljesebben érvényesíteni akarják befolyásukat a hivatalos egyházi szervek (zsinat, tanács) irányításában. A békéért való küzdelem egyre inkább egyes egyházi férfiak, vezetők, professzorok, lelkészek és a HE-ből kinőtt lelkészi testvéri közösségek ügyévé válik.

Ebben az összefüggésben kell rámutatni arra a nagyjelentőségű munkára, amit ugyanezek a körök — és sajnos nem az egyház hivatalos szervei — a népek közötti megértés, megbékélés érdekében tettek, az egyházak közötti kapcsolatok felvétele és kimélyítése útján. 1952-ben Niemöller a patriarchátus meghívására Moszkvába utazik. Útja óriási feltűnést kelt s heves támadásokat vált ki ellene. 1953-ban hazánkba látogat el s a magyarhoni protestantizmussal való kapcsolata azóta is egyre mélyült és többszöri látogatások során erősödött. — 1954-ben 6 tagú német egyházi küldöttség látogat a Szovjetunióba, közöttük dr. G. Heinemann, volt belügyminiszter, zsinati elnök, Mochalski egyetemi lelkész és mások. 1954-ben Niemöller Csehszlovákiába látogat, ebbe az országba, amelynek népe oly sokat szenvedett a nácizmustól (gondoljunk Lidicére) s ezzel alapját veti a két nép egyházai oly szépen kibontakozott közös teológiai munkájának és harcának a békéért.

1955-ben Németország újrafelfegyverzése döntő stádiumhoz ér s vele kiéleződik az egyházon belül is a helyzet. Ez a kérdés a próbakő, amin kenyértörésre kerül a sor a béke hívei és — azok között, akik magukat természetesen szintén a béke híveinek vallják, — hiszen ma már senki sem meri nyíltan hangoztatni, hogy háborút akar, s az atomkorszakban

* Németországi Evangéliumi Egyház

alig is tehetné ezt épelméjű ember — azonban nem hajlandók ebből levonni a *szükséges konzekvenciákat*. Az 1955. évi espelkampi zsinaton válnak nyilvánvalóvá a frontok. Niemöller, Heinemann, Grüber berlini prépost és társaik a támadások keresztttüzéhe kerülnek. Nem eredménytelenül. Heinemannt kibuktatják a zsinati elnökségből, Niemöllert az egyházi külügyi hivatal vezetéséből.

Egyre nyilvánvalóbbá válik: a következő háború atomháború lesz s hogy ez mit jelent, arra rámutat a 18 atomtudós göttingai megrázó nyilatkozata. Ez a *nem egyházi részről* elhangzott óvás fel kellett volna, hogy nyissa mindazok szemét, akik még mindig a régi teológiai etika kategóriáiban okoskodva az „igazságos” és a „védekező” háború jogoságáról elmélkednek és teológiainak mondott érvekkel próbáltak jó lelkiismeretet csinálni a háborúhoz (W. Künneth és mások). A NEE 1957. évi zsinata ugyan még kimondja, hogy „A zsinat elveti az összes tömegpusztító fegyvereket és minden kísérletet, amely azokat igazolni akarja. . . Mindenkit óv attól, hogy ebben a dologban részvétel, ködösítés, vagy közönyösség által Isten és emberek előtt vétkessé válják.” E nyilatkozatoknak azonban nem volt kellő súlya, mert nem követték azokat tettek és gyakorlati konzekvenciák. Találóa állapította meg Niemöller, hogy az egyház tett ugyan nyilatkozatokat a háború ellen, mégis magára hagyta ebben a kérdésben az embereket (Stimme d. Gemeinde, 1958. é. 14. sz.).

Közben Németország újrafelfegyverzése befejezett tényé vált. Megalkultak az első német csapattestek, felállították a kiképző kereteket s kiderült, hogy a következő lépés is küszöbön áll: az új német hadsereget atomfegyverekkel is fel fogják szerelni. Ebben a végsőkig kiélezett helyzetben került a NEE zsinata elé a Német Szövetségi Köztársasággal a katonai lelkészet felállítására tárgyában kötendő szerződés javaslata. A szerződést keresztülhajszolták, de majdnem a NEE egységének az árán. Most már nyilvánvalóvá lett: az egyházat arra akarják felhasználni, hogy adja áldását az atomfegyverekre és nyugtassa meg az azokat kezelő legénység riadozó lelkiismeretét.

Ebben a helyzetben jelent meg H. Gollvitzter professzor alapvető tanulmánya: „A keresztyének és az atomfegyverek” (fordításban: Lelkipásztor, 1958. é. 141–145. old.). — Ez a nagyjelentőségű munka feltárja a szokványos keresztyén szociáletika hiányosságát s rámutat arra, hogy a háború és béke kérdésében teljesen újra kell gondolnunk mondánivalónkat.

1958 februárjában a lelkészi Testvérközösségek közös nyilatkozatot adnak ki Németország atomfegyverekkel való felszerelése és a felállítandó rakétatámaszpontok ellen. A rajnai, wesztfáliai, északnyugatnémet, württembergi, pfalzi, hesseni és bádeni Bruderschaftok írják alá a nyilatkozatot. Ugyanez év októberében újabb nyilatkozatot adnak ki: „Mit jelent Jézus Krisztusról bizonyosságot tenni az atomfenyegette világban” címen.

Közben felvonul a másik oldal is. Ebben, a békéért fáradozók *ellen* indított kampányban sajnálatos szerep jut H. Asmussen, kieli prépostnak. Érthetetlen ez, hiszen annak idején ő volt a stuttgarti bűnvalló nyilatkozat egyik megfogalmazója! Nincs itt helyünk az ő útjával való foglalkozásra, elég annyit megemlíteni, hogy ő lett legmarkánsabb képviselője annak az „atomteológiának”, amely az atomfegyverek előállítását és esetleges használatát azzal véli igazolhatni, hogy az atomháború Isten

ostora lehet, a bűnös emberiség megfenyítésére. Ezt a képtelen érvelést a békéért fáradozó teológusok természetesen megcáfolták s azt csak mint a helyzetre jellemzőt említjük meg.

Az 1958. évi zsinaton óriási feltűnést keltett a Testvérközösségek ismert 10 pontja, amely az atomfegyverkezést, a kísérleteket is beleértve, Isten teremtő szándéka megcsúfolásának és a Szentháromság Isten ellen való vétkeknek nyilvánítja. Ezek az események azonban időben már olyan közel esnek hozzánk, hogy róluk bővebben szólni feleslegesnek látszik.

III.

A harc tovább folyik. Az egyházban, azokkal, akik nemcsak hogy nem látják azt: *miről* is van szó ebben a kérdésben, milyen leckét adott fel Isten nemzedékünknek az atomkorszak küszöbén (erre nézve v. ö. H. Vogel prof. debreceni előadását, 1958. dec., sajnos még nyomtatásban sehol sem jelent meg), hanem odáig ragadtatják magukat, hogy a „leszerelési teológia végéről” s „az erőszak elítélésének eretnokségéről” beszélnek (Niemöller: Reden 1955–57. 167. o.). Mennyire emlékeztet ez a helyzet 1934-re, amikor — Barth Károly megállapítása szerint — az egyháznak nem elsősorban a kívülről, a nácizmus részéről jövő támadással, hanem a belülről keletkezett veszedelemmel, a „Német Keresztyének” mozgalmának tévelygésével gyúlt meg a baja.

Találóan mutat rá Vogel prof. debreceni előadásában, hogy emberiségünk veszélyeztetettségéről van szó. A technika korszakában a keresztyénségnek felelősséget kell vállalnia az emberért, az emberi nem emberhez méltó jövőjéért. S ezen belül a német keresztyénséget — amint erre eddig is rámutattunk — különös felelősség terheli. A militarizmus, nácizmus, antiszemitizmus, imperializmus, pángermanizmus újjáéledésének félelmes jeleiről hallunk hírt, s azokról néhányunknak személyes tapasztalata is van. Ebben a helyzetben hatalmasan megnövekszik a németországi egyház békemunkájának jelentősége. Ha *aránylag* kevesen fáradoznak is benne, bár éppen nem eredménytelenül s egyre inkább megmozgatva az egyházi tömegek, gyülekezetek lelkiismeretét is, éppen jellegzetessége: teológiai mélysége, gyökerekig leásó alapossága miatt minden okunk megvan arra, hogy nagy figyelemmel kísérjük és sokat tanuljunk tőle. És persze támogassuk imádságainkkal és az ebben a munkában való hasonló alaposságra törekvéssel, lankadatlan állhatatossággal. Olvassuk, tanulmányozzuk azokat a folyóiratokat, amelyek ennek a munkának a hordozói: a Stimme der Gemeinde, a Junge Kirche, Evangelische Theologie stb. Hadd érezzék németországi testvéreink, hogy együtt fáradozunk velük az emberiség jövőjéért s benne a mi népeink javáért, igazi érdekeiért is.

Groó Gyula

A keresztyén hit találkozása a modern technikai társadalommal

Előadás az Európai Egyházak konferenciáján, Nyborgban.

Az Európai Egyházak ez év elején a dániai Nyborgban tartott konferenciája előadásainak közlését kezdtük meg múlt számunkban, amikor is közöltük P. Burgelin: A konstantinusi korszak vége című előadását. Mostani számunkban E. R. Wickham kanonok „A keresztyén hit találkozása a modern technikai társadalommal” című előadását közöljük fordításban. A harmadik előadás — amelyet Souček prágai professzor tartott — közlésétől eltekintünk, mivel időközben megjelent a Teológiai Szemle legutolsó számában. (Szerk.)

Az egyháznak nekiszegezett követeléseket csak akkor értjük meg, ha megértjük a modern technika társadalmának lényegét. A keresztyéni megbízatásnak a modern társadalommal és a benne uralkodó eszmékkel történő találkozás jelentősége akkor válik világossá, ha megértjük azokat az erőket, melyek az új társadalom lényegét meghatározzák és ha megértjük azt a történetst, mely a korábbi iparosodás előtti társadalomból a mai ipári társadalomhoz vezetett. Az „új társadalom” fogalmát európai és amerikai szociológusok nagy általánosságban olyan társadalom jelölésére használják, melynek ismertetőjele az ipari termelés legmodernebb formája, a természettudomány, a technika, az iparosodás, az ezzel kapcsolatos városiasodás, a szétágazó szociális tervezet és a szociológia praktikus alkalmazása. Jelentős dolog, hogy az új társadalmat minden nemzet megkísérli megérteni, mégha nagy árat kell is fizetni érte szociális vonatkozásban. Az új társadalomba történő átformálódás állandóan növekvő tempóban történik. A szociális és technikai fejlődés Európában már régen elkezdődött és mégis oly lassan haladt előre, hogy az egyházak — a római katolikus és a protestáns is — a változásról alig vettek tudomást. Európa egyházai fonák helyzetüket, a tényleges találkozás és kötelességük értelmét addig fel nem ismerhették, míg meg nem értették, — tárgyilagosabban, mint eddig, — az új társadalomnak lényegét és azokat a tényezőket, melyek addig az egyházat gyengítették s amelyekkel most már mint irányadó jelekkel számolnia kellett.

Négy ilyen ismertető jelet kell különösképpen megemlíteni:

1. A városiasodás.

Amikor Európa keresztyénné vált, a parasztok és mesteremberek alkotta társadalomban a legtöbb ember olyan kis közösségekben élt, dolgozott és halt meg, amelyekben mindenki mindenkit ismert. A városiasodás, mint az ipar régebbi, paleotechnikus fázisának következménye, alakította ki a városi, amorf konglomerátumot, mint a modern társadalomnak a meghatározott formáját.

A nyugati világ városaiban — kivétel a keresztyénség kezdetén Róma és a renaissance végén Páris, — a 19. század előtt ritkán lakott 50.000-nél több ember... 1850-ben 94 városban élt százezernél több lakos, 1950-ben pedig már körülbelül 760 ilyen városunk volt...

A keresztyénségtől való eltávolodás Európában, Francia- és Németország bizonyos részeinek kivételével, alapvetően városi probléma. Az egyházi életben Európa összes nagy városa csökkenő részvételt mutat, ami világos jele a vallásos közömbösségnek. Párizsban 1954-ben a vasárnapi istentiszteleteket a népességnek 5—15⁰/₀-a látogatta. Hasonlók a számok Marseilles-ben: 15⁰/₀, Grenoble-ban 14⁰/₀, Lyon-ban 21⁰/₀, Saint-Etienne-ben 28⁰/₀.

Németországban sem különb a helyzet. A szövetségi köztársaság 22 városa közül alig egy éri el az egész országra nézve érvényes százalékos arányt. Köln-ben és Düsseldorf-ban 27—29⁰/₀ az arány.

Hollandiában Den Haag és Amsterdam városaiban a legutóbbi népszámlálás alkalmával az emberek többsége azt vallotta, hogy nem tartozik semmiféle valláshoz sem. A fővárosban ez a szám eléri az össznépeesség 50⁰/₀-át, Amsterdamban pedig a 45⁰/₀-át. Belgiumban Brüsszelben és Lüttichben is megvizsgálták a helyzetet. Brüsszelben az össznépeesség 24⁰/₀-a jár vasárnapi misére, ez pedig kb. 27—28⁰/₀-a az egyházhoz tartozóknak. Lüttichben pontosan ugyanez a szám adódott, pontosan 27⁰/₀.

Néhány kivétel figyelemreméltó. A százalékos arány Bilbaóban és Essenben 50⁰/₀, illetve 40⁰/₀.

Néhány kivétellel a Nyugat egy városa sem haladja meg az egyházi életben való aktív részvétel terén a 30⁰/₀-ot. Ez a jelenség nem korlátozódik csupán a római katolikus egyházra. Hasonló a helyzet más vallásos községekben is, gyakran még súlyosabb mértékben.

A két jelenségből (a városiasodásból és a templomlátogatás csökkenéséből) nem következtethetünk egyszerűen az ok és okozat viszonyára. Mégis az a sők kísérlet, melyeket ezen a területen végeztek el, feljogosít bennünket arra, hogy azt mondjuk, hogy e két tény közötti viszony az ok és okozat bizonyos viszonyát juttatja kifejezésre. Ha a városiasodás a keresztyénségtől való eltávolodásnak nem is az egyetlen jele, de mindenekelőtt legfontosabb oka.

(Hozzá kell fűzni, hogy ezek a százalékos arányszámok csak a római katolikus egyházra vonatkoznak. Ha ehhez más egyházak számát is hozzá vesszük, akkor az arányszámok szokatlanul magasaknak látszanak az angliai egyházi életben való részvételhez mérten. Ez megengedi számunkra azt, hogy a templomlátogatás és az eszmélődés, méghozzá egy nemzet morális eszmélődésének a viszonya iránt érdeklődjünk. Látszólag nincs semmi közvetlen és direkt kapcsolat a kettő között. Ez azonban az ország kulturális kérdései között nem jelentéktelen probléma és amellet olyan, amire eddig kevés teológiai figyelmet fordítottunk.)

A népességnek a felgyülemzése az új társadalom egyik ismertetőjele. Az iparosodás előtti társadalomban az egész népesség egységes lehetett és mégis az egyes ember ismert volt az egyházban is. Az egyháznak a nyilvános istentiszteletek céljából csupán egy nagy épületről kellett gondoskodnia. A polgári és egyházi gyülekezeti közösség azonos jelentőségű volt. Ezek a viszonylatok a növekvő városiasodással egyre jobban veszendőbe mentek, megmaradt azonban az egyháznak ugyanazon struktúrája a maga nyilvános istentiszteletével. Az egyház ezáltal elkerülhetetlenül egyének, individuumok gyülekezetévé vált, akik életterületüket elhagyják, hogy hétről hétre egységes közösségekben találkozzanak, amelyből — ennek a viszonyoknak következményeképpen — csak minimális befolyás hatolhat a világi társadalom irányába. Az egyház azt a szervezetét kell még megalkotnunk, mely hatalmas tömegeket tud át-

fogni. Ameddig ezt nem tettük meg, addig az egyház az új társadalomban erőtlenn maradt és esetleges szociológiai tényezők — az egyház hatásától függetlenül — fogják az egyház tevékenységének fokát meghatározni.

Megfontolandó, hogy nekünk az egyházban arra lenne szükségünk, hogy strukturáját kicséréljük, hasonlóképpen ahhoz, ami a konstantinusi idő kezdetén történt.

Az ipari városokban az egyház nélküli proletáriátus kialakulása már régen megtörtént, mielőtt ezek a városok jelentőségüket megszerezték volna. Észak-Anglia ipari városaiban, melyeknek a fejlődése a 17. század végén, az ipari forradalom kezdetén indult el, az egyháztól elidegenedett iparososztálybeliek ismeretesekek voltak. Egy Sheffield-ben végzett kutatás azt mutatja, hogy a városnak a 17. század elején — és valószínűleg az egész középkoron keresztül — kétezer lakosa volt, akik homogén és egyháziasságtól telített közösségekben éltek. 1736-ban a városban 10 ezer lakos élt és egyháznélküli népessége már nagy volt. Angliára nézve megállapítható, hogy az iparos osztály elidegenedése az iparosodás kezdetére nyúlik vissza — és ez azóta is állandóan növekedő problémát okoz. Az egyházak a munkásosztályt nem vették el — az egyházé a munkásosztály soha nem is volt.

2. Osztály-rétegződés.

Az iparosodás előtti társadalomban a gazdagságnak és szegénységnek különböző fokai és szélsőséges esetei megvoltak. Ennek ellenére a társadalom homogén volt. Az iparosodás a társadalomnak egy új osztály-rétegződését hozta létre, mely a társadalom ipari-gazdasági rendjének mintájára alakult, melyben minden osztálynak megvolt a maga saját osztályérdeke. A különböző osztályok fejlődése és különös módon a munkásosztályé, szokatlan jelentőséget nyert és Európa klasszikus politikai problémáját teremtette meg.

Anglia északi iparvidékein a 17. században a „dolgozó szegények” a társadalmon belül ismert szociális csoportokat alkottak. A 18. század vége felé már „csőcselék” voltak — féktelen, ismeretlen, szervezetlen és anélkül való csőcselék, hogy megadná feljebbvalói irányában az addig gyakorolt tiszteletet. A 19. században szerveződtek szakszervezetbe, politikai pártokká, stb. és mint munkásosztály kaptak nevet. A század vége felé — legalább is — vezetőinek megvoltak a politikai és szociális kívánságaik és céljaik, ahogy ez végül is a Labour Party-ban kifejezésre jutott. A 20. század „egyszerű emberei” messzemenően reprezentatívak a fejlődés számára.

Európa különböző országaiban az osztályellentétek különböző fokozatai megtalálhatók voltak. Olyan országokból terjedtek el ezek az osztályok közötti hidegháborúval és kulturális közömbösséggel együtt, ahol forradalmi párt volt. Mégis Európa minden ipari országa számára a szociális felépítésben ezek a töresek jellegzetesekké lettek.

Következményei az egyház számára megsemmisítőek lettek. Az európai országok vallásszociológiai fejlődése különböző, nyilvánvaló irányokból indult el, mégis az ebből alakult viszonylatok figyelemre méltó módon hasonlóak egymáshoz. Angliában a különböző egyházak — az anglikán egyház és a szabadegyház, — hajlandónak mutatkoztak arra, hogy a különböző szociális és gazdasági csoportok megőrzőivé, védel-

mezőivé váljanak. Az egyház vállalkozott arra, hogy egy meghatározott szociális csoport szociális felfogásával és törekvésével azonosítsa magát. Néhány kisebb, úgyszólván a munkásság szociális csoportjába nőtt bele. De a legalsó szociális csoport, a munkásosztály, kezdettől fogva a legmesszebbmenően egyháztól elszakadt csoportosulás volt. Ők voltak azonban az állandóan növekvő csapat. A 20. században a munkásosztálynak az egyháztól való történelmi elidegenedése a középosztályok és kispolgárság, — szociális csoportok, melyek az angol protestantizmus gerincét képezték — elvesztése révén lett nyilvánvalóvá.

Éppen ez a különböző osztályokhoz való szociális széttöredezés — mely mellett az egyház kisebb vagy nagyobb mértékben életben marad és képtelen mássá változni — hozza létre az európai egyházak számára a fő problémát. Szinte az egyház „szociológiai bebörtönzéséről” lehet beszélni. Az osztályok strukturája végül is a társadalom ipari szervezétének a gazdasági mása, még ha más tényezők játszanak is közre, mint pl. gazdasági tényezők egy osztály alakulásánál. Az osztályok azonban és a kulturális különbözőségek válságok, melyekben az egyház legtöbb evangélikációs törekvése meghiúsul. A szociológia az egyháznak hívátása gyakorlásához olykor segítséget nyújt és teljesen új munkamódszereket tesz lehetővé.

3. Új társadalmi struktúra kialakulása.

Az új társadalom fő ismertetőjele a társadalmi szerkezetnek egy meghatározott területe és egy egész nemzetre illő sokfélesége, melyet nem lehet gyülekezetre, mint földrajzi területre korlátozni, vagy az egyház helyi territoriális gyülekezeti strukturájával felfogni és befolyásolni.

Az iparosodás előtti társadalomban — ez Angliára nézve mindenestre érvényes — az egyház territoriális szerkezete révén az emberi élet minden területén befolyást tudott gyakorolni, hogy a hatalmi központokat a gyülekezeten belül — földbirtokosokat, mesterembereket, parasztokat, hivatalnokokat, stb. — összefogja. Az egyház a grófságok és nemzetek életében a magasabb rétegződésnek megfelelően építette föl a maga hierarchikus szervezetét, mely a világi hatalom szervezetével összetalálkozott. A társadalmi erő messzemenően meghatározott területekre volt koncentrálna és az egyháznak megvolt a maga saját territoriális és földrajzi szervezete s személyi hierarchiája, mely megfelelt a nemzetek társadalmi és politikai hierarchiájának. Az egyház az uralkodóháztól a falusi közösségekig a nemzet egyetlen szociális szervezetének integráns része volt. Az egyháznak éppen ez a szervezete az, amit mi változatlan formában örököltünk és amely most nincs már abban a helyzetben, hogy az új társadalom új szociális szervezeti formáira hatást gyakoroljon.

Ezek az új szociális szervezeti formák a modern társadalom ipari, technikai és tervbe vett új rendjének a következményei. Sok ilyenféle van — mint ahányféle a tartományi kormányzás, a városi közigazgatás és az ezzel kapcsolatos pártok; a kormányzás és egy ország mezőgazdasági ipara, mely mint erek járják át a szociális organizmust és melyek főképpen a fővárosra koncentrálnak; a nagyobb ipari vállalkozások és gyárak, melyek az egész országban szét vannak osztva és amelyek munkaerőszükségletüket az ország nagy munkaerőtartalékaiból veszik; a

szakszervezetek területi és országos szövetségükkel; ahányfélék az állam új jóléti berendezései, stb. Sok ilyenféle van és ezek az új hatalmaságok, a társadalom „újhatalmasságai és fejedelemségei”, melyeknek befolyásuk van „minden testre és vérré”, melyek felett uralkodnak. Ezek teremtik a nemzet gondolkodásmódját és ezt kifejezésre is juttatják. Ezek formálják egy nemzet általános vélekedését, alakítják anyagi vagy démonikus karakterét és testet és vért zsákmányként tudnak fogva tartani.

Mégis az új szociális szervezeti formáknak az új társadalomban megvolt a meghatározott helyük és az egyháznak, mely még mindig majdnem kizárólag területiális szervezettel rendelkezik, kényszerül, új módszereket kialakítani, hogy a „hatalmasságokhoz és fejedelemségekhez” közelférközhessen és hogy velük az érintkezést felvehesse.

4. Új szellemi előfeltételek.

Hogyha a tovaterjedő hitbéli hanyatlást a különböző országokban — melyek egykor a kereszténységhez tartoztak — meg akarjuk érteni, úgy sok mindent kell látnunk, melyek ismét más okokra mutatnak, melyek messze a történelemben nyúlnak vissza. Ezek közül néhányat kiemelték és behatóan tanulmányoztak már, — a renaissance felszabadítást, a felvilágosodást, a pozitívizmust az agnoszticizmust, ahogyan azt a munkásosztály a polgári berendezkedés ellen való lázadásában proklamálta és gyakorlattá tette. Az emberek szolidaritása mértékadó volt társadalmi életterületükön, meghatározta vallásos magatartásukat, akár helyeslő akár lázadó volt az. Az egyszer megállapodott társadalom képe hajlott arra, hogy állandósuljon és a társadalmi magatartásnak nemsokára közvetlen okává is lett.

A szociológiai tanok köreiből hosszú sora volt az olyan gondolatoknak, ideáknak, axiómáknak, feltételezéseknek, életfelfogásoknak, stb. melyeket az említett történeti okok alakítottak, tápláltak és juttattak kifejezésre, melyek egy kor valóságos felfogását fejezték ki, még akkor is, ha csak ritkán jutottak is napvilágra. A modern ember elképzeléseit, az új ipari társadalom emberét, eddig ténylegesen alig vizsgáltuk.

De egy alapvető gondolat jelentkezik az idő sokszor zavaros gondolatai között, még ha egy s más ennek ellentmondani is látszik, az t. i., hogy az embereknek kell a saját jólétükről gondoskodni. Ez mindkét kiemelt, dinamikus tényezőben kifejezésre jut, melyek az új időt formálták. Mégpedig egyrészt a természettudományos és technikai forradalom révén, mely a modern ipar és társadalom kialakulását elsősorban tette lehetővé, másrészt a szociális forradalom és az azzal kapcsolatos feltételezés által, hogy az ember a szociális rendet meg tudja változtatni és a történelmet alakítani tudja, ahelyett, hogy azt csupán csak elszenvedje. A széles körökben elterjedt rezignáció ellenére, mely gyakran vezető embereket is a közömbösség és tehetetlenség irányába visz, a modern társadalom az új gondolatoknak ez a sokasága, általános tényezőként marad meg,

Nyugtalanító dolog arra emlékezni, hogy Európa országai a természettudományos eredményeknek éppúgy, — melyek a hagyományos hit tételeivel kapcsolatban kétséget látszottak ébreszteni, — mint a 19. és 20. század szociális forradalmainak ellene szegültek. Érdekes dolog,

hogy ezen mindkét tényező — noha különböző körökből származtak — ma az iparban egy metszópontban és közös síkban találkoztak.

Hasonlóképpen fontos arra figyelni, hogy a természettudományos magatartás és a szociális forradalom gondolatai — mindkettő a maga módján — azt a véleményt alakították ki és erősítették, hogy az ember tudásával és erejével saját világát alakítani tudja, — méghozzá egészen egymagában. Mindenekelőtt ez a vélemény, mely a hagyományos válaszos magatartással, különösképpen az Istenben való hittel — a gondviselés-hittel — ellentétben látszik állani. Mindkét tényező a szekularizmus felé vezette az embert, mely azonban nem azonos az atheizmussal, hanem az embernek a saját dolgai és ennek a világnak a kérdései által történő teljes igénybevételét, valamint a vallás kérdéseivel szemben való és egyre szélesedő közömbösséget jelent. Ily módon a vertikális dimenzió látóköriükből egészen eltűnt.

Meg kellene fontolnunk, hogy a hithez való visszatérés sok tényező által indítható el, melyek közül egyesek valóban jók, mások azonban kérdésesek vagy éppen veszedelmesek. Mégis, tekintet nélkül arra, hogy egy ilyen visszatérésnek el kell-e indulni vagy se, — mindazonáltal megmarad a mélyrenyúló ellentmondás az új természettudományi axiómák és nézetek, valamint a keresztyén hit és elgondolás között, ahogyan az eddig adva volt és ahogyan azt eddig felfogtuk. Értékes dolog volna utánagondolni annak, hogy vajon ez az ellentmondás lényege szerint biblikus-e, vagy nem oka-e részben nyomorúság-világának, melyben a keresztyén hit a maga megformálódását megtalálta, mint ahogy azokban az időszakokban is történt, amikor az ember még semmit sem tudott arról a lehetőségéről, hogy a világot formálja.

Ha az Isten a történelem ura, akkor nekünk korunk szociális és természettudományos forradalmát prófétikusan és Isten gondviseléséből kiinduló szempontból kell néznünk. Hogyha az élő Isten a történelem eseményeiben találkozik az emberrel, akkor ez a két figyelemreméltó tény alapvető vallásos jelentőséget hordoz magában, annak a zavarnak ellenére, melyet a hagyományos teológiai gondolkodás szemében okozni látszik. Eddig az egyházak általában elmulasztották azt, hogy korunknak ezen tényei felől prófétai kijelentést tegyenek. Hogy ezt megtegyük, szükségés, hogy igen radikális és lehetetlennek látszó kérdéseket tegyünk fel, mint ahogy ezt Ditrich Bonhoeffer is tette:

„Mi egy teljesen vallástalan időnek nézünk elébe; az emberek egyszerűen — úgy amint vannak — nem tudnak többé vallásosak lenni. Még azok is, akik magukat becsületesen vallásosoknak tartják, ezt semmiképpen sem gyakorolják... A mi 1900 éves keresztyén igehirdetésünk és teológiánk az ember vallásos apriori-ra épült fel... De ha egy napon nyilvánvalóvá lesz, hogy ez az apriori egyáltalán nem létezik, hanem csak egy történelmileg adott és múlandó kifejezési formája az embernek, ... mit jelent ez akkor a keresztyénség szempontjából? Hogyan lehet Krisztus a vallás nélkül lévő ura is?... Ha a vallás csak egy ruhája a keresztyénségnek — és ez a ruha a különböző időkben különbözően alakult — micsoda akkor egy vallástalan keresztyénség?... Hogyan beszélünk Istenről — vallás nélkül?... Hogyan beszélhetünk „világiasan” Istenről?... (D. Bonhoeffer, Widerstand und Ergebung, S. 178ff.)

Ez lenne a modern gondolkodás szellemi előfeltételeivel való találkozás és egy beszélgetési folyamat kezdete, mely kell, hogy a modern világhoz a keresztyén hitet egy kicsit közelebb hozza.

A modern ipari társadalom mélyreható analizisének a háttérben jelentkeznek az egyház tulajdonképpeni — strukturális és teológiai — gyengeségei. Egy ilyen analízis nagyon hasznos feladat, mely a világ lényegének és berendezésének egy jobb megismeréséhez segíthet hozzá — amikkel dolgunk van az emberi gondolkodásra és a társadalomra ható befolyásának megismeréséhez és sajátos s technikai problémáihoz. Csak így tudjuk az egyház tulajdonképpeni feladatát megérteni és új területekre előre tolni, hogy ennek a feladatnak kellőképpen meg-
feleljenek.

Természetesen nincs semmiféle egyszerű szabadalom a problémák megoldására, melyek elé az egyházat a modern társadalom állítja. A modern társadalom problémái ígéretei ellenére egészen újak, roppant nagyok és zavarosak; és ezek problémák az egyház számára is, mely ennek a világnak a szolgálatára van elhivatva — egészen eltekintve a saját maga problémáitól, vonatkozással a találkozásra, az érintkezés felvételére és az igehirdetésre. A fenti analízisből négy területet lehet kihámozni, melyek az egyháztól újra való elgondolást és új eljárásmodot követelnek. Röviden összefoglalva a következőket mondhatjuk:

1. Az egyháznak az utat és eszközöket kell megtalálnia, hogy a tömegekhez közelkerüljön és a mindenkori társadalmi strukturákban gyökeret tudjon eresztetni és abban növekedni. Ezt követeli a gyülekezetnek természetes munkacsoportokra való tudatos széttagolódása, hogy a gyülekezet egész életterületét, melyben ezek a csoportok állnak, elérhesse. Ebben van az egy az igehirdetés lehetőség és azonkívül ezzel a „laikus” fogalomnak helyes jelentést adunk, mely a fogalmat idealisztikus jelentése fölé emeli.

De a népesség erős mozgékonyasága mellett és a gyors lelkészváltások esetében ennek az új rendnek gyülekezetfeletti alapokon kell nyugodnia vagy egy kerület területén megindulnia.

2. Angliában ez már több helyen lehetségesnek bizonyult, hogy az egyház olyan területekre tudott benyomulni, melyek az egyház számára általában a legnehezebben kezelhetők. Ezzel egyidőben hosszúlejáratra tervezett munka, több segítőerő és teológiai studium vált szükségessé.

Ennek a munkának a veszedelme abban van, hogy szűklátókörűen, evangélizációs szempontból nézik azt, mintha az egyházi munkának — a modern társadalomban való helyreigazítása dolgában — az egyetlen kritériuma az lenne, hogy milyen mértékben történik a visszatérés az egyházhoz.

Ezzel a laikusok é világban való tulajdonképpeni feladata is jobban kidomborodik és az az egyház és világ határhelyzetében laikusok öntudata, mint keresztyéneké több ösztönzést kap.

3. Az egyháznak szüksége van a modern társadalom és berendezéseivel kapcsolatos erkölcsi-teológiai vizsgálatra. Walt Whitman mondta ezzel kapcsolatban a következőket: „Nem elég az embert a jóra inteni; világossá is kell tennünk, hogy mit jelent a jó”. Ezt a mi mai modern társadalmunkban elmulasztottuk. Az egyház — beleértve a laikusokat is — általánosságban nincs abban a helyzetben, hogy a modern társadalom folyamatait és változásait kiértékelje és megítélje, minthogy az egyház a lényeges szociális kritériumokkal nem rendelkezik. A modern társadalom látszólag olyan magas technikai problémái

mögött erkölcsi problémák tömege rejtőzködik, melyeket az ipar érzékeny és előrelátó emberei sokkal hamarabb észrevettek, mint maga az egyház. Az egyház az embereket addig nem tudja a megelégedést nyújtó dolgokhoz eljuttatni, amíg tulajdonképpen problémáikat saját maga is meg nem értette.

Amire nekünk szükségünk van, az tulajdonképpen intenzív szellemi ösztönzés, közösen, teológusok és laikusok között, akik az egyház és társadalom szolgálatában modern technikai társadalom kérdéseivel komolyan foglalkoznak. Ennek nem kell az egyház lehetőségeit és erejét meghaladnia, hogy ott is gondoskodják a közös munkáról, ahol az érintkezés felvételéhez szükséges eszközökkel már nem rendelkezik.

4. Roppant kiterjedő teológiai feladat áll előttünk abban, hogy a modern embernek minden, a mai emberre nézve jellemző — elbizakodottságában is — adjuk a keresztyén hitet. E feladatnál nemcsak arról van szó, hogy a keresztyén hitet közvetítsük, hanem, hogy azt újonnan interpretáljuk és a teológiai gondolkodásban továbbmenjünk. Közben a tudomány, a technika és az ipar, valamint ezek jelentőségét a világméretű szociális változásokban teológiai jelentőségükben kell kidomborítani. Csak ha ezeket a meghatározott tényezőket helyesen értékeljük, tudunk megfelelni a követelményeknek, melyeket minden változás nekünk szegez. Ebben látom időnkhez szólóan Isten hívását, békénk leglényegesebb előfeltételét, Isten igazságossága követelését és keresztyén hitünknek megfelelő válaszok adását összefoglalva.

A korábbi időkben „Istennel” mágikus erők útján tartotta az ember a kapcsolatot, és cselekvése teljesen önkényesnek látszott; egy lépéssel előbbre volt már az, amikor az ember őt a természet formájában pillantotta meg; és még egy lépéssel előbbre jutott, amikor az Istent a történelem irányítójaként ismerte meg, aki kegyelemmel vagy haraggal válaszol az ember engedelmességére vagy engedetlenségére. Azonban még egy lépés volt előre az, amikor az emberi kapcsolatok egész szövevényében és az emberi törekvések közepette is — ami éppen az iparban jutott példás módon kifejezésre, — Isten kezét és gondviselését tudta tevékenynek látni. Ez a biblikus látás; és ez csak példa számunkra, hogy hogyan lehetne az isteni gondviselés újonnan történő magyarázatával a modern ember számára Isten lényegét és tervét közvetíteni; méghozzá éppen azon a ponton, ahol a mai ember erejének tudatában van.

Fordította: Csengődy László

A felszabadulás és az egyház

1945 népünk történelmének egyik legnevezetesebb esztendeje. Elsősorban nem azért, mert egy szörnyű vérzivatar utolsó lángja lobbant ki hazánkban ennek az évnek április 4-én, hanem azért, mert ezzel a ténynyel végleg összeomlott a fasiszta katonai erő, vele együtt pedig a feudalista-kapitalista társadalmi rend is, amely nyomasztó teherként nehezedett népünk életére. A régi társadalmi renddel egyben összeomlott az egyháznak is az a kiváltságos helyzete, amelybe a feudalizmus, kapitaliz-

mus uszályhordozójaként jutott. Mi sem természetesebb, minthogy az a roppant forradalmi átalakulás, amelynek kapuja a felszabadulás tényével nívlt meg népünk számára, nem hagyta, nem hagyhatta érintetlenül az egyházat sem, amely a felszámolt társadalmi rendhez ezernyi gyen-
gább, erősebb szállal volt kötve aszerint, hogy milyen felekezetről volt szó.

Egészen hamar nyilvánvalóvá lett, hogy az egyháznak — felekezetre való tekintet nélkül — felül kell vizsgálnia, vajon folytathatja-e a maga tevékenységét, szolgálatát úgy, mintha mi sem történt volna vagy pedig egészen világosan tisztázniá kell, mi az, ami benne időtlen, időtálló és mi az, ami évezredek folyamán sallangként ragadt rá, de lényegéhez nem tartozik. S ha a felszabadulásig talán nem is eszmélt volna, az elmúlt 14 esztendő alatt feltétlenül szembe kellett volna néznie e kérdéssel. 14 esztendő a világtörténelemben csak egy röpke pillanat, de a mi életünknek egy jelentékeny része. Voltak és vannak ma is, akik nem tudnak vagy nem is akarnak a tisztázás útjára lépni, hanem olyan anakronisztikus megoldást szeretnének, amelyben hiánytalanul átmenthetnék a múlt hibáit, sallangjait, mellébeszéléseit és ezzel az újnak, a haladásnak a késleltetői és hátramozdítói lennének. Vagyis úgy vinni tovább az egyházi életet, mintha 14 évvel ezelőtt a felszabadulás meg sem történt volna. Pedig a felszabadulás nemcsak katonai, politikai, gazdasági, társadalmi felszabadulás, hanem felszabadulást jelent az egyház számára is, hogy olyan mértékben építse ki a maga bibliai alapokon nyugvó szolgálatát, amilyenre még a világtörténelemben soha alkalma nem volt. Persze ez nem jelenti azt, hogy egyáltalán nincsenek olyanok, akik a felszabadulásban meglátták az egyház számára is a felszabadulást. Szép számmal vannak, akik nemcsak tudomásul vették, hogy a felszabadulással felbomlottak a régi keretek, hanem akik a legteljesebb őszinteséggel keresik azt a bibliai és hitvallási alapot, amelyen állva nem kényszerű „modus vivendiben” próbálják átmenteni a múlt teherétéleivel együtt egyházi szolgálatukat, hanem akik lelkiismeretesen és őszintén igyekeznek felülvizsgálni és megállapítani, *mi az, amit tett és tesz még ma is az egyház, (illetőleg annak sok lelkésze tenni akar), amit sem bibliai sem hitvallási alapon — valami egyházon kívüli forrásból táplálkozva — nem kellett volna és nem kell tennie és mi az, amit nem tett és tesz, noha bibliai és hitvallási alapon tennie kellett volna és tennie kellene.*

Az előbbi csoport azokban a roppant horderejű változásokban, amelyekben népünk és társadalmunk szemünk láttára átmegy, nem lát más feladatot, mint azokat vigasztalni és erősíteni, akiket az átalakulás oda-kényszerített, ahol a helyük, a munkapadhoz, hogy kiki munkálkodva a maga kenyerét egye. Természetes, hogy az egyháznak kell, hogy legyen szava azok felé is, akik az átalakulásban veszítettek. De ez a szó semmiképpen sem lehet a biztatás az „átmeneti” idők türelmes kiváráására, hanem határozott rámutatás arra, a keresztyén etikai követelésre, amelyik ezt mondja: „Ha valaki nem akar dolgozni, ne is egyék”, és komoly figyelmeztetés arra, hogy az emberi együttélés etikai alapja a munka. Az viszont csak természetes, hogy ezt az átalakulást megérteni nem akaró egyház szükségszerűen jogsérelmet lát minden olyan intézkedésben, amely a termelőeszközöket kiemeli egyesek tulajdonából, hogy azután a termelés ne néhány ember munka nélküli henyélését és tobzó-

dását szolgálja, hanem az egész dolgozó népét. Mivel pedig ellene nem foglalhat állást, szükségszerűen elfordul a külső dolgoktól és valami sértődöttséggel, a mártíromság képzetében tetszelegve befelé fordul, hogy ne kelljen azt a bizonyos felülvizsgálatot megejtenie és esetleg a szocializmus egyes intézkedéseit elismernie. Ennek az irányzatnak a jellemzője a befelé fordulás, hogy ezáltal kikerülje mindazon kérdésekben az állásfoglalást, amelyek látásának, szemléletének nem felelnek meg. Amennyiben pedig valamilyen kérdésben az állásfoglalás elkerülhetetlen, azt vagy elspiritualizálja, vagy roppant elővigyázatossággal hozzá teszi e kitétel: „a maga módján”. Ezek az emberek nem képesek, vagy nem akarják meglátni azt a nagyszerű lehetőséget, ami az egyház számára is megnyílt a felszabadulás tényével. Az egyháznak keletkezése, de különösen a nagykonstantinuszi fordulat óta soha annyi szabadsága nem nyílt az önmaga dogmatikai és etikai lényegének köntörfalazás nélküli kibontakoztatására, mint ami a felszabadulással nyílt meg, még akkor is, ha olykor zökkenők és nehézségek is merültek fel. Ezek is inkább abból adódtak, hogy az egyház vonakodott helyzetének felülvizsgálásától. Hiszen a nagykonstantinuszi fordulat után az egyház annyira az erőseket védő római jogszemlélet befolyása alá került, hogy nemcsak hogy többé már nem a Biblia mondanivalója szabja meg magatartását, hanem a saíát testén belül jelentkező egyházújítási megmozdulásokat is vérbe fojtotta és igyekezett vérbe fojtani, csak úgy, mint a később jelentkező haladó mozgalmakat is.

A szocializmus szemben áll azzal az „egyházzal”, amely nem más, mint a reakció eszköze, játékszere az önmaga lényegének megtagadása árán is és viszont *felszabadította azt az egyházat* — tudatosan vagy tudatlanul —, amelyet Jézus alapított, elgondolt, de amely a reakcióval konkubinátusba került egyház elnyomó tevékenysége miatt nem tudott érvényesülni és még ma is, a felszabadulás után 14 évvel erőfeszítéseket kell tennie, hogy a reakciót, mely benne meg akar húzódni, amely az egyházat továbbra is engedelmes eszközének szeretné tekinteni, a maga testéből kiküszöbölje. *A felszabadulás azt jelenti, hogy az egyház bátran felveheti a harcot a reakcióval* és e harcban győzni is fog, és megtalálja azt a helyes utat, amelyen haladva a maga eszközeivel a szocializmussal karöltve munkálkodik az ember felemelésén, emelkedhet hivatása magaslatára és teljesítheti a missziói parancsot.

A felszabadulás tényével pontosan az következett be az egyházzal is, mint minden más egyéssel. Megindult a harc a reakció ellen. Az egyházi reakció ellen is, de nem az egyház ellen. Mivel pedig az egyház addig valóban a reakció bilincseiben vergődött, a benne meghúzódó reakció elleni harc bizony sokszor az egyházat is súrolta. Csak ennek a pontos fölvázolása nem a szocializmus feladata, hanem az egyházé. Amilyen mértékben tudja magát az egyház elkülöníteni a reakciótól és találja meg a maga hivatása szerinti embereket újjáteremtő szolgálatát, olyan mértékben találja meg a helyét a szocializmusban és amilyen mértékben köti magát a létjogosultságtól idegen reakcióhoz, olyan mértékben számolja fel önmaga létjogosultságát a szocializmusban. A felszabadulás megnyitotta az egyház számára is a szabadság útját az önmaga lényegének legbecsületebb kibontakoztatására.

Zalán Pál

Modern bibliafordítást!

„Minden népnek az ő nyelvén” — de korának nyelvén is! S a huszadik század magyarságának nyelvére protestánsok még nem fordították le a Szentírást. Még az Újszövetséget sem. (Ez utóbbival szeretnék most foglalkozni.) Az évekkel ezelőtti napvilágot látott próbakiadás ennek az eiengedhetetlen feladatnak a betöltésétől tragikus mértékben elmaradt. Hibáira a Lelkipásztor 1955. júliusi számában igyekeztem rámutatni, de most nem ezt akarom elismételni, hanem más oldalról próbálom megközelíteni a problémát. Az élesen bíráló szóra ugyanis rögtön kész a kérdés: akkor hát hogyan?! Ilyen pozitív válaszra teszek most kísérletet.

Azt szeretném remélni, hogy nyitott kapukat döngöttek, mikor egyértelműen azt állítom, hogy az új bibliafordításunk, amelynek aránylag rövid időn belül híveink és az érdeklődők kezébe *kell* kerülnie, *csak akkor lehet jó, ha modern!* Ezen azt értem, hogy súlyos hiba lenne, ha az új fordítás készítésekor csak az „egyházias tömegekre” lennének tekintettel, (kérdés, hogy ilyen mennyire létezik), vagy az „öskonferenciások” s naponkénti bibliaolvasók aránylag kis táborára. Ezeknek is modern fordítást kell adnunk, hiszen sokuknak azért is fárasztó a Biblia olvasása, mert szövege archaikus. Egész napi munka és rohangálás után veszik talán elő, s amikor egyetlen bibliai versen belül *nyolc* „és”-t olvasnak (próbakiadás, Mk 3,18), igeszomjukon kívül bizonyára csak edzettségük tartja vissza őket attól, hogy becsukják a könyvet. (Szinte vég nélkül szaporíthatnám a példákat.) De mi lesz akkor, ha fordításunkat mondjuk egy olyan munkás üti fel, aki évek, vagy évtizedek óta most nyúl először a Bibliához, s nyelve az üzem, az utca, a sportpálya, a családi kör magától értődően nem ötven évvel ezelőtti nyelve? Vagy egy diák kezdi olvasni, aki hallott valamit az Istenről, s a Bibliáról annyit tud, hogy van? Mi lesz az ilyenekkel?! Bizonytalan időre elmegy a kedvük a bibliaolvasástól. A keresztyénségtől. Minden „efféléltől”. Mert nem szeretik a múzeum-szagot. S ez érthető. De ki felelős értük?!

Úgy érzem, az ügy érdekében félreérthetetlenül keményen kell megfogalmaznom, amit nem hallgathatok el. Távolról sem tudok olyan optimista lenni, mint Pákozdy László Márton az Ökumenische Rundschau ez év januári számában a 37. oldalon olvasható mondatában: „Die Arbeit am Neuen Testament ist vorläufig fertiggestellt und wartet auf eine Abstimmung mit dem Alten Testament.” A próbakiadást azonban így nézni szerintem illúzió, mert az nem alkalmas arra, hogy majd „egyeztessek” az Ótestamentummal. Újtestamentum-fordításunk próbakiadását nem lehet javítani. Az egész munkát *feltétlenül* előlről kell kezdeni, alaposan módosított összetételű bizottsággal, vagy másképpen. Ha török, ha szakad, az Újtestamentum új, modern magyar fordításának nagy példányszámban pár éven belül meg *kell* jelennie! Legyen ez egyházunk egyik első problémája, hiszen az Ige egyháza vagyunk. S akármennyire kell is tartanom rosszalló tekintetektől, nem hallgathatom el, hogy az új r. kat. Újtestamentum-fordítás nyelvileg sokkal jobb a mi próbakiadásunknál. Modern s többnyire élvezetes, szép magyar nyelven beszél. Azt is hadd említsem meg, hogy külföldön nem egy országban többféle jó bibliafordítás között válogathatnak az érdeklődők. Nekünk csak egy kellene! De hamar! Konkrét, határidős intézkedésre lenne szükség. Az első kicsi, bár nehéz lépés a csőd nyílt beismerése lenne, hiszen többezer

példányban, nyomtatásban dokumentáltuk, milyen kevésre vagyunk, vagy voltunk képesek ezen a döntő arcvonalon. Ha ezt a sebünket nem kezdjük el haladéktalanul kezelni, az sem lehet rá balzsamír, hogy az Őszövétségi Szakbizottság eddigi munkája, hála Istennek, sokkal több reményre jogosít. (Megjegyzem: a próbakiadás még konzervatívabb lenne, ha az Őszöv. Szakbizottság javaslatára nem módosították volna.) Bizonyára — remélem — sokan akadnak, akik legalábbis megértik, hogy ezen szokatlanul éles kritikával próbálok segíteni.

Még egy elvi megjegyzést a modern fordítással kapcsolatban: az új fordításnak olvasmányosnak kell lennie, élvezetesnek; olyannak, amilyenek (formailag) mai ember is írhatná. Nem szabad figyelmen kívül hagyunk korunk szépprózájának stílusát. S ha valaki attól fél, hogy ez a biblicitás rovására megy, attól hadd kérdezzem meg: az fokozza a biblicitást, ha a szöveg régies, nehézkes, ha nem képes a görög eredeti itt-ott bonyolult kapcsolásait mai magyar nyelven visszaadni, s ezért élvezhetetlen, sőt kinondottan fárasztó az olvasása? A fordításnak persze feltétlenül pontosnak kell lennie, de nem különálló szavakat kell „pontosan” lefordítanunk, hanem kifejezéseket, sőt egész mondatokat. Igyekeztem elkerülni minden önkényes megoldást. Semmiképpen sem gondolom, hogy a most következő szemelvények fordításában mindenütt megtaláltam a legmegfelelőbb, vagy egyáltalán a megfelelő kifejezést, de erre igen törekedtem. Azt szeretném bemutatni: *körülbelül milyennek képzelem a modern magyar bibliafordítást.* Perikóparendünk néhány textusát fordítottam le, áldozócsüörtöktől a Szth. u. 1. vasárnapig; ez előtt egy passió-részlet olvasható, a végén pedig — hogy ne csupán evangéliumi szövegek kollektíóját adjam — Jakab levelének első néhány verse. Kérném Lelkésztestvéreimet: vegyék kezükbe a görög szöveget, gondolkozzanak, hogy lehetne a görög kifejezéseket egyházi terminológiában járatlan ember számára jól gördülő, mai magyar nyelven, élvezetes, világosan csengő mondatokban megfogalmazni, úgy, hogy az a bibliai szöveg legyen s ne más. Fordításom részletes indokolásától talán el lehet tekintenem. Még csak annyit: egy szót se írtam le meggondolatlanul.

Mt 26, 1—39

Miután Jézus mindezt elmondta, így szólt tanítványaihoz: Tudjátok, hogy két nap múlva húsvét lesz, s az Emberfiát valaki elárulja, hogy megfeszítsék.

Akkor összegyűltek a főpapok és a nép vénei Kajafás főpap házában és határozatot hoztak, hogy Jézust csellel hatalmukba kerítik és eltéttetik láb alól. Csak ne az ünnepen — mondták —, nehogy valami népfelkelés robbanjon ki.

Mikor pedig Jézus Betániában, a leprás Simon házában volt, egy asszony lépett hozzá. Alabástrom szelencében drága illatos olajat hozott s az asztalnál ülő Jézus fejére töltötte. A tanítványok erre méltatlankodva összesűgtak: Mire való ez a tékozlás? Hiszen jó pénzért el lehetett volna adni, hogy az ára a szegényeké legyen! Jézus észrevette ezt és így szólt: Mit gáncsoljátok ezt az asszonyt? Hiszen jót tett velem! Szegényt akármikor találtok, de én nem leszek mindig köztetek! Hogy ő ezt az olajat testemre töltötte, azt temetésemre gondolva tette. Bizony mondom nektek: ahol csak hirdetik majd az evangéliumot széles e világon, arról is meg fognak emlékezni, amit ő cselekedett.

A tizenkettő egyike, Iskariótes Júdás, ekkor elment, s ezzel állított

be a főpapokhoz: Mit adtok, ha elárulom? S azok harminc ezüstpénzt fizettek neki. Ettől fogva csak az alkalmat leste, hogy kezükre játsz-hassa őt.

A kovásztalan kenyér első napján a tanítványok ezzel a kérdéssel fordultak Jézushoz: Hol készítsük el neked a páska-vacsorát, hogyan óhajtod? Menjétek be a városba ehhez és ehhez — felelte ő — s azt mondjátok neki, hogy a mester üzeni: időm közel; nálad szeretném megtartani a páska-ünnepet tanítványaimmal. A tanítványok úgy is tettek, ahogy Jézus rendelkezett s elkészítették a páska-vacsorát.

Estefelé asztalhoz ült a tizenkettővel. Vacsora közben megszólalt: Bizony mondom nektek, egyitek elárul! Azok erre leverten kezdték egyenként kérdezgetni: Csak nem én, Uram? Aki most velem együtt nyúl a tálba — válaszolta —, az árul el! Az Emberfia ugyan elmegy, amint meg van írva róla, de jaj annak, aki az Emberfiát elárulja. Jobb lenne annak az embernek, ha meg sem született volna! Az áruló Júdás erre megszólalt: Talán én, Rabbi? Amint mondtad — felelte ő. Aztán evés közben vette Jézus a kenyeret, megáldotta, megszegette s ezekkel a szavakkal adta a tanítványoknak: Vegyétek, egyétek; ez az én testem. Majd, miután hálaimát mondott, a kelyhet nyújtotta nekik: Igyatok ebből mindnyájan, mert ez az én vérem, az új szövetségé; bűnbocsá-natra ömlik ki sok-sok emberért. Mondom nektek: nem iszom többé a szőlő levéből mindaddig a napig, míg új bort nem iszom veletek Atyám országában.

Elénekeltek a hálazsoltárt, aztán kimentek az Olajfák hegyére. Ott Jézus így szólt hozzájuk: Ezen az éjszakán mindnyájan megbotránkoztok bennem. Hiszen meg van írva: Lesújtom a pásztort s elszélednek a nyáj juhái. De föltámadásom után előttetek megyek Galileába. Péter erre így válaszolt: Ha mindnyájan megbotránkoznak is benned, én soha! Bizony mondom neked — felelte Jézus —, hogy ezen az éjszakán, mielőtt a kakas megszólal, háromszor tagadsz meg engem. Ha veled együtt kell meghalnom — erősködött Péter —, akkor sem tagadlak meg! S így beszéltek a többiek is mind.

Közben a Gecsemáné nevű helyre ért velük Jézus. Üljetek le itt — szólt ekkor —, én még arrébb megyek, imádkozni. Ezzel Pétert és Zebedeus két fiát maga mellé vette s levertség és szorongás kezdte gyötörni. Halálosan szomorú a lelkem — mondotta —, maradjatok itt és virrasszatok velem! S kissé előre menve arcra borult és így imádkozott: Atyám, ha lehet, távozzék tőlem e kehely, de mégse úgy, ahogy én akarom, hanem amint te!

Lk 24, 50—53

Kivezette őket a betániai útig, majd kezét fölemelve megáldotta őket. Áldás közben eltávolodott tőlük és a mennybe emelkedett. Azok pedig nagy örömmel tértek vissza Jeruzsálembe. Mindig a templomban voltak és áldották az Istent.

Jn 7, 37—39

Az ünnep utolsó, nagy napján előállt Jézus és így kiáltott: Aki szom-jazik, jöjjön hozzám és igyék! Aki bennem hisz — így mondja az Írás —, annak bensejéből csak úgy árad az élő víz! Ezt a Lélekről mondta, akiben

ezután részesülniük kellett a benne hívőknek. A Lélek ugyanis nem jött még el, mert Jézus még nem dicsőült meg.

Mt 16, 13—19

Aztán valahol Cézarea—Filippi környékén rótták az utat, s Jézus ezzel a kérdéssel fordult a tanítványokhoz: Mit mondanak az emberek, kicsoda az Emberfia? Azok így válaszoltak: Egyesek azt mondják, hogy Keresztelő János, mások azt, hogy Illés, de vannak, akik úgy vélik, hogy Jeremiás, vagy valamelyik próféta. És ti mit mondtok — tette fel ekkor a kérdést —: ki vagyok én? Simon Péter felelt: Te a Krisztus vagy, az élő Isten Fia! Boldog vagy Simon, Jóna fia! — mondta erre neki Jézus. — Nem test és vér nyilatkoztatta ki ezt neked, hanem az én mennyei Atyám! Én pedig azt mondom neked, hogy te Péter vagy s én ezen a sziklán fogom fölépíteni egyházamat. A pokol kapui sem diadalmaskodhatnak rajta! Neked adom a mennyország kulcsait: amit megkösz a földön, kötött lesz a mennyben is, és amit feloldasz a földön, feloldott lesz a mennyben is.

Lk 13, 18—21

Akkor így szólt: Mihez hasonló az Isten országa? Mihez is hasonlítsam?

Hasonló a mustármaghoz: fogja az ember s elveti a kertben. Ott aztán felnő, fává terebélyesedik s az égimadarak fészket rakhatnak ágain.

Mihez hasonlítsam az Isten országát? — szólt ismét. — Hasonló a kovászhoz: fogja a gazdasszony, belekeveri három mérce lisztbe, s megkél az egész.

Mt 28, 16—20

A tizenegy tanítvány pedig Galileába ment, arra a hegyre, amelyre Jézus rendelte őket. Mikor meglátták, leborultak előtte, bár voltak, akik kételkedtek. Jézus ekkor hozzájuk lépett és így szólt: Mennyen és földön minden hatalom nékem adatott. Menjetek hát és tegyetek tanítványommá minden népet: kereszteljétek meg őket az Atya, a Fiú és a Szentlélek nevére, és tanítsátok őket, hogy megtartsák mindazt, amit parancsoltam nektek. Meglássátok: én veletek vagyok minden nap, a világ végéig!

Jn 15, 1—10

Én vagyok az igazi szőlőtő, Atyám pedig a szőlőműves. Amelyik venyige rajtam terméketlen marad, azt lemetszi, amelyik viszont terem, azt megtisztítja, hogy többet teremjen. Benneteket már megtisztított az ige, amelyet hirdettem nektek: maradjatok bennem, s én bennetek maradok. Amint a venyige magától nem teremhet, hanem csak akkor, ha a tőkén marad, úgy ti sem, csak ha bennem maradtok. Én vagyok a szőlőtőke, ti a venyigék. Aki bennem marad és én őbenne, az terem sokat, hiszen nélkülem semmire sem vagytok képesek. Aki nem marad bennem, félredobják, mint a venyigét, és elszárad. Ezeket összeszedik, tűzbe dobják és elégnek. Ha bennem maradtok, s amit mondtam, bennetek marad. kérjétek, amit akartok, s meglesz. Az dicsőíti Atyámat, ha bő termést hoztok s így bizonyultok tanítványaimnak.

Ahogy engem szeretett az Atya, én is úgy szerettelek titeket: maradjatok meg ebben a szeretetben, Ha parancsaimat megtartjátok, meg fogtok maradni szeretetemben, amint én megtartottam Atyám parancsait és szeretetében maradok.

Jakab 1, 1—11

Jakab, Isten és az Úr Jézus Krisztus szolgája, a szórványban élő tizenkét törzsnek. Üdvözöllek benneteket!

Csupa örömmel tekintetek, testvéreim, ha egész sor kísértés környékez benneteket! Hiszen tudnotok kell, hogy hitetek próbája helytállást eredményez. Hanem ezt a helytállást tökéletes magatartás kísérfje: így lesztek teljes, kifogástalan emberek, akikben nincs kivetnivaló. Ha pedig valamelyitek szűkiben van a bölcsességnek, könyörögje ki Istentől. Ő bárkinek minden további nélkül ad s nem tesz szemrehányást. Akkor megkapja. De hittel kérje, minden kétséget félretéve. Aki ugyanis kételkedik, olyan, mint a tenger viharverte, hányt-vetett habja. Az ilyen embernek eszébe se jusson, hogy akármif is kaphatna az Úrtól. Meghasonlott ember, minden dolgában tétova.

Az alacsonyorsú testvér dicsekedjék méltóságával, a gazdag viszont nyomorúságával, hiszen elhervad, mint a vadvirág. Tikkasztó széllel kél a nap s fölperzseli a rétet, elhull a virág. Milyen szép volt — s már vége. A gazdag is, miközben útját járja, így enyészik el.

Bodrog Miklós

Könyvszemle

Sokan kérték, hogy az újabb theologiai szakkönyvekről közöljünk ismertetést. A könyvcíméből sokszor nem derül ki, mi a könyv tulajdonképpen tárgya, milyen célból írták, elméleti, avagy gyakorlati irányú-e stb. és még kevésbé tudhatjuk meg a puszta címből, hogy a könyv érdeklődési körünkbe vág-e. Az alábbiakban néhány soros tájékoztatást adunk a legújabb theologiai szakkönyvekről, hogy ezzel is szolgáljuk a lelkésztestvérek tudományos munkálkodását.

THILO, Hans Joachim: Der ungespaltene Mensch. Ein Stück Pastoralpsychologie. Göttingen 1957. Vandenhoeck. 190 lap.

Amikor a lelket már annyi súly terheli, hogy nem bírja viselni, a modern ember felkeresi az orvost és gyónik. Az orvosnak. A pszichológusok és orvosok népes tábora, intézetek sokasága kutatja évtizedek óta az emberi lélek mélységeit, a test és lélek összefüggéseit, kölcsönhatásait stb., s e kutatómunka sok olyan

eredményt hozott, amelyet a modern lelkipásztor sem nélkülözhet. A lelkipásztori munka nem hagyhatja figyelmen kívül az emberek testi állapotát s az orvosi munka is kell, hogy törődjék az olyan valóságokkal, mint bűn, lelkiismeret, bizonyosság, félelem, hit, védetség, kiszolgáltatottság, szeretet, gyűlölet. Egyelőre mind a lelkipásztor, mind az orvos elfogultan tekintenek egymás felé s a beteg, akit kettejük együttes munkája gyógyítana meg,

tovább szenved. Ez a könyv igyekszik a lélekbúvárok és orvosok lelki munkájának eredményeit továbbadni a lelkipásztori gyakorlat számára. Olyan alapismereteket közöl, melyek szükségesek ahhoz, hogy megértsük a másik embert. Ezernyi összeütközés győtri korunk emberét nemcsak belső életében, hanem munkájában, családjában, a világ különböző értékeihez való viszonyulásában stb. Thilo könyve jó segítség az összeütközésekkel vívódó emberek pásztorlásában. Bevezető fejezetében a teológia és a pszichológia viszonyát tárgyalja, majd az embert veszi vizsgálat alá, akinek mondjuk az ígét. A következő részek az ige szóolásának módszereit, helyeit és alkalmait tárgyalják. A könyvet a keresztyén szeretet melege hatja át.

STAUFFER, Ethelbert: Christus und die Caesaren. Historische Skizzen. 4. Aufl. Hamburg 1952. Wittig Verl. 324 lap, 8 tábla.

Igen sok világtörténetíró befeledkezett az ókori római birodalom történetébe, oly gazdag ez csodálatraméltó egyéniségekben, kulturális értékekben, hatalomban, pompában és bűnökben egyaránt. Amikor pedig egyháztörténészek nyúltak e korhoz, előtűnik a mártírok aktái voltak a leglényegesebbek. A szerző ebben a könyvben a világi történetet írja meg úgy, ahogyan abba beleágyazódva élt a jövőt hordozó kicsiny csapat, a keresztyének gyülekezete. Három évszázadot ölel át, Caesartól Nagy Konstantinig. Drámai feszültség üli meg az egész korszakot, hiszen benne isten-császár s az üldözött keresztyének, a világ és egyház, a kiélt múlt s a fejlődő jövő vívódása tükröződik. Mind a császároknak, mind az apostoli keresztyéneknek új vonásait ismerjük meg. Új fényt derít a Jelenések könyvének számos rejtélyes képére. Íme néhány fejezet címe: Julius Caesar békepolitikája, Augustus és Kleo-

patra, Vergilius adventi éneke, Augustus és Jézus, az adógaras története, Néro mint világmegváltó, János és Domitianus, Pál és Akiba. Szerző mindenütt szigorúan ragaszkodik a történeti tényekhez és forrásokhoz. Eddig elhanyagolt forrásokat újszerűen értékelt s ezzel új oldalról világítja meg e korforduló számos egyéniségét és eseményét.

LOHSE, Bernhard: Ratio und Fides. Eine Untersuchung über die Ratio in der Theologie Luthers. Göttingen 1957. 141 lap.

E könyvben elsősorban nem az ész és hit problémájáról, hanem Luther teológiájáról van szó s abban is az észről szóló tanításról. A címben foglalt fides szó nem arra mutat, mintha a szerző Luther hitfogalmát dolgozná ki, csupán azt akarja jelezni, hogy a reformátor a ratiót is a fides oldaláról nézi. Mindenekelőtt megvizsgálja, mit örökölt Luther az elődöktől, Augustinustól, Petrus Lombardustól, a filozófusoktól stb., továbbá hogyan alakult Luther felfogása exegetikai munkásságának első éveiben. Ezután megvizsgálja Luthernek a ratióról szóló tanítását rendszeres összefüggésben. Szól a ratiónak az ősalapotban való szerepéről, a bűnbeesés utáni helyzetéről, a kinyilatkoztatáshoz való viszonyáról s a világban való szerepéről. Luthernek a ratióról szóló dialektikus nyilatkozatait értékeli a szerző könyvének utolsó fejezetében. A könyv nélkülözhetetlen mindazoknak, akik Luther teológiájával foglalkoznak, különösképp azoknak, akik Luthernek a természeti jog kérdésével kapcsolatos álláspontját vizsgálják.

GROLLENBERG, L. H.: Bildatlas zur Bibel. 2. Aufl. Gütersloh 1958. 159 lap. 27×36 cm.

A bibliai régiségtudomány az utóbbi félszázad alatt óriási léptekkel

jutott előbbre. A kutatások és ásatások több meglepetést hoztak. Ilyenek az Elefantine romjainál talált papyrusok, az El Amarna-i leletek, a Ras Samra-i ékírásos táblák és a Holt-tengeri iratok. Ez az atlasz már feldolgozza e legújabb leletek eddigi eredményeit is. Sok térképpel és még több fényképpel kíséri beszámolóját, mely végigvezet bennünket a bibliai országok és népek történetén Ábrahám korától Jeruzsálem pusztulásáig. Korunk viszonyai különösen is felhívják figyelmünket a Közel-Kelet problémáira, melyek úgy látszik, évezredek múltán sem avultak el teljesen. A szöveget mintegy négyszáz, eddig jórészt ismeretlen, gyönyörű kép kíséri. A nyolcszínű térképek a világ legkiválóbb szakembereinek munkái. A szerző a jeruzsálemi École Biblique professzora. A Szentföld éghajlati, földrajzi, régiségtani stb. viszonyainak helyszíni ismerete alapján kelti életre előttünk a Szentírás történeteinek két évezredét. Elvonul előttünk a békés, kulturális fejlődés minden szépsége s a háborúk okozta pusztulás és nyomor egyaránt. Ez az atlasz ma a legszebb bibliai kortörténeti mű. Megjegyezzük, hogy az eredeti holland kiadást csakhamar követte a francia, az angol s az amerikai. Már a német kiadás előtt több mint százezer példányban nyomták ki.

NEILL, Stephan: *Le Dieu des Chrétiens.* Neuchatel 1956: 87 lap.

Szerző a mai vallásos ember legégetőbb kérdéseit veti fel és tárgyalja: Kicsoda Isten? Szeret-e Isten? Nem csupán képzelődünk-e? Hogyan ismerhetjük meg Istent? Miért teremtette Isten a világot? Kicsoda a Szentlélek? stb. Szerző a modern ember türelméhez mért szakaszokban nyújt a felvetett kérdésekre gyakorlati válaszokat. Eredetileg angolul jelent meg: *The Christians' God* címen.

PARROT, André: *Babylone et l'Ancien Testament.* Neuchatel 1956. 141 l., 4 t.

PARROT, André: *Entdeckung begrabener Welten.* Zürich 1954. 111 l., 10 t.

A kiváló régész rendkívül szemléletesen vezeti be olvasóját a közel-keleti ásatások munkájába és eredményeibe. Elmondja, miképp keletkeztek azok a hegyeknek beillő nagy halmok, melyek 5–6, vagy esetleg tíz város romjait rejtik. Leírja az ásató régész munkájának nehézségeit és örömeit. Elbeszélése és fényképfelvételei nyomán szemünk elé tárul a több ezer éves városok kultúrája: paloták, sírok, irattárak, templomok, képek stb. Egész fejezetet szentel az ásatások történetének, Mezopotámia, Palesztina és Egyiptom ötezer éves kultúráiba vezet el bennünket és bemutatja azt a kort, melyben lejátszódnak a Biblia őstörténetei. Új ismeretekkel gyarapítja a vízözönről, a bábeli toronyról, az ősatyákról, Ninivéről, Ezékiásról, az asszír-babilóniai fogságról stb. szóló tudásunkat.

REMPLIN, Heinz: *Psychologie der Persönlichkeit.* Lehre von der individuellen und typischen Eigenart der Menschen. München—Basel 1956. 684 l.

A cím és terjedelem sokak szemében száraz, nehéz, merőben tudományos szakkönyvet sejtethet. A könyv várározásunk ellenére, a nem szakember számára is érthetően, lebilincselő érdekességgel tárgyalja az emberi jellemről szóló tudományt. Széleskörű lélektani alapvetés után ismerteti C. G. Jung, E. Kretschmer, Klaus Conrad, G. Pfahler, E. R. Jaensch, W. Dilthey és E. Spranger idevágó tanításait. Szerző a jellemtan modern, hatalmas, átfogó kézikönyvét adja e művében. Igen nagy haszonnal olvashatja mindenki, aki-

nek emberekkel kell bánnia: lelkipásztor, nevelő, lélekbúvár, orvos, jogász stb. Miközben előbbrejutunk embertársaink megismerésében, ráébredünk arra, hogy saját magunkat, lelki jelenségeinket, azoknak okait és kifejlődésüket is megismerjük s magunk is nevelődünk.

JIRKU, Anton: Die Welt der Bibel. Fünf Jahrtausende in Palästina—Syrien. Stuttgart 1957. 257 lap, 56 táblával.

Milyen kulturális, társadalmi és vallási viszonyok uralkodtak Palesztinában a Kr. e. 2. évezredben, amikor Ábrahám, Izsák, Jákób stb. éltek? Az ősatyák világába visz el bennünket a szerző gyönyörűen illusztrált könyve.

Palesztina és Szíria területe a történelmi idők óta háborúk színhelye volt. Itt haladtak át mind az észak-déli, mind a kelet—nyugati irányú kereskedelmi útvonalak. A terület földje termékeny, népe szorgalmas volt. A tőle északkeletre, Mezopotámiában, dényugatra pedig Egyiptomban kifejlődött hatalmas birodalmak meg-megismétlődően hadjáratokat viseltek a Jordán- és a Földközi-tenger közötti országért. Hol az egyik, hol a másik tartotta igájában. Így ezen a területen nem fejlődhetett ki önálló kultúra, viszont a hódítók nemcsak pusztítottak, hanem kultúrájukkal hozzájárultak az itteni szellemi élet fejlődéséhez. Az ásatások csodálatos művészi alkotásokat hoztak napfényre.

Gondolunk-e arra, hogy a kicsiny területről indult el világot meghódító útjára az emberi szellem egyik legnagyobb alkotása, amely nélkül elképzelhetetlen az életünk: a betűírás? Az ősi főnői betűírás az alapja végső soron mai ábécénknek. S ezen a földön gyökeresedett meg az első nagy monotheizmus, Izrael vallása is

Szerzőnk a régész és theológus

együttes tudományával világít rá azokra a politikai, szociális és kulturális viszonyokra, melyek között az őszövétségi történetek lejátsszódtak. Gazdag képanyag tárja elénk az ásatások legszebb eredményeit.

HILKER, Franz: Pädagogik im Bild. Freiburg 1956. XIV, 561 l. 614 képpel.

Amikor a gyermek lelkében élő különböző érzésekről, pl. szeretet, düh, elmélázás, jókedv, stb.-ről olvasunk, képzeletünkre bízva az író, milyennek gondoljuk el a gyermek arcát. Az érzések és indulatok leírása is eléggé hosszadalmas művelet. Amióta a fényképezés a legszelebb körökben is elterjedt s a legmagasabb tudományos fokig nélkülözhetetlen ábrázolási eszközzé vált, a kép nemcsak pótol sok leírást, hanem élénk állítja magát a valóságos életet s a húsból, vérből, lélekből alkotott embert. Ez a könyv jól megválogatott, hatalmas képanyagával igen sok olyan tanítást ad, amit szavakkal sohasem lehetne így, ilyen életszerűen tovább adni. A képek szinte több helyet foglalnak el, mint a nyomtatott szöveg. Itt nem pedagógiai elméletekkel találkozunk, hanem a valóságos élettel s éppen ezért a könyv közvetlenül, meggyőző erővel hat ránk.

A Herder kiadásában megjelent négykötetes Lexikon der Pädagogik kiegészítő, szemléltető kötete ez. Felöleli a nevelés egész területét. Az ember lényegéről szóló bevezetés után szól a nevelés különböző tényezőiről, lélektanról, családról, egyházzal, iskoláról stb. Ír a művészeti nevelésről, testnevelésről, gyógyító nevelésről s a felnőttek neveléséről. A könyv a neveléstörténet összefoglalásával fejeződik be. Aránylag kevés szöveggel és igen sok képpel mutatja be a nevelés egész területét, a kicsiny gyermektől a felnőtt emberig. A könyvet gyö-

nyörködve nézzük, örömmel olvasuk s meggazdagodva, cselekvésre készen tesszük le. Az életet láttuk és éreztük benne, ezért közvetlenül az életbe küld minket is a könyv, hogy ezentúl teljesebben, több szeretettel töltsük be nevelői hivatásunkat.

CAMPENHAUSEN, Hans: Die Begründung kirchlicher Entscheidungen beim Apostel Paulus. Heidelberg 1957. 42 lap.

Sokan foglalkoztak hosszú időn át az őskeresztyének egyházjogi természetű nézeteivel és ezeknek gyakorlati alkalmazásával. Ennek nyomán az evangélikus táborban erősebb hangsúly került az egyházra, a római katolikus tábor pedig kénytelen volt elfogadni számos kritikai kutatási módszert. A munkálatok egyes pontokon több világosságot hoztak a tárgyra vonatkozólag, anélkül azonban, hogy a különböző irányzatok egyetértésre jutottak volna. Szerzőnk kutatásai Pál apostol felé fordulnak. Milyen alapvető gondolatok vezették a nagy teológust, amikor az egyház, a gyülekezetek életére vonatkozólag utasításokat adott? Nem az egeys esetekkel foglalkozik e tanulmány, hanem a rendszeres, alapvető szempontokat igyekszik feltárni.

KNOX, Ronald: Christliches Schwärmertum. Ein Beitrag zur Religionsgeschichte. Köln 1957. Hegner Verl. 542 lap.

Azokról a különösen lelkes vallási mozgalmakról szól ez a könyv melyeknél a sok buzgóság veszélyeztette az egyház egységét. Bemutatja, miképpen vívódik a charismatikus lelki élet az intézményes vallásossággal. Az oxfordi lelkész éles szeme meglátta, milyen mély erők dolgoznak immár századok óta egyetemen: a reformáció, a kvékéség, a methodizmus, hogy csak a

legfontosabbakat említsük a sokféle „enthusiasmus” köréből. A könyvet szerzője hazája vallási viszonyainak bemutatásán túl kiszélesítette az egész kereszténység területén mutatókozó entusiastikus mozgalmak ismertetésévé. Emellett történeti vonatkozásban is igyekszik mélyre ásni s felderíteni az újkor vallási mozgalmainak középkori és ókori gyökereit is. A római katolikus szerző olykor nem tudja elkerülni az egyoldalúságokat, mint pl. a reformáció tárgyalásánál, amit ő rossz útra tévedt prófétai mozgalomnak lát. A könyv mégis hézagpótló, hiszen az egyházakban szerte mutatókozó charismatizmus problémáira irányítja tekintetünket. A könyvön mint vörös fonál húzódik végig az a kérdés, vajon mi nagyobb veszély a Krisztus evangéliuma és egyháza számára: a charismatizmus-e, avagy a szív lustasága?

A rajongásról szóló bevezető fejezet után a szerző sorra veszi a korinthusi rajongókat, a montanistákat, donatistákat, a középkori szektákat, a reformációt, az újrakeresztelőket, a kvékereket, janzenistákat, kvietistákat, s a francia, olasz, cseh, angol stb. vallásos mozgalmakat. Tanulmányai végén a következőt jegyzi meg: Könyvem írásakor állandóan Rostand szava csengett fülemben, aki szerint csak egy bűn van: a szív lustasága.

MOLIN, Georg: Lob Gottes aus der Wüste. Lieder und Gebete aus den Handschriften vom Toten Meer. Freiburg—München 1957. 66 lap.

A könyv a holt-tengeri leletekből napfényre került zoltárokat ismerzeti és azok verses fordítását nyújtja német nyelven.

SCHUBERT, Kurt: Die Gemeinde vom Toten Meer. Ihre Entstehung und ihre Lehren. München—Basel 1958. 144 l.

WILSON, Edmund: *Die Schriftrollen vom Toten Meer.* 3. Aufl. München 1956. 131 l., 4 t.

BRAUN, Herbert: *Spätjüdisch-häretischer und frühchristlicher Radikalismus.* Jesus von Nazareth und die essenische Qumransekte. Tübingen 1957. 2 kötet.

Beduin pásztorok keresték eltűnt kecskéiket 1947-ben s rátaláltak egy barlangban néhány kéziratos tekercsre, melyek égetett agyagkorsókba rejtve, vászonba pólyálva, szurokkal bevonva vészeltek át két évezredet. A beduinoktól kalandos úton jutottak a régi iratok szakértő tudósok kezeibe, akik megállapították, hogy az Ószövetség néhány könyvén kívül más, eddig ismeretlen iratok is előkerültek. Különösen nagy értékű az a tekercs, mely a Holt-tenger melleti kumráni kolostor esszénus lakóinak s az egész szektának a szabályzatait tartalmazza. Átkutatták a kopár mészkőhegyeket és felfedeztek még több, mint egy tucatra menő barlangot. Ezeket átvizsgálva több tízezernyi irat-darabkát leltek. Összeállításuk és értékelésük folyamatban van. Az előkerült leletek új fényt vetnek a keresztyénséget közvetlenül megelőző korra.

BARTHÉLEMY, D.—MILIK, J. T.: *Discoveries in the Judaean Desert I. Qumran Cave I.* Oxford 1956. 165 l., 19 tábla.

A kumráni első barlangban talált régiségekkel és iratokkal foglalkozik. Égetett cserepek, edények, pergamentek és töredékek, valamint pénzek kerültek elő a homokból. Meglepő a szövegek gazdagsága. A bibliai könyveken és részeiken kívül több kommentár és apokrifus részlet került elő. Ezekhez csatlakoznak a jogi és liturgiai természetű szövegek, énekek és zsoltárok, valamint az eddig még meg nem állapítható jellegű szövegtöredékek. A könyv közli ezeknek a töredékeknek

tudományos ismertetését, egy részüknek héber szövegét és igen soknak a fényképmásolatát is. A könyv a leletekkel foglalkozó specialisták számára készült.

AGANDE für evangelische—lutherische Kirchen und Gemeinden. Band III. Die kirchlichen Handlungen. Heft 2 der vorläufigen Ausgabe. Das Begräbnis. Berlin 1958 Lutherisches Verlagshaus. 58 lap és 23 lapos melléklet.

Ezt a kis temetési agendát kipróbálás végett bocsátották közre. Két főrésze tagolódik. Az egyik a temetés rendjét nyújtja: a cselekmény a háznál, a temetői kápolnánál, a sírnál, valamint elhamvasztás alkalmával. A második főrészt zsoltárokat, szentírási helyeket és temetési imádságokat tartalmaz. A 23 lapos melléklet szól a keresztyén temetés történetéről, megokolja a próbára kiadott temetési rendet, tárgyalja a temetéssel kapcsolatos egyházi jogi kérdéseket és ír a temetésnél követendő liturgikus magatartásról.

PARROT, André: *Der Tempel von Jerusalem, Golgatha und das Heilige Grab.* Zürich 1956. Evang. Verl. 199 l., 7 t.

Az ásások eredményeit tárja elénk a könyv. Lefrja a jeruzsálemi nagytemplom történetét Salamon korától Jézus koráig. Bemutatja, milyen volt a zsidók legszentebb kultuszhelye a különböző korokban. A Szentírás számos helyét jobban megértjük ezeknek a régiség-tani ismereteknek az alapján. — A könyv második része a szent sírról szól. Feltárja a szent sírral kapcsolatos régiség-tani problémákat, ismer-teti a reá vonatkozó hagyományt, majd bemutatja a híres szent sír templomot és annak történetét. Az ókori Jeruzsálem temetkezési helyei-ről és szokásairól szóló fejezettel zárja a szerző mindvégig lebilincselően érdekes és a nem régész számára is élvezetesen megírt könyvet.

ORDNUNG der Predigttexte. Herausgegeben von der Lutherischen Liturgischen Konferenz Deutschlands. Berlin 1958. Lutherisches Verlagshaus. 16 lap, 7 táblázat, 10 lap.

A perikoparendszerekkel kapcsolatos történeti és elvi alapvető megjegyzések után táblázatokba foglalva nyújt hat esztendőre szóló perikoparendet s emellett három rendkívüli sorozatot: zoltársorozatot, ún. marginális szövegeket és ún. continua szövegeket. Jól szerkesztett táblázat zárja a könyvecskét, mely megmutatja, hogy a rendszerbe felvett egyes szentírási szakaszok milyen napokra írástak elő.

WESTERMANN, Dietrich: Afrika-ner erzählen ihr Leben. Elf selbst-darstellungen afrikanischer Eingeborener aller Bildungsgrade und Berufe und aus allen Teilen Afrikas. Mit 23 Abbildungen und 1 Karte. 4. Aufl. Berlin 1952. 296 l.

A könyv szerzői afrikai bennszülöttek, valamennyien fejlődő, átalakuló emberek, akiknek élete hűségesen tükrözi Afrika jelenlegi állapotát. Ezek az emberek az ősi, törzsi

életkörülmények közül kerülnek a modern, sokszor túlbonyolult életviszonyok közé. A törzsi életet átjárják a legkülönbözőbb varázslatok, boszorkányságok, babonák és előítéletek. Ugyanakkor ennek a félvad életnek megvannak a maga csodálatos kalandjai, szépségei, örömei és veszedelmei is. Igen érdekes olvasni, miként írják le életüket az afrikai katona, az író, a törzsfőnök, a tanár, a költő, a családanya, az orvos, a kereskedő stb. Szinte szórakoztató módon nyerünk betekintést a „fekete földrés” forrongásába és fejlődésébe.

BURBA, Klaus: Die Christologie in Luthers Liedern. Gütersloh 1956. Bertelsmann. 72 lap.

Luthernek Krisztusról szóló tanítását megtalálhatjuk mindazokban a szakkönyvekben, melyek a reformátor teológiájával foglalkoznak. Érdekes munkára vállalkozik a szerző: kihallgatja Luther énekeit, miképpen tükrözik ezek az ő christológiáját. Foglalkozik a rajongók éneklésével is, melytől Luther mindenképpen meg akarta óvni az egyházat.

Virág Jenő

Az igehirdető műhelye

MENNYBEMENETEL UNNEPE.

Lk 24, 50–53.

Megszürkült ünnep ez a mai. A keresztyén gyakorlat szűrkitette meg. Oka ennek nem csupán az, hogy a munkahét kellős közepén állít meg rövid elcsendesedésre, hanem főképpen az, hogy *ennek az ünnepnek az üzenete a tapasztalatokon felüli világba utal minket!* Abba a világba, amelyet nem lehet röntgen-sugárral, sem mikroszkóppal vizsgálni. Abba a világba, amelyet nem örökít meg a felvevőgép objektíve, vagy a vetítógép ernyője. Nincs az a rádióhullám, vagy ultrahang, mely hírt hozhatna nekünk ebből a világból, és nincs az a legmodernebb űrrakéta, — mégha versenyre kel is a fény terjedési sebességével, — mely be tudná száguldani ennek a világnak ismeretlen méreteit... Nem lehet elméleteket felállítani, és nem lehet meggyőző „helyszíni tudósításokat” közölni róla. Mert ez a világ: *az érzékeinkkel, el nem érhető világ!*

De, ha így áll a dolog, van-e értelme beszélni róla? Van-e értelme ünneplésünknek, hiszen arról a világról a Biblia is szűkszavúan beszél csupán?...

Mi sem mondunk többet, mint amennyit a Biblia mond: „...elvált tőlük és felment a mennybe!” Aki csak kicsit is ismeri a geofizika törvényeit, nyomban beleütközik ebbe a szóba: „felment”. Értelmetlen beszéd! Hiszen a tömegvonzás, a gravitáció kiküszöbölésével, megszűnik a „fenn” és „lenn” fogalma. Hová jutunk ezzel a fogalommal? Nem messze! Ezért kell nyomban hozzátennünk — hitbeli meggyőződésünk alapján —, hogy nem földrajzi vagy csillagászati meghatározásról van szó! A „fel” itt azt jelenti: „át”. Jézus „át”-ment az *érzéseitekkel megfogható világból az érzékeinknek túl eső világba!* A két világot nem választják el egymástól több száz km-es távolságok. Még csak fényévek sem! Egyik benne van a másikban!

Mit mond erről alapigénk, először

1. FELÜLRŐL NÉZVE! Felülről nézve,

a) *Jézus a megdicsőült Úr, „átlépte” a tapasztalati világ kereteit!* Többé már nem látható emberi testben! Többé már nem a „fájdalmak férfja” és „a betegségek ismerője”. Többé már nem a keresztrevert Názáreti szenvedő, hanem örök dicsőség Ura. Olyan neve van, mely „minden név felett való...”

„Felülről nézve” — Róla esik fény övéire! Azt akarja, hogy „ahol Ő van, övéi is ott legyenek!” Jn. 17, 24. Nem az ijesztő halál, nem a sír elmúlása az, amit örökül hagy övéinek, — ezeket Ő is itt hagyta az „érzékkelhető” világban, — hanem az az ígérete, hogy övéi egykor követhetik őt a — mennybemenetel útján. Ebben az értelemben mon-

dotta **AUGUSTINUS**: „Az Ő mennybemenetele, egyben a mi megdicsőülésünk is! Benne van elrejtve...”

b) *Jézus a megdicsőült Úr, mennynek és földnek Ura!* Felette van az angyali seregeknek és hatalma alá tartozik az egész világtörténet. Maga mondotta: „Néktek még a fejetek hajszálai is számon vannak!” Otthonos az érzékekkel elérhető és az érzékeken túl eső világban egyaránt. Minden az Ő akaratát szolgálja! Így jellemzi Őt Pál apostol is az efézusi levélben: „Milyen mérhetetlenül nagy az Ő hatalma bennünk, akik hiszünk az Ő hatalmas erejének munkája alapján, amellyel munkálkodott a Krisztusban, mikor feltámasztotta a halázból és a maga jobbára ültette őt a mennyekben, minden fejedelemség, hatalom, erő és uraság fölé, és minden név fölé, amely nemcsak a világban valóság, hanem a következőben is az lesz. *És mindent az Ő lábai alá vetett* és Őt tette az Egyház mindenek felett való fejévé! Az Egyház pedig az Ő teste, amely telve van Vele, aki mindent betölt mindenekkel...” (Ef. 1, 19–23.)

Dietrich **BONHOEFFER**, a hitleri koncentrációs táborok sokat szenvedett mártírja is így tesz róla bizonyosságot. „Kívánságainknak nem mindegyikét, de valamennyi saját ígérését teljesíti Isten! Ő a világ Ura marad, aki meghallgatja imáinkat és a legjobb, legegyszerűbb úton vezet — Magához!”

Ezt jelenti-e számunkra Istenünk, és az Ő jobbján ülő Krisztusunk?

Az antik görög történelem örökítette meg annak a hadvezérnek a nevét, akit egy alkalommal, szűk hegyszoroson áthaladtában, seregével együtt bekerített az ellenség. Ebben a szorongatott helyzetben ki akarta puhatolni katonái hangulatát, és az éjszaka beálltával álruhában járta be a tábort. Ilyen véleményeket hallott: „Vezérünk nagyszerű ember, de most olyan helyzetbe hozott minket, ahol mindnyájan elpusztulunk”. Hallott lehangoló beszédeket az ellenség fölényéről. Egyik katonái sátor bejáratán halkán be is szólt: „Csak ennyire értékeltek engem?...”

Sokszor mi is ennyire kishitűen gondolkozunk Urunkról, aki a „Világ Ura”, pedig Ő mondotta: „Nékem adatott minden hatalom, mennyen és földön...”

c) *A megdicsőült Úr most is jelen van ebben a világban és pedig értünk van jelen!* Nem azért „vált el” tőlünk, hogy megszakítson minden kapcsolatot övével. Ellenkezőleg: Hogy többet tehessen értük! Nem üres frázis volt ajkán az ígérlet: „Imé én tiveletek vagyok minden nap a világ végezetéig...” (Mt. 28.20). Ennek gyakorlati jelentőségét szemléletesen írja le a Cselekedetek könyve és a Jelenések könyve is. Jézusnak minden mai tanítványa is vallhatja: A megdicsőült Úr, hatalmának teljességével, érttem van jelen ebben a világban. Számolhatok vele. *Megdicsőült Uram van a mennyben*, vagyis az érzékeken túl eső világban, és ezért van állandó, velemjáró *Megváltóm a földön*, vagyis az érzékeim körébe eső világban...

Ha nem így volna, akkor valóban „értelmetlen” ünneplés volna a mai!

Nézzük azonban, mit mond alapigénk másodszer

2. **ALULRÓL NÉZVE!** Tehát: Innen a föld felől...

„Alulról nézve” mindenekelőtt

a) *szembetűnő a tanítványok szomorúsága!* A búcsúzás mindig az elválás fájdalmát és könnyeket jelent.

Tanúja voltam, a második világháború utolsó évében, amikor a lankás Dél-Dunántúlról kivándorlók százai mondtak búcsút a hazai földnek. Ez a búcsúzás nem csak „otthonalanságot”, de „házatlanságot” is jelentett számukra. A zenekarok vidámító dalokat játszottak. A visszamaradtak fehér kendőket lobogtattak. De a távozó emberek orcája szomorú volt és könnyes...

A Biblia is tud fájdalmas búcsúzásokról. Ezt a fájdalmat érezhette Elizeus, mesterének, *Illésnek* elragadtatásakor. Ez a fájdalom élt a *tékozló fiú atyjának* szívében, és ez váltotta ki a milétuszi partokon, az efézusi vének szeméből a könnyeket, mikor *Pál apostól* búcsúzott...

Nehéz a tanítványoknak is. Hiszen ez már a második búcsúzásuk. Az elsőt a — a kereszt tette véres valósággá. A kereszt előtt is megmondotta nekik Jézus: „Egy kevés idő, és nem láttok engem...” Most is felkészíti őket: „Imé én tiveletek vagyok...” Mégis fájdalmas a búcsú...

Ugyanakkor azonban boldog bizonyosság is! Mert a távozáskor: *megáldotta őket!* Akkor vált el tőlük „miközben” áldotta őket. Tehát: nem „miután”. *Az utolsó mozzanat tehát: a sóha meg nem szűnő áldás!* És ennek mi is részesei lehetünk. Ez az áldás azóta is ismétlődik keresztiségünkben, konfirmációi és esküvői oltárnál. *Mi tartósan áldó keze alatt élhetünk!* Mindennapi munkánk közepette. A bányák mélyén vagy a nagy magyar ugaron. Esztergapad mellett vagy a gépkocsi kormányánál. Nevelőmunkánkban vagy az építésben. Béke-szolgálatunkban vagy imaközösségben... Mindenütt!

b) *Ez más szóval azt jelenti, hogy „megnyílt egek” alatt állunk és élünk!* Az nyitotta meg az egeket, aki úgy távozott tőlünk, hogy közben szakadatlanul áldott...

c) *Mennybemenetel ünnepén ezért van okunk az öröme!* A tanítványok úgy fejezték ki ezt az örömeiket, hogy pünkösdig és azután is, minden útjuk szakadatlan hálaadás és isten-dicsőítés volt. A mai gyülekezet életében is sokkal többnek kellene lennie a hálaadásnak, az örömeinek, mint sajtó szívű emberek üresen kongó könnyörgéseinek! Atyánk szeretete, mely a tőlünk elvált Krisztusunk állandó jelenlétében is reálisan a miénk, irántunk olyan nagy, hogy azért nem lehet eléggé hálát adnunk, felette nem lehet eléggé örvendeznünk...

Mennybemenetel „megszürkült ünnepe” így nyer „értelmet” és „tartalmat”, és egy pillanatra kiemel a hétköznapi mechanizmusából...

Zoltai Gyula

EXAUDI

Jn 7,37—39.

EXEGEZIS

37. v. „Az ünnep utolsó nagy napján...” Az őszi aratási hálaadó ünnepéről van szó, melynek hetedik napján a Siloah-forrásból hozott vizet reggel, az áldozatnál az oltárra tett edénybe öntötték. Nyilván ezt látva, Jézus beszélt arról, hogy a „szomjazók” Hozzá menjenek és Nála „igyanak”. A „szomjazók” azokat kell értenünk, akik a bűnnek és az ördögnek hatalmában és így a *halál-világában* vannak, de vágyódnak

azután, hogy ebből a helyzetükből és állapotükből megszabaduljanak és belekerüljenek az *élet-világába*. Jézus — a Szabadító! — olyan „víz”-et tud nekik adni, amelynek elfogadása nyomán az örökélet ajándékát vehetik. Ez a „víz” az Isten igéje. Jézus kizárólagos értelemben mondja: itt, nálam és csak nálam van az igazi szomjatóltó víz. Jézushoz menni pedig azt jelenti: *hinni* Benne. — 38. v. Aki hisz Jézusban, az maga is forrásává válik az „élet vizének”. Nemcsak maga nyeri el az életet, hanem rajta keresztül *továbbömlik* ez az élet és elnyerhetik mások is. — 39. v. Jézus itt a Lélek vételéről szól. Aki veszi az igét, az veszi a Lélek ajándékát is és aki veszi a Lelket, abból a Lélek munkálkodása következtében továbbárad a Lélek által munkált „élet”. „Még nem volt Szentlélek” megjegyzéssel a Szentlélek *pünkösdi kitöltésére* utal János. Addig is dolgozott már a Szentlélek, de csak pünkösöd után lett *gyülekezet* teremtő és megújító hatalommá.

IGEHIRDETÉS

Szomjazók és megelégitettek

1. Nagyon tikkadtá tudja az embert tenni a bűn, mert meghajszolja és kiuzsorazza az embert. Egyre többet igényel és egyre gyorsabb iramban követeli a „magáét”. A neki kiszolgáltató ember, előbb-utóbb belefárad a bűn által diktált hajszába és „szomjazik”, vágyódik a friss víz, a szabadulás után. A „fest és vér”, a szeretetlenség és gyűlölködés, az irigység és az önzés bűnei elfárasztják az embert. De testet és lelket ernyesztő bűn a „rémlátás” is, az állandó félelem és reménytelenség. Milyen nagy mértékben el tudják „csigázni” az embert a „mai” bűnök: a környező világgal szemben való állandó kifogás, a Történelem Ura döntéseibe való bele nem nyugvás, a vélt sérelmeken való rágódás, a „leeresztett redőnyök” mögé való sértődött visszavonulás. Egy szóval: *a hitetlenség*.

2. Jézus *hívja magához* a bűn különböző formáitól agyonhajszolt, eltikkadt vagy éppen „kidőlt” embereket. Azzal az igénnyel hívja, amivel csak Neki lehet *hívnia*. Hívásában ez az *isteni* magatartás van: *csak* Nálam van a szabadulás, a felüdülés. Úgy nyilatkoztatja ki magát ebben a hívásban, mint aki *tud* a megfáradtakon és megkötözötteken segíteni. És valóban a „szomjazók”-nak azzal a tekintettel kell felnéznie Rá, mint aki a Szentháromság második személye, a Fiú, aki legyőzte a „bűnnek, halálnak, ördögnek hatalmát” és így képes másoknak is szabadulást, életet adni.

3. A Fiúhoz menni azt jelenti: *hinni* Benne. Hinni azt, hogy Ő valóban az Istennek Egyszülöttje, aki „meghalt a mi bűneinkért és feltámadott a mi megigazulásunkért”. Hinni szabadító hatalmában, végtelen irgalmában és életújító erejében.

4. Jézus az *Isten igéjét* adja a szomjasoknak, vagyis a szabadulásra vágyóknak. Ez az ige örömhír arról, hogy kész a váltság. Ahol ez az ige meghallgatásra talál, ott a „szomjasak” megízlelik az „örökéletet” már itt a földön. Elnyerik az *élet* ajándékát. Ez az élet az Istenrel való közösségben jelenti többek között az örvendező és hálás életet a mában, a szolgálatok vállalását az egyházban és az egyházon kívül, minden „rémlátás”-tól, önzéstől való megszabadulás, az emberi élet Istentől kapott szépségeiben való örvendezést, általában Istennek való engedelmességet minden vonatkozásban.

5. Isten azt akarja, hogy a kapott élet *tovább-hullámozzék*. Mások is részesüljenek belőle. Az élet mindig terjedni és növekedni akar. És ahol valóban Istentől nyert élet van, ott Isten gondoskodik annak továbbplántálásáról is.

6. Az evangéliumban a *Szentlélek* érkezik meg hozzánk. Ő teremti az életet. Exaudi vasárnapján kiáltson a gyülekezet az életet teremtő, az életet továbbplántáló Lélek után. Hadd legyen szép pünkösdsünk.

Káldy Zoltán

PÜNKÖSDVASÁRNAP.

Ján. 14, 23–31.

MEDITÁCIÓ.

Pünkösöd nem a Szentlélek kitöltésének emlékünnepe. Történeti, de a történeti kutatás eszközeivel teljesen hozzá nem férhető alapeményei nem egy lezárt múlt emlékei csupán. Óvakodjunk a historizálás kísértésétől. Ez ismételten és néha csupán gondatlanságból arra indít bennünket — különösen nagyünnepeinken —, hogy úgy prédikáljunk, mintha Krisztus karácsonykor született volna, nagypénteken feszítették volna meg stb. Ez az út pünkösddel kapcsolatban egészen járhatatlan. Hiszen nyilvánvaló, hogy a Szentlélek az első pünkösöd, az első keresztyén gyülekezetek megalakulása előtt is munkálkodott a világban.

Másrészt az a kísértésünk, hogy az egyházi esztendő által jelzett üdvtényeket úgy lássuk, mint egyes keresztyének, vagy akár az egész egyház lelki életének egyes fázisait. Ebből a nézőpontból születnek azok a már szektás jellegű gondolatok is, hogy pl. az egyház a reformációban még nem jutott el pünkösödig. Vagy ilyen kitételek: „Csak nagypénteki hited van. Isten meg akar ajándékozni pünkösdi Szentlelkével”, vagy: „Halott Krisztusunk van-e avagy élő?”. Ilyen mondatokkal már gyakrabban találkozhatunk. Óvakodjunk tehát pünkösdkor is az ige üzenetnek ilyen ferdén egzisztencialista értelmezésétől is.

A százsz perikoparend pünkösöd első ünnepére két textust is ír elő. Úgy Mt. 16, 13–19, mint Jn. 14, 23–31. komoly feladat elé állít. Nem az első pünkösöd külsőségeiről, hanem a Szentlélek valóságos hatalmáról és erejéről van bennük szó, Aki elvezet arra a felismerésre, hogy életünk megváltója valóban Jézus, illetve ebben a hitben megtartva vigasztaló erejével közöttünk is építi az egyházat.

Úgy láttam, hogy pünkösöd mondanivalóját a János evangéliumból vett textus alapján átfogóbban lehet megszólaltatni. Ezért azt választottam.

VÁZLAT.

1. Életünk különös, nagy eseményei a búcsúzások. Minél távolabb, minél hosszabb időre és minél bizonytalanabb célok felé indulunk, annál nehezebb. Az eltávozó a búcsú szavakban, az utolsó kézsorításban, tekintetben és ölelésben vissza szeretne maradni azok között, akiktől el kell válnia. (Gondoljunk nagyvárosi pályaudvarokra, háborúba induló katonák, vagy haldoklók utolsó szavaira.)

2. Jézus Krisztus, mint valóságos ember ismerte a búcsúzás érzéseit is. Igénk Jézus ún. búcsúbeszédeinek egy része. Mint ember, az

utolsó búcsúzásra készíti fel tanítványait három együtt töltött csodálatos esztendő után.

Mégsem a bánat és szomorúság az, ami a szenvedés előtt álló Jézus búcsúbeszédeire jellemző. Tisztában volt élete, hivatása végső céljával, ezért tudott áltatás és önáltatás nélkül beszélni arról, hogy távozása után nem mint szép és fakuló emlékkép marad meg tanítványai lelkében, hanem velük marad minden napon a világ végezetéig.

3. Ott van Jézus ma is azok között, akiket hozzá és egymáshoz kapcsol a tőle kapott szeretet az önzetlenség által irányított jó cselekedetekben. Mert az igazi, istenadta és rendelte szeretet nem szép és múló érzés, hanem feladatokra feszülő erő. Sok szeretetre épült emberi közösség bomlott már fel azért, mert nem állta meg az áldozatos hűség mindennapi, prózai próbáját. Sok keresztyén hite sekélyesedik el azért, mert Istenhez való kapcsolatukban csak a hangulati elem jut szóhoz. Isten ma is azokat tartja meg önmagával és egymással való közösségben, akik az aktív szeretet útján járnak.

4. A tér és idő által határolt földi létből távozó Jézus a vigasztaló Szentlélek által örökké tanítványaival marad.

Mindnyájan vigasztalásra szorulunk. Az álmából felriadt gyermek, a beszekundázott diák vagy a felsült szerelmes éppen úgy a vigasztalást keresi, mint az, akit hozzátartozói közönyössége tett fásulttá, vagy a háború rémes árnyékát érzi élete felett. Az sem véletlen, hogy néhány évvel ezelőtt még Vigasztaló-nak és Búfelejtő-nek nevezték a fővárosi temetők mellett levő italboltokat.

Az a Vigasztaló, akit Jézus itt ígér, nemcsak pszichológiai értelemben siet segítségünkre életünk válságos helyzeteiben. Nem sokat tudunk az első tanítványok jelleméről. Azt azonban tudjuk róluk, hogy nem gyáva, félszeg, esetlen és gyámoltalan emberek voltak, akik képtelenek voltak a maguk lábán megállni a világban. Emberi sorsuk sem volt különösebben vigasztalan. Mint tanítványok szorultak igazán vigasztalásra, ők is és magunk is, csüggedéseink és bűneink között.

5. Az egykor tanítványaitól búcsúzó Jézus ma békessége ajándékában jön közenk. Ez a békesség az ember teljes, testi-lelki békéjét jelenti, mint a Miatyánk mindennapi kenyere az úrvacsorai közösségtől a jó szomszédokig mindazt, ami az élet fenntartására tartozik.

Jézus nem úgy adja békességét, mint a világ — legplauzibilisabb igehely az egyház mai békeszolgálatának félreértésére. De Jézusnak ezeket az általános érvényű szavait képtelenség direkt módon egy adott történeti szituációra alkalmazni. Másrészt itt Jézus nem békessége háttárait írja körül, hanem a békesség adásának módjában, a gesztusban van az Ő hatalma.

A régi görögöknél Eiréné volt a békesség istene. Szobra mellett mindig ott állt Plutóé, a vagyon és gazdagság istenéé, jeléül annak, hogy szerintük a boldogsághoz a gazdagságon át vezet az út. A rómaiaknál Pax volt a békesség istene. Homlokát babérkoszorú; a dicsőség és hírnév jele ékesítette.

Jézus úgy ad békességet, hogy bűnbocsátó szeretete közösségébe von bennünket, és ennek szolgálatába állítja életünket.

6. Pünkösödöt ünnepel ma az egyház. Ezen a pünkösdön azt üzeni Ura: Szentleke ma is élteti az egyházat. Valóságos jó cselekedetekre indít, megvigasztal és igazi békességet ad.

Schreiner Vilmos

PÜNKÖSDHÉTFŐ

Lk 13, 18—21.

A mustármagról és a kovászról szóló példázat mind a három szinoptikus evangéliumban megtalálható. Ez is mutatja, hogy a bennük kifejezett igazság fontos volt az első gyülekezet számára. A két példázat Isten országáról szól. Isten országáról, és nem az egyházzal! Nem lehet eléggé óvni és óvakodni attól a rövidzárlatos teológiai gondolkodástól, amely egyenlőségjelet tesz az újtestamentumi Isten országa-fogalom és az egyház között. Ez a gondolkozás egy olyan teológia gloriáé- nek felel meg, amely távol áll az újtestamentom világtól s a reformátori teológiától is.

A mustármagról szóló példázat Isten királyságának, dicsőséges uralkodásának az egész világot átfogó jellegére mutat rá. Egyúttal azt is példázza, hogy ennek a királyi uralkodásnak titka van; minthogy titokzatos, csodálatos dolog, hogyan lesz kicsinyke magból terebélyes fa. Nem a fejlődés, az evolúció gondolata szólal meg itt, mert ez távol áll a bibliai gondolkodástól, hanem maga a tény, hogy egy elvetett parányi magból egyszer csak magas cserje lesz.

A kovász példázata ugyanezt a gondolatot: Isten királyi uralmának az egész mindenséget átfogó voltát, egy másik oldalról világítja meg. A kovász, az eredeti szöveg helyes fordítása szerint az egész tésztát „kovászossá” teszi. Vagyis Isten uralma, megint csak titokzatos, csodálatos módon áthatja az egész embervilágot.

Hogyan prédikálunk erről a textusról pünkösöd hétfőjén? Pünkösöd a Szentlélek kitöltésének és az egyház születésnapjának ünnepe. Rá kell itt mindjárt mutatni arra, hogy az utóbbi meghatározás nem egészen helytálló. Az egyház, mint Isten népe, szent gyülekezet, megvan már az ótestamentomban is. Jézus gyülekezete, a tanítványok serege, az apostolok egyháza Ábrahám, Izsák és Jákob népének örökségében, az Izraelrel való szerves összefüggésben tudta magát. Az első ún. pünkösdi prédikáció (Csel 2, 16—21) egy ótestamentumi prófécia betöltésének értelmezte a pünkösdi eseményt, vagyis úgy, hogy Isten most teljesítette népének, az Izraelnek adott régi ígérését. Ezt nem szabad szem elől tévesztenünk, ha arról beszélünk, hogy pünkösöd az újtestamentumi gyülekezet, Jézus Krisztus egyháza születésnapja.

Ami új volt pünkösdkor és döntő, az éppen az ótestamentumi ígértenek a kiterjesztése *minden népekre*. Ekkortól vált a tanítványok egyre erősödő bizonyosságává, hogy az egyház Istennek Izraelből és a pogányokból egybehívott népe. Erre utal a pünkösöd hétfőjére rendelt epistolai szakasz (Csel 2,14—18) is.

A két példázat együtt szemlélteti ezt a valóságot. Isten országának eszköze a földön, vagyis a Jézus Krisztus mennybemenetelétől dicsőséges visszajövetelig tartó időben, az egyház. Azt hirdeti, hogy „Isten fája” fészket, oltalmat, otthont, békességet nyújt minden népnek. Ahogyan a 84. zsoltár 4. verse is mondja: a fecske is az Úr oltáránál rakja fészket. A Lukács evangéliumának 13. részében a 29. vers is erre a gondolatra utal. Pünkösöd második ünnepnapján nagyon tág szívvel, nagyra tágult látóhatárral kell széttekinteni a keresztyén embernek. Isten országában, tehát Isten atyai szívében hely van minden ember, nép, nemzet és faj számára. Egy kedves és talán mások által is ismert képre gondolok itt:

virágos rét közepén, árnyas fa alatt ül Jézus, körülötte, lábához telepedve ölébe ülve, karjába simulva gyermekek. Ahány, annyi fajta. Csillogó szemű néger fiúcska, barna bőrű hindu lányka, szőke fürtű fehér ember gyermeke, és így tovább. E kép Isten pünkösdi szándékát szemlélteti. Isten fáján minden madár fészket rakhat: Isten házában sok hajlék van (Jn 14,2.). És ez azt jelenti: testvéri indulattal, Isten Lelkétől élesztett szeretettel kell tekinteni minden emberre s kell felelősséget hordoznunk az emberiség minden közös nagy ügyéért. Csak ha így van, s ha egyre inkább így lesz, akkor válik Isten országának *alkalmas* eszközévé az egyház a földön.

A kovász példázata pedig arra int, hogy nem az egész világ lesz mindenestül egyházzá, nem minden ember lesz keresztyénné. *Nem kovásszá, csak kovászossá lesz* a tészta, vagyis Isten hirdetett igéje mindenütt hangzik és mindenütt elvégzi munkáját, nem tér vissza üresen. Ma már egyre inkább valóra válik, hogy alig akad a világnak elrejtett zuga, ahol ne hangzanék keresztyén prédikáció, s ismeretlen könyv lenne a biblia. A mi gondunknak most már annak kell lenni s azért kell nagyon állhatatosan imádkozni és fáradozni, hogy ez az igehirdetés mindenütt valóban a Krisztus teljes evangéliumának hirdetése legyen, tiszta és hamisítatlan beszéde az életnek. Olyan feladat ez, amelyen nemzedékünknek, különösképpen is sokat kell munkálkodnia. Mert Jézus egy helyen beszél a farizeusok kovászáról is. Azon kell örködni, hogy Isten kovásza hasson, építsen, gyógyítson és üdvözítsen minden népeket az egyház igehirdetésében és tisztuljon meg az minden oda nem való idegen elemtől, a képmutatás, az elbizakodott álszentség kovászatól. S mikor volna inkább időszerű az erre való gondolás, mint éppen pünkösdkor.

Groó Gyula

SZENTHÁROMSÁG VASÁRNAPJA

Konfirmációs alkalom

Máté 28, 16–20.

A HOMILETIKAI HELYZET

Igénket igehirdetésre készüléskor két tény is meghatározza:

1. Szentháromság vasárnapján hangzik el. Ez az ünnep nem egy külön üdvtörténeti eseményre való emlékezés, hanem szinte összefoglalása az „ünnepes” félévnek, pontosabban a Szentháromság Isten munkájának. Isten karácsonykor Atyánkká lett a Jézus Krisztus által, nagy-pénteken—húsvétkor véghez vitte megváltói munkáját és pünkösdkor adta Lelke erejét, hogy erről tanúskodjanak a tanítványok. Ez a perikópa használja a szentháromsági formulát, nyilván azért került erre a vasárnapra. Ezen a vasárnapon sem kell prédikálnunk a Szentháromság dogmáról, mert ez nem igehirdetésbe való, most is a Krisztust kell hirdetnünk „akiben volt az istenség egész teljessége”. Ez a teljesség a teljesség igényében jelentkezik ebben a szakaszban.

2. Konfirmációi istentiszteleten hangzik el. A mindenség Ura konfirmálja gyermekeinket. Az ő parancsára tanítottunk, az ő jelenlétében részesülünk az úrvacsoránál, az ő ígéréteiben bizakodunk a jövőben.

NÉHÁNY MEGJEGYZÉS A SZÖVEGHEZ

Amit Jézus ígért Mt. 26, 32. szerint, ti., hogy Galileába megy fel-támadása után, az beteljesedett. A hely neve nincs megadva, nem is a hely a lényeges, hanem az, amit Jézus mondott. Aki itt beszél, az előtt csak leborulni lehet, mint ahogyan a tanítványok is leborultak előtte.

A megdicsőült Krisztus hatalma (pasa exousia) nem ismer korlátokat, túlnó a tér (Palesztina), az idő (3 működési év), s a nyelv (aramei) korlátjain. Mindenhol, mindenkor, minden nyelven megszólalhat. Tanítványná tenni (mathéteuo) többet jelent mint egyszerűen tanítani Jézus követőjévé tenni valakit. A tanítás is hozzátartozik a kéresztséghez, akit megkereszteltek, el van kötelezve ismeretszerzésre. Krisztus a gyülekeze-tével marad, benne teljeseedik a prófécia, hogy Ő Immánuel, vagyis „velünk az Isten”.

GONDOLATOK A VÁZLATKÉSZÍTÉSHEZ

A mindenség Urának búcsúja

Mint amikor valaki súlyos, tömör mondatokban végrendeletet fogalmaz, úgy szól itt Jézus tanítványaihoz búcsúzásképpen. A végrendelet nem líra, nem az a fontos benne, hogyan csendülnek a szavak össze csengő-bongó rímekké, nem is elbeszélő műfaj, ahol a hangulatkeltő jelzőkön sok múlik, inkább jogi aktus: valaki kinyilvánítja akaratát, birtoka, tulajdona, vagyona felől s eltávozásának közelsége teszi fontossá szavait, halálosan komollyá a helyzetet. Ez a végrendelet is ilyen s tartalma három mondatból áll: *egy kijelentésből*: nékem adatott minden hatalom mennyen és földön!; *egy parancsból*: tegyetek tanítványokká minden népeket!; *egy ígéretből*: veletek vagyok minden napon a világ végezetéig! Mind a három mondat túlmutat a korlátozott emberi életen s vagy egy eszelős, vagy egy fantaszta, vagy az Isten mondhatja csak el magáról. Mind a három mondatban ott van ez a szó *minden*: minden hatalom, minden nép, minden nap. Ez a kulcsszó. Ez érteti meg az egész búcsú titkát. Ez világosítja meg azt, aki beszél: Az Úr Krisztust.

I. A kijelentés: *nékem adatott minden hatalom mennyen és földön!* Ez azt jelenti először is, hogy Jézusra tartozik az egész élet. Mindenestül. A testi és lelki élet egyaránt. Hétköznap és ünnepnap. Munka és pihenés. Egyéni és közösségi életünk minden a Jézusban megismert Istené. Nem azt mondja, hogy a templomban egy kis hely: az oltár felett hatalmam van. Nem azt mondja, hogy a városokban egy épület az enyém: a templom. Nem azt mondja, hogy a nagylétszámú emberiségben az egyharmad az enyém, a tanítványsereg, hanem azt mondja ezzel, hogy a templomban minden és mindenki, a városokban és falun minden épület, az embervilágban mindenki. Hallatlan igény, soha ember még ilyet nem mondhatott ki józanul, a tanítvány sem, nem is a tanítványé, vagy a tanítványi seregé, vagy az egyházé minden hatalom, hanem Jézusé. Az övé a hatalom, a mienk a szolgálat. Ez a kettő így tartozik egybe és ezt a kettőt nem szabad felcserélni. Lehet valakiben akkora költői öntudat, önismeret a tehetségéről, prófétai látás a jövőről, hogy úgy beszél, mint Ady az Értől az Óceánig című versében:

*Az Óceánt mégis elérem,
Akarom, mert ez bús merészség,
Akarom, mert világsodája
Valaki az Értől indul el
s befut a szent nagy Óceánba...*

De ez mégis csak azt jelenti, hogy világhírnév fog születni, az egész művelt emberiségé lesz valaki, de nem azt, hogy a Fokföldtől az Északi-sarkig, vagy az Egyenlítő mentén, vagy minden óceán és folyó partján tudnak rólam, sőt mindezen hatalmam van. Pedig Jézus éppen ezt mondja: mindenki és minden rám tartozik, sőt így mondja, minden hatalom nekem adatott

II. A parancs: *Tegyetek tanítványokká minden népeket.* Ez a parancs az előbbi kijelentésen alapul. Csak azért lehetett olyan merész a kis tanítványi csapat és indulhatott el minden nép felé. Csak azért vállalkozhatott mindig „erején felüli” feladatra az Isten kis, maroknyi népe, mert ezt hitte, csak ezért van missziói igénye a mai, végeredményben már mindenütt szórványhelyzetben élő keresztyénségnek, mert ebben hisz.

Krisztus követőivé tegyék! *Hogyan?* Kereszteljétek és tanítsatok! A kettő összefügg. *Kereszteljétek!* Ez a parancs érkezett el kicsi korokban ezekhez a gyermekekhez, akik most itt vannak az oltár körül. *Tanítsatok!* Jézus szavait nemcsak recitálni kell, hogy ebből ismeret legyen, hanem fordítani, tolmácsolni más nyelvekre, más gondolatformákra. Ez a parancs jutott el a mai konfirmandusokhoz is, ezért folyt a konfirmációi tanítás is. Jézus nem azt mondta, hogy mindezt belátásokra bízom, ha érdemesnek látjátok, tegyék meg, hanem ezt *parancsolom*. Aki tanítvány, annak parancsa van Urától. Tudjuk-e, hogy ránkibízott minden ember?, hogy adósok vagyunk?, hogy mondanivalónk van?, hogy parancsunk van?

III. Az ígéret: *Veletek vagyok minden napon!* Nem jókívánsággal, még csak nem is áldásmondással fejeződik be ez a különös végrendelet, hanem egy hallatlan nagy ígérettel. Kikkel lesz Jézus? A tanítványokkal! Ez az ígéret csak a tanítványokra vonatkozik és csak addig, amíg valaki tanítvány. Azokra áll, akik elhiszik a kijelentést és vállalják a parancsot. Ebbe az ígéretbe befér az egész eddigi és ezutáni egyháztörténelem. Neves és névtelen emberek sora. *Mikor?* Minden napon! Jelenlétét ígéri. Nem árva a tanítvány, nincsen egyedül. Jézus egyidejű. Kortárs mindenkor.

A konfirmandusoknál is ma ez a legnagyobb ígéret, nem az, amit ők tesznek. Az is komoly dolog, komolyan is veszik a szülők, kereszt-szülők, az egész gyülekezet. De még komolyabb, hogy Jézus is nagyot ígér... Nem ismerjük konfirmandusaink holnapját, jövőjét, csak Jézus ígéretét ismerjük, amely rájuk is vonatkozik, ha tanítványok maradnak és ez elég nekünk, hogy reménységgel nézzünk rájuk.

Végrendelet felolvasásakor a régi nemzedék kezéből átveszi az új az örökséget. Konfirmációkor is ez történik; mi átadtuk az örökséget egy fiatalabb nemzedéknek, hogy éljenek vele, higgyenek benne, járjanak Vele a keresztyén élet útján, Vele, aki nyilatkozott, parancsolt és ígéretet adott: a mindenség Urával.

Hafenscher Károly

SZENTHÁROMSÁG UTÁNI 1. VASÁRNAP

Jn 15, 1—10.

MEGJEGYZÉSEK AZ ALAPIGÉHEZ:

Egzegetikai kérdés, hogy mit értsünk a gyümölcsön. Schlatter az egész 15. fejezetet az egyház missziói feladata szempontjából nézi. Szerinte a szőlővesszők a tanítványokat, a sok gyümölcs pedig a tanítványok, az egyház missziói munkájának eredményét jelentik. Büchsel ezt tagadja. „A gyümölcsstermással kapcsolatban Jézus szavának teljesítésére, főleg a szeretet parancsának teljesítésére kell gondolnunk. Téves, ha csak az emberek Jézushoz való vezetésére, vagy a hivatásbeli hűség gyakorlására korlátozódunk. A legtagabb értelemben vett istentisztelet kérdéséről van itt szó.” (NT Deutsch I/2. 425.) Dehn sem találja meggyőzőnek Schlatter nézetét. Szerinte a tanítványok tevékeny, megszentelt életfolytatásáról van itt szó. Az egész szakasz keresztyén életfolytatásra akar buzdítani. (Dehn: Mein Herz hält Dir vor Dein Wort, 321. oldal.)

Büchsel 1. Kor 12-vel veti egybe Jn 15-öt. Míg Pál apostolnál a gyülekezet tagjainak egymáshoz való viszonyára kerül a hangsúly, Jánosnál a tanítványok Jézushoz való viszonyára. „Ján 15. ezért hasonlíthatatlanul mélyebb benyomást kelt, mint I. Kor 12.” Lüthi is Pál apostollal veti egybe ezt a fejezetet és azt mondja, hogy itt is a „szerelem himnuszáról” van szó, akárcsak I. Kor 13-ban. Isten szeretete Jézus Krisztus által mély gyökereket eresztett a földön. Ez nem jelenti azt, hogy most már Paradicsommá változott az élet, de azt jelenti, hogy a Paradicsom szép élő fáját, a szeretetet meghonosította közöttünk, hogy növekedjék és gyümölcsözzék.

Igehirdetésünkben próbáljuk meg Jézus példázata alapján a szeretetben szolgáló egyház képét úgy megrajzolni, hogy állandóan rámutatunk a szolgáló egyház hordozójára és erőforrására az önmagával egyesítő és akaratainak teljesítésére szabaddátévó Jézusra, a szőlőtőre.

Dehn a perikópa és egyben az egész igehirdetés gondolatmenetét következőképpen vázolja fel: Az 1. vers az alapvető tényt állítja elénk: Jézus a szőlőtő. A 2. és 3. vers arról szól, hogy nekünk, akik szőlővesszőként tartozunk ehhez a szőlőtőkéhez, sok gyümölcsöt kell teremnünk. A 4. és 5. vers arra tanít, hogy csak úgy válunk termő ágakká, ha megmaradunk Jézusban, a hitben. A 6—8. versek figyelmeztetnek és óvnak, de egyben a Jézusban megmaradó, tőle el nem szakadó élet ígéreteit szóltatják meg. A 9—10. verset nem veszi a perikópához.

IGEHIRDETÉSI VÁZLAT:

1. *Jézus Krisztus erőforrás.* Jézus példázata arra figyelmeztet bennünket, hogy a keresztyén élethez az erőt nem önmagunkból kell méríteni. Isten gazdag, kimeríthetetlen erőforrást biztosított számunkra Jézusban, a szőlőtőkében. Onnan kapjuk az utánpótlást, hogy ki ne apadjunk, meg ne lankadjunk.

2. *Nem hiába.* Mikor bennünket összekapcsol Isten ezzel az erőforrással, beolt a Jézus Krisztusba, az ő tanítványává tesz, célja van velünk. Célja az, hogy sok gyümölcsöt teremjünk. Nem hiába adta oda Jézus magát nekünk olyan áldozatos szeretettel. Következésképpen kell hogy legyen annak, hogy mi hozzá tartozhatunk. Isten követelményt támaszt velünk szemben, igényével lép felénk, hiszen Jézus Krisztusban saját

szeretetével ajándékozott meg. Igényei nem lehetetlenek. Bízást megcselekedhetjük akarátát, hiszen mindent megtett, minden segítséget megadott számunkra, hogy igényének megfeleljünk.

3. *Isten kettős munkája a gyümölcsöző hit érdekében.* Jézus példázata egy másik hasonlattal is tudatosítani akarja bennünk, hogy a benne nyert erőforrás Istennek milyen igényes ajándéka, Isten olyan szőlőműves, aki ma is mindent megtesz azért, hogy ne váljék hiabavalóvá ajándéka, hogy mi — Jézus követői — sok gyümölcsöt teremjünk, áldásos, hasznos életet éljünk a földön. Munkája kettős:

a) *Metsz.* Vannak vesszők a szőlőtőn, melyek nem szívnak erőt magukba az erőforrásból. Elszáradnak. (Névleges keresztyénség.) Vannak, melyek fogyasztják a tőke erejét, de csak reprezentatív, látványos jelenségek, mert gyümölcstelenek (kegyeskedés). Aki elgondolkozva kísérté figyelemmel az egyház életét kezdettől fogva mindmáig, annak figyelmét bizonyosan nem kerülte el Istennek az a munkája, amely a terméketlen keresztyénségtől újra és újra megszabadítja az egyházat.

b) *Tisztít.* A keresztyén egyházban termő ágakkal, keresztyén életet élő egyháztaggokkal is találkozunk. Ezek a Krisztus erejéből táplálkozó keresztyének cselekedeteikkel, tetteikkel gazdagítják az egész emberiség életét. Nemcsak a táplálékra, hanem Isten tisztító munkájára is szükségük van, hogy meg ne szűnjenek teremni, sőt még több jó gyümölcsöt teremjenek. Isten beszéde nemcsak erősít, hanem tisztít is bennünket!

4. *A gyümölcsök.* Mik azok a gyümölcsök, amelyek meghozatala érdekében annyi odaadással, oly határozott és mégis oly türelmes szeretettel metszette, gondozta, tisztította Isten a keresztyénséget itt a mi hazánkban? Erőt adott és felelősséget ébresztett háborúban rommá vált országunk felépítésére; nemcsak arra, hogy újjáépítsünk, hanem arra is, hogy újat építsünk. Kiszakított bennünket önös, szűk látókörünkből és felelősséget ébresztett bennünk az egész emberiség sorsát érintő kérdések iránt is. Meghívotta a lehetőséget arra, hogy a magunk módján, az életünket hordozó Jézus Krisztustól vett mentalitást, lelkületet meg nem tagadva, de az ugyancsak tőle nyert nyíltsággal, józansággal, segítőkészséggel csatlakozzunk azokhoz, akik az emberiség jövőjéért és boldogulásáért harcolnak. Nem csüggedtünk saját tévedéseink és azok következménye láttán és azon sem, hogy nem mindig értenek s olykor mindenütt nagyon félreértenek bennünket. Kimondtuk a szót a háború ellen és a béke mellett. És mi mindent kellene felsorolnunk, ha életünk szűkebb, bensőbb körét vizsgáljuk át a gyümölcstermés szempontjából, pl. családi életünket, egyéni sorsunk alakulását és vállalását. Ugyan kit nem vetett legkülönfélé erőpróba alá annak a világnak átalakulása, amelyben élünk! Mi mindent tett velünk Isten, a szőlőműves, azért hogy megtanítson bennünket a szőlőtökének és az ő Lelkének gyümölcsseire úgy, amint azokat Pál apostol sorolta fel a Galáciai levélben. Ezt mondja: a Léleknek gyümölcse: szeretet, öröm, békesség, béketűrés, szíveség, jóság, hűség, szelídség, mértékletesség. Minden félelmet, kétséget megszegyenítve Jézus Krisztus megmutatta nekünk, hogy a belőle táplálkozó élet jó gyümölcsöket hoz, mégpedig hasznos és jó gyümölcsöket.

5. *Aldás, nem teher.* Mikor Jézus Krisztus szőlőtökének mondja magát, arról akar meggyőzni, hogy ő áldás és nem tehertertel kíván lenni életünkben. Nem egy újabb probléma életünk sok kérdése között, amelynek terhet görnyedve kell hordoznunk. Ő hordoz bennünket. Mikor bennünket szőlővesszőnek nevez, arról akar meggyőzni, hogy tanítványait

tevékeny, áldásthozó, gyümölcsöző életre hatalmazta fel a földön és nem az ötödik kerék szerepét szánta nekünk. Efelől magunknak kell bizonyos-
ságra jutnunk. Konfirmandusainkat, mikor az első úrvacsoravételre készí-
ítettük fel, arra tanítottuk, hogy a szőlőtöke nem tövissel és bojtörjával,
hanem gyümölcsöt gazdagon termő ágakkal akarja megajándékozni az
emberiséget.

6. *Megmaradni.* Ezért kerül a konfirmációban olyan erős hangsúly
Jézusnak ismételten elhangzó kérésére: Maradjatok énbennem... Ne
gondoljuk, hogy csak a konfirmandusokhoz szól ez a kérés. Szól minden
keresztyénhez. Úgy maradhatunk meg benne, ha nem szűnünk meg
szavára hallgatni. Ha naponta szívesen, engedelmességre készen olvassuk
bibliánkat. Ha nem vetjük meg gyülekezetünket, ahol igéjével és a
szentségekkel táplálva minket egymás szeretetére, egymás terhének hor-
dozására is nevel. Úgy maradunk őbenne, ha meg nem lankadunk a
hálaadásban és a könyörgésben. Ha őt követjük. Ha élete példájában
hozzá igazodunk. Minderre magunknak van szükségünk, mert még sok
gyümölcsöt kell teremnünk.

7. *Nélküle?* Oh igen, sok mindent cselekszünk mi nélküle. Sok min-
denben nem kérdezzük meg őt. De ebből sohasem származik jó. A gyü-
mölcsstelenség, az éretlen, fanyar gyümölcsök nem tőle vannak.

8. *Vele.* Ha benne maradunk, vele mindenre lesz erőnk. A „min-
denre” nem azt jelenti, hogy mindenre amit csak elképzelsz csapongó
fantáziánk, hanem mindenre ami csak Istent dicsóít és az emberek
javát szolgálja, vagyis gyümölcsstermő életre. Őbenne, vele, általa ért-
hető, hogy miért nevezte Pál apostol az egész keresztyén életet isten-
tisztületnek.

Segítse ezért az egyik keresztyén egyház a másikat, az egyik keresz-
tyén ember a másik keresztyén embert abban, hogy megmaradjunk
őbenne és semmit se cselekedjünk nélküle, hanem továbbra is mindent
vele.

Benczúr László

Válasz Káldy Zoltán püspök levelére

A Déli Egyházkerület püspökének a Lelkipásztor 1959. januári
számában „Egy-egy pásztori levél két szolgatársamhoz” címen írt cikkére
az alábbi válasz érkezett a püspöki hivatalba az egyik lelkésztől:

„Főtisztelendő Püspök Úr! Míg leveledet meg nem kaptam, fájla-
tam, hogy látogatásodról csak a gyülekezet tagjaitól vehettem tudomást.
Most azonban, hogy leveledet elolvastam és ugyancsak nagy figyelem-
mel elolvashattam a Lelkipásztor most megjelent számában mindkét
levelet, úgy érzem, helyesnek kell elfogadnom újszerű, de ügyes mód-
szereket, hogy inkognitóban kívánod meglátogatni a gyülekezeteket és
így kívánsz, a válaszlevelekkel segítségére lenni a lelkészeknek az ige-
hirdetés szolgálatának az elmélyítésében. Sok figyelemreméltó szem-
pontot találtam mindkét levélben. Bizonyára mások is sokat tanulnak
majd belőle. Igazad van, egészen más az a prédikáció, amit a püspök
jelenlétében, vagy csak a megszokott vasárnapi hallgatóságnak mond el
a lelkész.

Most már nagyon sajnálom, hogy első pillanatban nem értettem meg szempontjaidat. Mivel Téged nem vettelek észre, így nem feszélyeztet a jelenléted. Módszeredet jó módszernek tartom és sok sikert kívánok hozzá a továbbiakban. Hogy leveledet és a cikket elolvastam, feloldódott bennem a keserűség és a Zsidó levél 12, 11. jutott az eszembe.

Abban is igazat adok és teljesen egy véleményen vagyok veled, hogy a jó prédikáció alapfeltétele az egzegézis és nagyon örülök, hogy az egzegetikai munkát, mint elengedhetetlen követelményt püspöki prog-rampontoddá tetted.

Abban is egyetértek Veled, hogy ádvent 4 vasárnapján az örömről kell szólnia a prédikációnak. Ez okozott nekem problémát a szász perikópával kapcsolatban. Ugyanis a gyülekezet minden hűsége, buzgó-sága és kitartása mellett is egy kezdő gyülekezet, ahol nincsenek gyülekezeti hagyományok, mint a Deák téri, vagy más, esetleg falusi gyülekezetben. Úgy látom sokszor, hogy szinte vasárnapi iskolai eszközökkel kell dolgoznom, hogy az Ige megértését elősegítsem és az egyházi esztendő sajátos mondanivalóját közel hozzam hozzájuk. A szász perikópának a „vőlegény-menyasszony”, képét, vagy a „vőlegény barátja” képét, úgy éreztem, nem tudom az „öröm” kifejtésére használni, mert távol-eső képek, a mi itteni körülményeink között és arra meg sajnáltam volna az időt, hogy először a képet magyarázzam meg. Így dilemmáztam az előző héten, míg végül is az ó-egyházi perikópa hoz fordultam, hogy ádvent 4. vasárnapja jellegének megfelelően az örömről prédikálhassak. (Egyébként előző vasárnapokon és azóta is általában a szász perikópát használom.) Mindezeket nem mentségül kívántam leírni, csak magyarázatképpen.

Második megjegyzéssel kapcsolatban, hogy prédikáció közben nagyon sok igehelyet idéztem és olvastam fel, eddig szintén más véleményen voltam. Én ezt eddig gyülekezetépítő módszernek tartottam. Ugyanis — ismét magyarázatképpen legyen szabad elmondanom —, hogy évekkkel ezelőtt, mikor ide kerültem a gyülekezetbe, egy elég szétzilált gyülekezetet találtam. Templomba kevesen jártak, ifjúsági munka, gyermekmunka — azt lehet mondani — nem volt. A bibliórára járó néhány asszony között pletykák és rágalmazások tették feszültté a helyzetet.

Ezt az ellenséges viszonyt a pletykák, rágalmazások, félreértések annyira fokozták, hogy hivatalos egyházmegyei eljárást is kellett folytatni. Közvetlen a választásunk előtt működő két adminisztrátor elődöm hűséges és áldozatos munkájuk mellett szintén megtapasztalhatták az előbb említett nehézségeket. Én ebből a helyzetből kiindulva, hogy a papi szónak kevés becsülete van, igyekeztem a Bibliára tenni a hangsúlyt prédikáció közben is, hogy ne az én mondataim, hanem az Ige maradjon meg a hallgatók szívében. Azóta a helyzet némileg javult, mert egyre többen kezdtek templomba járni és vették fel a kapcsolatot az egyházzal. Az eredménnyel nem vagyunk megelégedve és ebben az irányban tovább szeretnénk dolgozni.

Ha az előbbieket figyelembevétele után is a Bibliának gyakori idézését szektás vonásnak tartod, úgy tanácsodra hajlandó vagyok akár arra is, hogy az alapigén kívül sok igét ne olvassak fel prédikáció közben és igyekszem inkább ún. témás beszédeket készíteni.

A presbitériumban is ismertettem leveledet és a cikket, valamint választomat. Mély benyomást gyakorolt rájuk, hogy püspökünk ilyen

határozott kézzel nyúl hozzá az egyházi ügyek vezetéséhez és a papok papja akar lenni.

A magam nevében és a presbitérium nevében is, szeretettel meghívunk, hogy jöjj el, amikor időd engedi, szolgálni is, hogy gyülekezetünk tagjai személyesen is megismerhessenek és igehirdetői szolgálatodban részesülhessenek.

Életedre és munkálkodásodra Isten áldását kérve, szeretettel köszönt:
X. Y. evangélikus lelkész.

Budapest, 1959. február 9.”

Oltári imádságok

MENNYBEMENETEL ÜNNEPE

Lk. 24, 50—53.

Imádunk Téged, megdicsőült Urunk, végtelen szeretettedért, amellyel megváltoztattad a világot, és isteni hatalmadért, amellyel magadhoz vonsz minket. Tégy minket is népeddé és add ránk áldásodat, hogy hálával magasztaljuk nevedet az egyházban és örömmel szolgáljunk Neked a világban. Ámen.

Csel. 1, 1—11.

Úr Jézus Krisztus, akinek adatott minden hatalom mennyen és földön! Tekints gyengeséggel küzdő egyházadra és ruházd fel erőddel. Teljesítsd rajtunk ígéretedet és küldd el Szentlelkedet, hogy hű tanúid legyünk szavainkkal és cselekedeteinkkel. Ámen.

HÜSVÉT UTÁN 6. VASÁRNAP

Jn. 7, 37—39.

Úr Jézus Krisztus! Te jól tudod, mennyire ingatag a mi hitünk és mennyire terméketlen a mi keresztvétségünk. De Nálad van az élet forrása és minket is életre kelthetsz a Te Szentlelkeddel. Szánj meg minket és ne hagyj elepednünk, hiszen a Te néped vagyunk. Ámen.

Zsid. 6, 17—20.

Áldunk Téged, Istenünk, hogy igaz minden szavad és ígéd biztossabb mindennél e világon. Emlékeztess erre, ha ingadozunk, és ébressz bennünk új reménységet, ha eles-tünk, hogy Reád hagyatkozzunk minden szükségünkben és teljes bizodalommal forduljunk Tehozzád mert meghallgatsz minket ígéreted szerint egyetlen Közbenjáróként Jézus Krisztusért, Ámen.

PÜNKÖSD ÜNNEPE

Mt. 16, 13—19.

Szentlélek Úr Isten! Jöjj hozzánk és építsd közöttünk anyaszentegyházadat. Világosítsd meg szívünket és ébressz bennünk igaz hitet, hogy felismerjük Jézusban a mi Urunkat és Megváltónkat, és bátorsággal te-gyünk róla bizonyosságot mindenkor. Ámen.

1. Kor. 12, 3—7.

Áldunk Téged, Jézusunk, kegyel-med gazdagságáért: elárasztod egyházadat Szentlelked ajándékaival és szolgálatodra készíted fel gyüleke-zetted minden tagját. Egyesíts minket az egy Lélek által, hogy őszintén megbecsüljük egymást és egyetértés-ben szolgáljunk Néked. Ámen.

PÜNKÖSD HÉTFŐ

Lk. 13, 18—21.

Hálát adunk Néked, Istenünk, hogy Te tartod kezdedben egyházad jövőjét. Szabadítsd meg egyházad népét a kishitúségtől és az aggodalmaskodástól, hogy felszabadultan tegyen bizonyosságot a Te irgalmadról és jó reménységgel szolgáljon a feléd sóvárgó világban, Jézus Krisztus Urunk által. Ámen.

2. Tim. 1, 7.

Úr Isten, mennyei Atyánk! Te azt akarod, hogy gyermeki bizodalommal tekintsünk Reád, és hogy szeretetben hasonlítsunk Tehozzád. Add nekünk a Te Szentlelked erejét, hogy félelem nélkül bízunk Tebened, józanul éljünk a világban és őszintén szeressük embertársainkat, Jézus Krisztus Urunk által. Ámen.

SZENTHÁROMSÁG ÜNNEPE

Csel. 2, 38—39.

Aldott légy, Úr Isten, mennyei Atyánk, hogy életet adtál nekünk és üdvösségre hívtál el minket. Aldott légy, Úr Jézus Krisztus, hogy életet adtad értünk és bűnbocsánatot szereztél nekünk. Aldott légy, Szentlélek Úr Isten, hogy térítesz és új életre keltesz minket. Aldott légy, Szentháromság egy igaz Isten, most és örökké. Ámen.

2. Kor. 13, 13.

Úr Jézus Krisztus, szabadíts meg bűneinkből kegyelmeddel! Úr Isten, Atyánk, nevelj minket szeretetre a Te szereteteddel! Szentlélek Úr Isten, egyesíts minket gyermekeiddel a Te közösségben! Szentháromság egy igaz Isten, légy minékünk Segítőnk, Urunk és Megváltónk most és örökké. Ámen.

SZENTHÁROMSÁG UTÁN

1. VASÁRNAP

Jn. 15, 1—10.

Úr Jézus Krisztus! Méltán vádol minket a Te szavad, hogy nem tartottuk meg parancsolataidat és nem maradtunk meg a szeretetben, mert elszakadtunk Tőled. Fenyíts meg, de ne vess el minket, hanem vonj minket élő közösségbe Teveled, hogy megtartsuk beszédedet és megteljünk szereteteddel. Ámen.

Rm. 10, 8—12.

Aldunk Téged, Urunk, hogy kiemeríthetetlen a Te kegyelmed és megkönyörölsz mindenkin, aki segítségül hívja nevedet. Ébressz bennünk hitet Szentlelkeddel, hogy boldogan tegyünk vallást a Te üdvösségről, amelyet minden nép számára készítettél, Jézus Krisztus Urunk által. Ámen.

Pröhle Károly